

ROMÁNSKÁ VĚŽ NA MALOSTRANSKÉM KONCI KARLOVA MOSTU V PRAZE

JAN VESELÝ - MICHAL PATRNÝ

ÚVOD

Jižní věž malostranské brány Karlova mostu, zvaná dnes obvykle Juditina (obr. 1 a 40), patří k nejvýznamnějším stavbám na pražském levém břehu Vltavy. Je proto překvapivé, že jí až dosud nebyla věnována žádná zevrubnější studie. Hlubší analýze byly podrobeny jen některé dílčí prvky. Velkou pozornost poutala od objevení v roce 1888 samozřejmě reliéfní plastika na východním průčelí věže.¹⁾ Od šedesátých let 20. století pak zájem odborníků přitahoval zejména soubor rytin v interiéru na stěnách v úrovni mezi přízemím a suterénem.²⁾ Jinak je věž zmiňována především v souvislosti s Juditíným a Karlovým mostem jako jedna z věží brány. Ve většině publikací týkajících se dané lokality je k věži samé přetiskována pouze nevelká řada zmínek v historických pramenech a zcela obecně bývá popisována urbanistická situace věže. Základní analýza jejího vlastního stavebního organismu je obsažena v nikdy nepublikovaném, jednou rozšiřovaném stavebněhistorickém průzkumu domu čp. 56.³⁾ Ani ta však není vyčerpávající. Jednoduchý popis věže je pak obsažen také v encyklopedických Uměleckých památkách Prahy.⁴⁾ Doposud zcela chyběla přesná měřická dokumentace věže. Existovaly pouze dílčí, ne zcela přesné plány, především půdorysné.⁵⁾

Obr. 1: Malostranské mostecké věže s bránou v pohledu z Karlova mostu. Severní věž a brána jsou zde zachyceny po velké opravě v letech 1874–82. Jižní věž je již zbavena klasicistních vnějších křídel oken, vnitřní okna jsou však ještě stará (foto J. Vilím, převzato z: *Letem Českým světem*, vydal J. Otto, 1898).

Naše studie se proto pokouší především zaplnit mezery v dokumentaci a v poznání věže jako hmotného pramene.⁶⁾ Řada důležitých informací nám nepochybně zůstane skryta a na velké množství otázek nebudeme schopni jednoznačně odpovědět. Pokládáme však za užitečné některé staré otázky na základě podrobné znalosti objektu znovu zformulovat, což je do značné míry naším cílem, zejména tam, kde nemůžeme najít uspokojivou odpověď.

HISTORIE VĚŽE

Předchůdce Karlova mostu, most zvaný Juditin, překlenu Vltavu již ve druhé polovině 12. století; jeho stavba bývá kladena do doby vlády Vladislava II., tedy mezi léta 1158–1172. Pražský kanovník Vincencius uvádí, že most byl postaven v průběhu tří let,⁷⁾ což se ovšem zdá být po-

1) J. Homolka, Románské sochařství, in: Dějiny českého výtvarného umění I/1. Praha 1984–89, s. 94, 95, kde i odkazy na další literaturu.

2) Rytinám jsou věnovány čtyři studie: M. Vilímková, Ryté kresby na kvádrickém zdivu Malostranské mostecké věže v Praze, *Obnova památek* 3, 1972, s. 68–71; D. Stehlíková, Některé heraldické problémy v uměleckohistorickém bádání o českém středověku, *Heraldická ročenka*, 1984, s. 80–85; D. Stehlíková – J. Varhaník – J. Sommer, *Marginálie k umění posledních Přemyslovců*, *Umění* XXXII, 1984, s. 23–37; *Zd. Dragoun*, Rytiny v románské mostecké věži v Praze a otázka jejich restaurování, *Archaeologia historica* 19, 1994, s. 307 až 317.

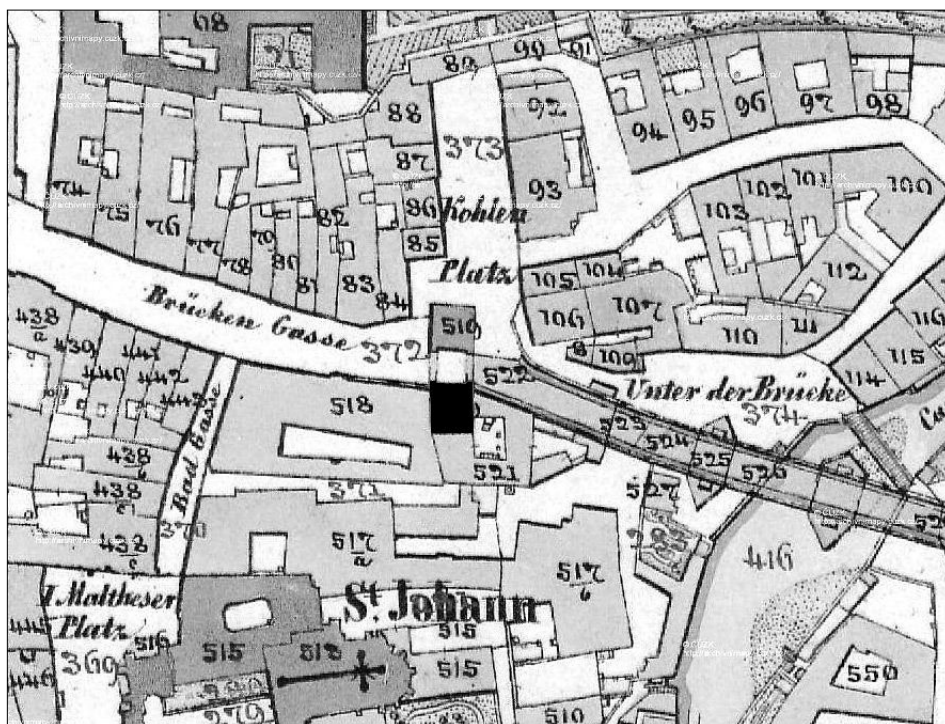
3) O. Novosadová – J. Muš, *Stavebněhistorický průzkum domu čp. 56/III*, SÚRPMO, 1964; rozšíření K. Finková – F. Kašička, *Doplnek k SHP domu čp. 56/III*, 2004.

4) P. Vlček a kol., *Umělecké památky Prahy – Malá Strana*. Praha 1999, s. 120–121, 195–197.

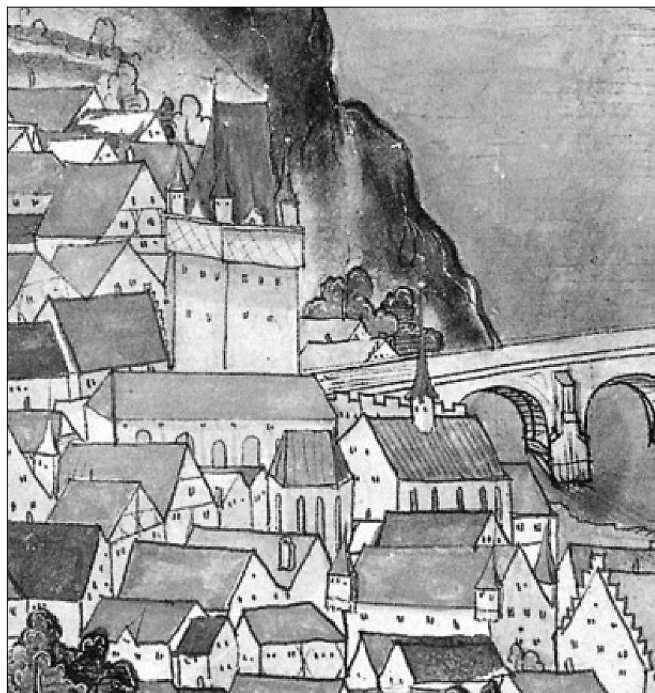
5) Starší plánová dokumentace věže se nachází v Archivu odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

6) Materiály zde předkládané vznikly z větší části v rámci operativní dokumentace přízemí věže v letech 2005–2007. Půdorysné plány vznikly v rámci sumarizačního průzkumu Karlova mostu. Svislé řezy věže byly vyhotoveny v roce 2008 přímo pro tuto studii. V rámci zaměřování řezů byly rovněž zpřesňovány půdorysné plány.

7) *Fontes rerum bohemicarum* II., *Kosmův letopis český s pokračovatelé*, ed. J. Emler, Praha 1874, s. 408, *Zd. Dragoun*, *Juditin most*, in:

Obr. 2: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; výřez z císařského otisku mapy stabilního katastru. Objekt věže položen černě (snímek mapy z internetového portálu <http://archivnimapy.cuzk.cz>).

Obr. 3: Výřez vedutý Prahy z tzv. Würzburgského alba. Zobrazení zachycuje stav 33 let po požáru Malé Strany roku 1503 a pouhých 5 let před druhým ničivým požárem roku 1541. Z jižní mostecké věže je na vedutě vidět pouze vršky cimbuří ochozu, vyčnívající mezi střechami Saského domu a kostela Panny Marie pod řetězem. Saský dům i severní věž mají již obnovené střechy (foto Irmgard Götz-Kenner, 1996, převzato z: M. Ježek, Česká města na fóliích Würzburgského alba, část II, Průzkumy památek, IV, 2, 1997).

někud nadsazené. Zároveň je most (bez názvu) zmíněn jako hranice pozemku v zakládací listině komendy johanitů u kostela Panny Marie pod řetězem, vydané v letech 1166 až 1169 „...mei pertinentem Pragae iuxta pontem secus aquam...“⁸⁾ V žádném z těchto pramenů však není zmínka

o existenci věže na mostě. Poprvé se o ní zmiňuje tzv. Druhé pokračování Kosmova k roku 1249, a to v popisu boje krále Václava I. s jeho synem Přemyslem. Kronikář zde uvádí, že „...král, poslav své bojovníky, obsadil věž, která je na konci mostu, i biskupský dvůr; z něhož se ještě kouřilo, bez všelikého odporu a vložil do nich posádku udatných mužů.“⁹⁾ Této stavby se nepochybně týkají i dvě zmínky o věži na konci mostu, v níž se nacházelo vězení, které pocházejí z let 1250 a 1252.¹⁰⁾ Rovněž k roku 1252 pak Druhé pokračování Kosmova stručně informuje: „Téhož roku byly opevňovány věže pražského hradu i na konci mostu.“¹¹⁾ Dne 3. prosince 1281 řádila v Praze i okolí mimořádně silná vichřice, při níž „...stavení na věži konec mostu, díla výtečného a velmi silného, strženo smršti se sesulo na zem.“¹²⁾

Další zprávu o věži nalézáme ve Zbraslavské kronice, odkazuje se zde na boj s Korutanci na malostranské straně mostu v roce 1310. Nejdříve jsou popsány přípravy k tomuto boji, přičemž se uvádí: „Jindřich však z Lipé, který byl komorníkem královým, začal pod záminkou obrany města Pražského silně opevňovati onu věž konec mosta blíže Blahoslavené Panny stavbami, zbraněmi, lidmi a potraviny.“ Boj je popisován takto: „Neboť oni houfně napadnou luky, kamenomety a šípy i pustošivým ohněm onu věž na pražském mostě, kterou držel Jindřich z Lipé, a usilují rozličným způsobem jí dobývati; vystupují Korutanci na střechy a z oken domů tu onde metají kamení a střely, aby jí dobyli, ti však, kteří byli ve věži, mužně kladou odpor a nezanedbávají dolů vrhati kamení těžké váhy a posly silných šípů. [...] Doráželi Korutanci přeukrutně; viděl jsem také vystupovati do výše z ohně, jimi níže pod věží založeného, kolem věže silný plamen a dým. Ale srdnatost těch, kteří byli ve věži, nedala se nijak zastrašiti.“ Nakonec se Korutancům dobýt věž nepodařilo.¹³⁾

V roce 1336 je v pramenech uváděna „...věž, přilehlá k biskupskému domu“, roku 1404 je pak výslovně zmiňována „...brána, kterou se jde z pražského mostu do Menšího Města pražského“; o mostecké bráně je opět řeč v letech 1405 a 1408.¹⁴⁾

s. 246; M. Skopal, Založení komendy johanitů na Malé Straně, in: Pražský sborník historický XXVI, 1993.

9) W. W. Tomek, Základy starého místopisu pražského III., Praha 1872, s. 63; Pokračovatelé Kosmova, ed. K. Hrdina, M. Bláhová, Praha 1974, s. 104.

10) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63.

11) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63; Pokračovatelé..., o. c. v pozn. 9, s. 112.

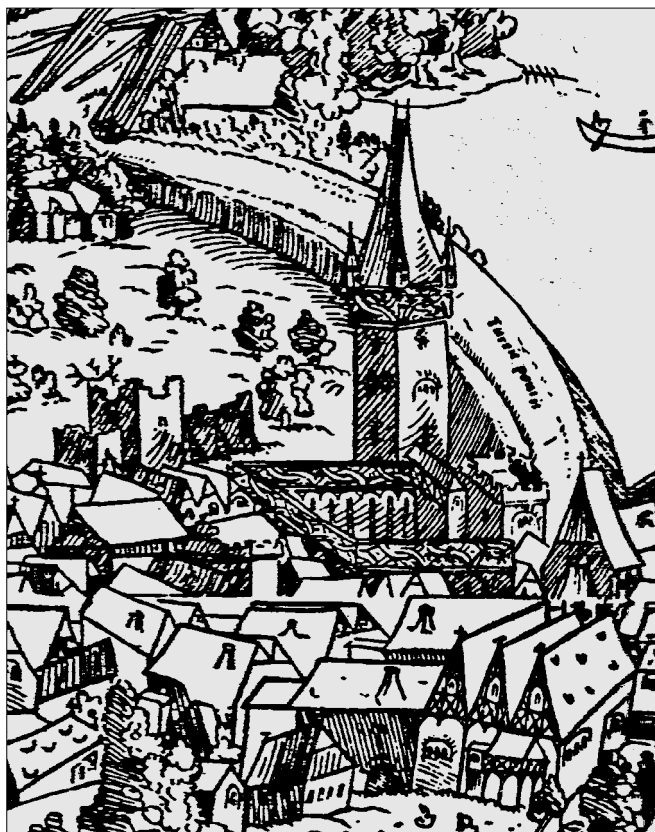
12) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63; Pokračovatelé..., o. c. v pozn. 9, s. 158.

13) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63; Kronika Zbraslavská, ed. F. Heřmanský, Praha 1952, s. 308, 310.

14) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63.

Karlův most. Praha 2007, s. 28–29.

8) A. Merhautová, Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971,

Obr. 4: Výřez tzv. Vratislavského dřevorytu Jana Kozla a Michaela Peterleho z roku 1562. Jižní mostecká věž a její vztahy k sousedním stavbám jsou zde oproti starší vedutě dobře patrné a soudě podle míry shody s dochovaným, nebo poznáním historickým stavem, jsou zachyceny velmi věrohodně. Románská věž je o dvě vysoká patra nižší než severní věž a je završena předsazeným ochozem s cimbuřím, bez viditelné konstrukce zastřešení. Na jižní fasádě je zobrazeno v posledním patře věže klenuté čelo obytné místnosti s trojicí otvorů, na západní fasádě, obrácené k Saskému domu, je zachycen jeden menší otvor. S ohledem na četnost výskytu charakteristické trojice oken pod obloukem na prospektu – stejná sestava je nakreslena i v třetím patře severní věže, kde prokazatelně nikdy nebyla, ale i na většině ostatních staveb – nemůžeme brát tento detail jako doklad někdejšího stavu (převzato z: K. Bečková, Zmizelá Praha, Hradčany a Malá Strana. Praha 2000).

Neobyčejně důležitým pramenem je zpráva saského vévody Rudolfa ve sporu o mostecké věže mezi malostranskou a staroměstskou obcí z let 1408–1409. V roce 1407 totiž Rudolf vyměnil svůj Saský dům se staroměstskou obcí za Návozský dům na Perštýně, což bylo podnětem zmíněného sporu o vlastnické právo k malostranským mosteckým věžím, na které si dělali nárok Staroměstští i Malostranští.

V Rudolfově textu z roku 1408 se mimo jiné píše: „My a naši rodiče jsme patřičně bez jakýchkoli nároků se vším příslušenstvím drželi a až do nynějška vlastnili malou věž na mostecké bráně s obydlím nad branou a také velkou věž.“ Ve druhém textu z roku 1409 Rudolf nejprve uvádí, že zmíněná výměna je příčinou sporu mezi oběma pražskými městy o „věže“, jež předtím patřily k jeho domu, načež pokračuje: „Naši rodiče a také my jsme byli bez jakýchkoli nároků a překážek v pokojném držení obou řečených věží, položených po obou stranách brány, i s místností nad branou a řečenou menší věž a místností nad branou jsme my a také naši [rodiče] pronajímali.“¹⁵⁾ Z tohoto zápisu je tedy zřejmé, že nejpozději na počátku 15. století se na malostran-

Obr. 5: Výřez vedutý Prahy od Johanna Willenberga z roku 1601. Zobrazení zachycuje věž již po dokončení velké přestavby. Zdá se však, že Saský dům dělí od věže dosud soutka (převzato z: V. Hlawa – J. Vančura, Malá Strana. Praha 1983).

Obr. 6: Výřez tzv. Sadelerova prospektu Prahy, podle předlohy P. van den Bosche 1606/1618. Saský dům již prokazatelně běží až k věži, dosud však zůstává volný západní vikýř podkrovní (převzato z: K. Bečková, Zmizelá Praha, Hradčany a Malá Strana. Praha 2000).

15) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 63–64.

Obr. 7: Perokresba Roelanta Saveryho z doby kolem 1610 dokládá, jak málo se Juditina věž od počátku 17. století změnila. Pozornost zasluhuje výškový vztah východní štítové zdi Saského domu k věži a vodoteč protékající fortinou ze Saské uličky (převzato z: O. Šefců a kol., *Karlův most*. Praha 2007).

ské straně mostu zcela bezpečně nacházely dvě mostecké věže.

V roce 1413 je mostecká věž na Malé Straně výslovně uváděna jako obecní věž („*juxta turrim civilem*“), což je potvrzením změny stavu oproti době před rokem 1407, kdy obě věže byly v soukromém držení saských vévodů.¹⁶⁾

V průběhu husitských válek, zejména pak v listopadu roku 1419, kdy na teritoriu Malé Strany probíhaly těžké boje mezi posádkou Pražského hradu, věrnou králi Zikmundovi, a Pražany, muselo s největší pravděpodobností dojít k poškození mostní brány, o jeho rozsahu však nejsme z žádných pramenů informováni. Roku 1427 je pak v pramenech uváděna „...věž nad branou vedle domku Kunše ševce“.¹⁷⁾

Po roce 1464 byla nově vystavěna severní mostecká věž; dosvědčují to dodatky k Bartošově kronice, ve kterých se uvádí: „*Byl učiněn základ nové věže na Malé Straně u Saského domu na místě, kde byl dům Kunše ševce.*“¹⁸⁾ Také Pavel Židek ve své Správně oslovuje Jiřího Poděbradského takto: „*Vaše Jasnost most opravila, věži pěknou na mostě udělala.*“¹⁹⁾ V této souvislosti došlo nepochybně i k úpravám starší věže, která byla s novou věží spojena dvojicí bran s ochozy.

Roku 1503 vypukl na Malostranském náměstí požár, při kterém shořela jihovýchodní část Malé Strany. Při popisu požáru Staré letopisy české výslovně uvádějí, že tehdy shořeli „...krovové na branných věžech, jeden škřidličný, velmi ušlechtilý, a druhý cihelný“.²⁰⁾

Z období nedlouho po požáru pochází také nejstarší známé vyobrazení věže. Jedná se o panorama Prahy na jednom z folií tzv. Würzburgského alba, které vzniklo kolem

roku 1536.²¹⁾ Z menší mostecké věže zde spatřujeme pouze vrcholek, zakončený cimbuřím (obr. 3).

Mnohem zřetelněji je menší mostecká věž znázorněna na známém dřevorytovém prospektu Jana Kozla a Michaela Peterleho z roku 1562. Věž zde korunuje předsazený ochoz s cimbuřím a v posledním patře je na jižní straně znázorněno čelo vyřezané klenuté světnice s trojicí otvorů. Na západní straně, směrem k Saskému domu, je zachyceno jediné okno, náležící rovněž poslednímu patru. K severozápadnímu nároží věže se přimyká úzká hmota s krytým hrázděným ochozem. Není zcela zjevné, zda se jedná o část brány, nebo o samostatné křídlo, které věž spojovalo se Saským domem (obr. 4).

Po nezdařené protihabsburské rebelii roku 1547 byla mostecká věž i s přílehlou celnicí Staroměstským zabavena, již roku 1549 jim však byla – spolu s právem vybírat clo – navracena.

K další stavební změně, o níž jsme zpraveni, došlo až na sklonku 16. století. Informuje nás o ní jediný písemný pramen, totiž latinský nápis vytesaný nad vchodem do sousedního celního domu čp. 56/III, který náležel Starému Městu pražskému, jež mělo od dob Karla IV. právo vybírat na mostě clo. Nápis zní v překladu takto: „*Obec Starého Města pražského budovu staré celnice, hrozící spadnutím, dala opravit i se sousední věží roku 1591.*“²²⁾ K téže stavební akci se zřejmě vázal rovněž nápis v obdélné kartuši na východní fasádě věže, z něž se bohužel dochoval jenom fragment²³⁾ (obr. 15).

Během této přestavby získala věž vzhled, který si v podstatě uchovala dodnes. Byl stržen ochoz s cimbuřím a věž byla završena vysokou dlátovou střechou s renesančními vikýři. Zároveň byl přestavěn i interiér věže a její fasáda byla pokryta sgrafitovou rustikou.²⁴⁾ V této podobě je věž velmi věrně zachycena na perokresbě Roelanta Saveryho z doby kolem roku 1610, která zobrazuje srostlici věže, celnice a fortiny v Saské uličce v pohledu z východu, od tzv. Henslinovy lázně. Kresba zachycuje mimo jiné také dvojici kartuší na východním průčelí věže. V místě obdélné kartuše s nápisem je na ní ale umístěna oválná kartuše s erbem (obr. 7).

21) M. Ježek, *Česká města na foliích würzburgského alba* (II. část), *Průzkumy památek* 2/1997, ročník 4, s. 19–47.

22) P. Zahradník, o. c. v pozn. 16.

23) V dochované části obdélného nápisového pole kartuše je osm řádků textu, z něhož zbyly pouze fragmenty počátečních slov na řádcích. Uvádíme zde jejich přepis. Obsah jednotlivých řádků je oddělen lomítkem. V závorce jsou uvedeny možné doplňky necelých slov. S.P.(Q.R.)/TVRRI/ NONA.../ DOMES.../ STATE .../ ORNAMENT (O nebo U)/(RE)NOVARI.C.ANNO.../ M.AUGUSTI

24) Dataci této přestavby se podařilo potvrdit i pomocí dendrochronologického průzkumu dřevěných konstrukcí věže, jenž byl proveden ve dvou fázích, v letech 2003 a 2008 T. Kynclem. Konkrétní data viz v dalším textu, kapitola Popis stavby.

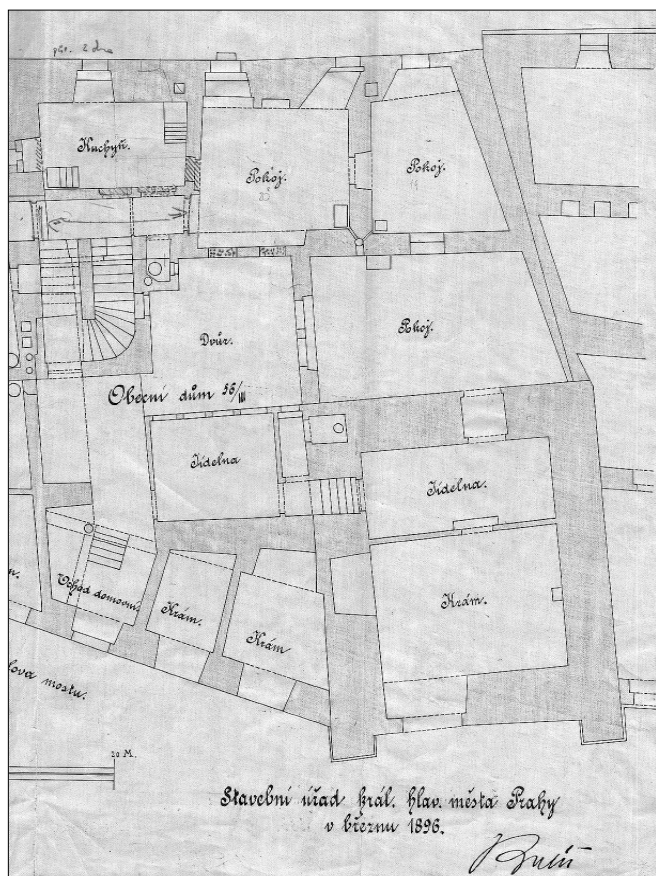
16) P. Zahradník, *Dějiny Karlova mostu*. Praha 2004, rkp.

17) W. W. Tomek, o. c. v pozn. 9, s. 64.

18) P. Zahradník, o. c. v pozn. 16.

19) W. W. Tomek, *Dějepis města Prahy* 8, Praha 1891, s. 55–56.

20) Dilo Františka Palackého 2. Staří letopisové čeští. Praha 1941, s. 224.

Obr. 10: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; plán přízemí domu čp. 56/III z roku 1896, signovaný jménem Bureš, zachycující stav přízemí domu a věže v podobě, kterou měl do konce 50. let 20. stol., s dvorními přístavky při jižní i východní fasádě věže. Výkres, pořízený jako podklad pro návrh pěšího průchodu paralelního s příjezdem mostecké brány, dokládá mimo jiné existenci záchodové niky v jihovýchodním nároží věže (Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III).

menší malostranské mostecké věže zamýšlí změnit charakteristickou starožitnou vysokou valbovou střechu této věže, jelikož její oprava by stála 1200 zl., a buď ji nahradit nižší střechou, anebo zřídit „balkon s parapetními zdmi“. Centrální komise nato 14. března 1862 na tuto věc upozornila české místodržitelství, které 17. května odpovědělo, že vyzvalo purkmistra, aby se postaral o to, aby k tomuto znetvoření věže nedošlo.³¹⁾ Purkmistr zřejmě skutečně zasáhl a původní tvar střechy věže byl zachován. Zda však byla střecha také opravena, nevíme.

V letech 1874–82 proběhla poměrně rozsáhlá a velmi diskutovaná obnova a rekonstrukce severní, větší mostecké věže. Menší věže, která v té době sloužila obytným účelům a byla v soukromém držení, se tyto práce zřejmě nijak nedotkly. Zde se i v následujícím období řešily věci mnohem prostší. 22. srpna 1888 bylo tehdejšímu majiteli domu čp. 56/III a menší mostecké věže Františku Bártovi povoleno, aby zřídil záchod „...v I. patře v chodbě přiléhající ku věži mostecké.“ Dosud totiž nájemníci předního stavení čp. 56 i severní věže museli používat „...záchodu nalézajícího se v I. patře zadního protějšího, při ulici Saské položeného stavení“³²⁾ (obr. 8). V souvislosti s tímto zřizováním záchodu byl téhož roku na východní straně menší malostranské věže

objeven opukový reliéf s výjevem votivního obsahu (obr. 26), avšak byl opět zakryt dřevěným obložením.³³⁾ Ještě v roce 1888, dne 28. listopadu, František Bárta požádal o povolení „...v I. patře Malostranské mostecké věže jednu velkou místnost ve dvě menší obytné místnosti rozdělit“, a to tak, že „...vyzděna bude na traverse 16 cm silná příčka, dvěře k nové přičce přiléhající se zazdí a nové dvěře v téže přičce prolomí.“ Tato adaptace měla být provedena podle plánu stavitele F. Kindla. Požadované povolení bylo Františku Bártovi uděleno³⁴⁾ (obr. 9).

V roce 1892 městský stavební úřad oznámil městské radě, „...že některé byty v menší mostecké věži Malostranské čp. 56-III nalézají se ve stavu velmi primitivním.“ Dne 14. listopadu 1892 se pak (nepochybně v souvislosti se zamýšlenou koupí menší malostranské věže obcí) konala místní komise, která popsala stavbu následovně:

„Tato věž rozdělena jest po své výšce v přízemek a tři patra. Přízemku užívá se co krámu s jednou vedlejší místností (jídelnou), přístup do přízemku vede pouze z uvedeného podjezdu. Přízemek jest klenutý. Místností v patrech užívá se co obydlí, a sice jest v I. patře jeden byt, v obou vyšších patrech po dvou bytech, z nichž každý obsahuje pouze jedinou místnost. Stropy jsou trámové, spodem omítnuté. Přístup do I. patra vede průčelním stavením vlastního domu č. p. 56-III po kamenných schodech a povalové pavlači. Schody, jež spojují I. patro s patry vyššími a s půdou, jsou dřevěné, ližinové, 0,95 m široké, spodem orákosované a omítnuté. Nájemníci všech tří pater poukázání jsou na jediný, uzavírkou opatřený záchod I. patra.

Půda jest z větší části dlážděna a není ohnivzdorným způsobem při svém vchodu od patra oddělena.

Střecha věže pokryta jest břidlou. Pod věží nachází se sklep, jehož se užívá částečně co lednice.“³⁵⁾

Roku 1893 menší malostranskou mosteckou věž i s domem čp. 56/III koupila od Františka Barty do svého vlastnictví pražská obec, která se tak stala majitelkou všech tří mosteckých věží.³⁶⁾ Byty a krám ve věži byly však nadále pronajímány soukromým osobám.

Roku 1896 plánovala městská rada zřízení komunikačního průchodu, který by vedl přízemím věže a domu čp. 56/III (obr. 10). Po korespondenci s vídeňskou Centrální komisí byly ještě vyžádány konzultace arch. J. Mockera a stavitele J. Heraina. Centrální komise dopisem ze dne 16. 12. 1896 tuto úpravu sice nezamítla, nicméně k realizaci tohoto projektu bohudíky nedošlo.³⁷⁾

O dalších stavebních a rekonstrukčních pracích na malé mostecké věži jsme informováni až k roku 1924. Schůze městské rady ze dne 30. května t. r. přijala toto usnesení: „Na přeložení břidlové krytiny malé Mostecké věže Malostranské, na opravu renesančních štítů, kamenných ostění oken a zdi a na postavení lešení povolen náklad 40 000 Kč. Práce bude zadána v dohodě se Státním památkovým úřadem a bude žádáno za státní příspěvek.“³⁸⁾ Práce byly záhy zadány a také provedeny.

33) K. Novotný – E. Poche, Karlův most. Praha 1947, s. 118, J. Fischer – O. Fischer, Pražské mosty. Praha 1985, s. 21.

34) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

35) Ibidem

36) J. Svátek, Ze staré Prahy. Praha 1899, s. 215

37) P. Zahradník, o. c. v pozn. 16.

38) Věstník hlavního města Prahy 31, 1924, č. 11, 14. červen, s. 200.

31) P. Zahradník, o. c. v pozn. 16.

32) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

V následujícím roce 1925 se dne 23. února konala magistrátní komise o „zjištění různých závad v okolí románské věže mostecké a v domě čp. 56/III v Praze, zvláště pokud jde o uzenářskou dílnu pana Prokopa Čermáka.“ Jako zástupce Státního památkového úřadu se této komise zúčastnil dr. Václav Wagner. V zápise z této komise se o věži praví:

„Zdivo románské věže porušeno bylo, že zřízena byla ventilační šachta s okénkem ve valené klenbě spodního sklepení věže užívaného za lednici. Užívání této místnosti za lednici jest velmi škodlivé pro základové zdivo věže, které jest většinou opukové. Další porucha zdiva mostecké věže stala se tím, že uloženy byly různé transmise zařízení dílny uzenářské do jejího zdiva. Velkou poruchu utrpělo zdivo věže v části západní tím, že v krámě byl vytesán výklenek značných rozměrů pro krámskou pokladnu. Dále konstatováno, že v části východní směrem do dvora byly do zdiva připevněny kameninové roury mohutnými železnými skobami za účelem odvedení kouře z bývalé jídelny.

Místnosti ve věži pronajmuty jsou jednak v přízemí za krám, v patrech pak za místností obytné, které však nevyhovují předpisům stav. řádu, hlavně pokud jde o topení a okna, jež jsou pouze jednoduchá. Rovněž záchod zřízený v loggii před vchodem do věže těsně při románském reliéfu jest svým primitivním zařízením (bez splachování) vadný, neboť nedostatečně izolování jeho od prostoru předsíně má za následek obtěžování nájemníků zápachem.

Další závadou pro věž jest obtěžování kouřem z komínu uzenářské dílny a z komínu domovních topenišť.“

V zápisu komise³⁹⁾ se také uvádí, že městská rada se 13. února 1925 usnesla, že je třeba, „...aby pan Prokop Čermák odevzdal obci pražské sklepní místnost pod věží Malostranskou, dosud za chladírnu používanou“, a také zamítla všechny žádosti Prokopa Čermáka za jakékoliv úpravy v nájatých místnostech ve věži a v domě čp. 56-III.

Zástupce Státního památkového úřadu Václav Wagner při komisi přivítal snahu městské rady, „...aby vnitřek jedné z nejvýznamnějších památek města Prahy byl upraven způsobem aspoň částečně jejího významu důstojným“, a pokázal přítom na výsledky předešlých komisí z 16. dubna 1923 a 28. ledna 1925. Požadavky těchto komisí tvoří podle Wagnera v jádru souhrn naléhavých přání ohledně věže. V první řadě je nutno kouřové závady omezit na nejnutnější míru. Jinak příčinou veškerých závad jsou dosavadní nájemní poměry, jež tvoří stav naprosto nevyhovující; doporučuje se proto, aby všechny nájemní smlouvy, tedy nejen smlouva s Prokopem Čermákem, byly zrušeny, jakmile to poměry dovolí. Zvláště pak se připomíná existence záchodu přímo vedle románského reliéfu, což je porucha nejen estetická, ale má za následek i nebezpečí porušování materiálu této plastiky, přičemž „...také dnešní zabezení plastiky, které tím vzniká, je nutné zlo, které zaviňuje nekontrolovatelnost plastiky.“⁴⁰⁾

Alespoň u části prostor se do dvou let vskutku vypovědět smlouvy podařilo, takže mohly být v roce 1927 pronajaty Klubu Za starou Prahu, kterému bylo 18. července 1927 povoleno, „...aby provedl stavební změny ve II. a III. patře menší věže mostecké při domě čp. 56 v Praze III, záležející ve vybourání 2 samonosných příček, zřízení vnitřních oken a temné komůrky“, a to podle plánů arch. V. a F. Kavalíro-

vých (obr. 11). V roce 1928 pak město Klubu Za starou Prahu prodalo za 55 000 Kč část domu čp. 56/III ve výměře 123,48 m² do vlastnictví.⁴¹⁾ Roku 1938 byl zásluhou Klubu Za starou Prahu zrušen záchod v 1. patře domu čp. 56/III před románským reliéfem objeveným v roce 1888,⁴²⁾ který byl opět odhalen a konzervován.

Dne 5. března 1958 odbor výstavby vydal odboru kultury rady Ústředního národního výboru povolení, že „...v přízemí Malostranské věže se odstraní zděná příčka, odbourá se přistavený komín a zazdí okno do dvora ...“. V této době byl zrušen krám v přízemí věže, a pod vedením Vladimíra Píši byl v jeho prostorách prováděn hloubkový sondážní průzkum, který se následně rozšířil i na sousedící část přízemí severního křídla domu čp. 56/III. V rámci průzkumných prací došlo v přízemí věže k objevení souboru rytin na kvádrících opukového zdiva jižní stěny, což vedlo postupně k plošnému sejmutí omítek stěn a následně i k vybraní zasypu a odhalení renesanční podlahy. Následoval objev renesančních dveří spojujících věž s někdejší loggií celnice (čp. 56/III) a odhalení torza románského okénka v jižní stěně. V závěru průzkumných prací byla vyhloubena pásová sonda pod úroveň renesanční podlahy až na rub klenby sklepa, která odhalila větší část dnes známého souboru rytin. Razantně provedený průzkum následovalo nevyhnutelně rozhodování o dalším nakládání s odhalenými prvky. Bylo rozhodnuto o jejich celoplošném prezentování. To bylo zahrnuto do návrhu úprav mosteckých věží na základě projektu Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů (zodpovědný projektant arch. F. Trmač) z roku 1964.⁴³⁾ Základní úprava prostoru přízemí Juditiny věže, spočívající v konsolidaci povrchu stěn zbavených omítky dotmelením rozbitých ploch cementovou maltou a ve stabilizaci výkopu podél západní a jižní stěny vyzděním cihelné opěrné zidky, byla provedena v roce 1965. V tomto roce bylo také v závodech ZUKO vyrobeno podle návrhu J. Binka zdobné zábradlí s heraldickými motivy, vycházejícími z rytin, kterým byl ohrazen výkop podél stěn.⁴⁴⁾

V roce 1969 proběhla celková oprava fasád věže, v rámci které došlo ke stabilizaci a doplnění fragmentů sgrafitové renesanční omítky a k výměně střešní krytiny.⁴⁵⁾

Nově upravený prostor přízemí však nebyl ani po dokončení prací zpřístupněn veřejnosti, patrně kvůli klimatickým podmínkám rytinek. Byl zaslepen vstup z průjezdu mostecké brány a přízemí věže bylo zpřístupněno pouze přes prostory někdejší arkádové loggie ze dvora domu čp. 56/III. Úprava tohoto předprostoru však nebyla dokončena, neboť zde na počátku 70. let 20. století vybudovala Státní bezpečnost vestavěnou pozorovací buňku při vstupu na Karlův most. Správou přízemí věže a jeho výjimečným zpřístupňováním byl pověřen Klub Za starou Prahu.⁴⁶⁾

V letech 1984–85 byl restaurován opukový reliéf na východním průčelí věže. V rámci restaurování, které prováděl

39) P. Zahradník, o. c. v pozn. 16.

40) Ibidem.

41) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

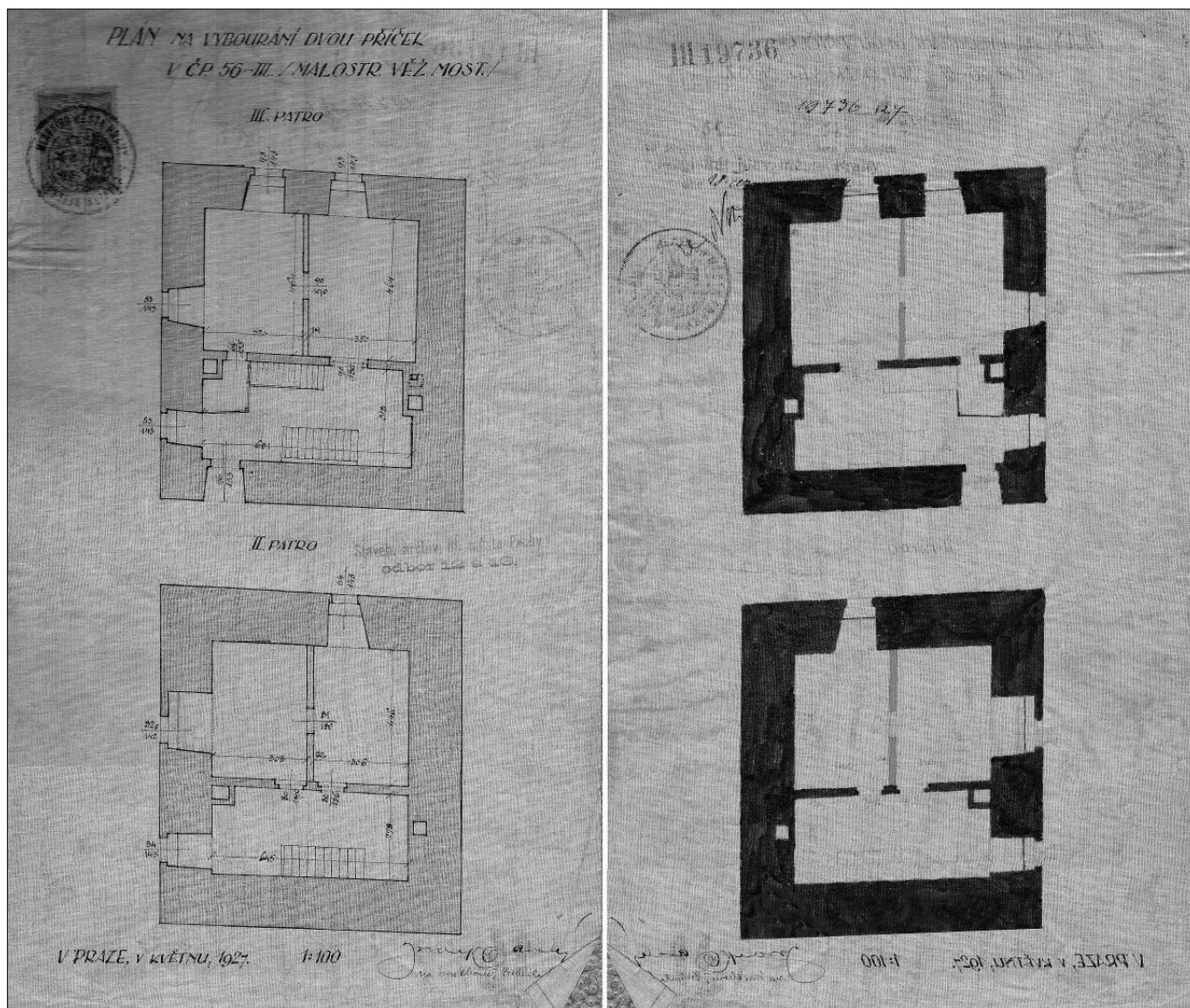
42) K. Novotný – E. Poche, o. c. v pozn. 33, s. 118.

43) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

44) Podle svědectví p. Eduarda Šmejkal, obyvatele prvního patra Juditiny věže.

45) Ibidem.

46) Archiv Klubu Za starou Prahu.

Obr. 11: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; plán arch. V. a F. Kavalírových z roku 1927 na odstranění příček v obytných místnostech 2. a 3. patra, vložení vnitřních oken a zřízení komůrky pod schody ve třetím patře. Odstraňované příčky pocházely patrně z konce 18. století. Nové konstrukce značeny červeně, odstraňované žlutě. Barevné vyznačení je dnes lépe patrné na rubu plánu (Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III).

akademický sochař J. Antek, došlo k úpravě severní strany výklenku reliéfu a odstranění zbytků renesanční omítky na horní části jeho záklenku.⁴⁷⁾

Na počátku 90. let 20. století, po zrušení pozorovatelný StB, byl z iniciativy Klubu vypracován projekt na dokončení obnovy prostor přízemí věže a části arkádové loggie, jejich rehabilitaci a zpřístupnění. Projekt vypracoval Ing. arch. J. Hyzler, statické posudky Ing. J. Fuka a posléze také Ing. J. Vinař.⁴⁸⁾ Součástí obnovy mělo být restaurování souboru rytin na stěnách síně v přízemí věže, které byly 25 let po odhalení ve velmi špatném stavu. V roce 1994 inicioval PhDr. Zd. Dragoun žádost o poskytnutí dotace na restaurování rytin ze strany města.⁴⁹⁾ Dotace byla přislíbena, ale nikdy nebyla poskytnuta. Projekt obnovy nebyl realizován.

V letech 2005–2007 byla pod vedením Ing. V. Jandáčka podle projektu Ing. arch. M. Krise na náklady Klubu Za

starou Prahu konečně provedena oprava přízemí věže společně s přilehlým prostorem v přízemí někdejší celnice. V rámci opravy byla pořízena rozsáhlá památková dokumentace.⁵⁰⁾ Rytiny na stěnách přízemí věže byly restaurátorsky zajištěny a zakryty „obětní“ vápennou omítkou.⁵¹⁾ V obnovených prostorách vzniklo informační centrum a knihkupectví Klubu Za starou Prahu.

POPIS STAVBY

Urbanistická situace

Juditina věž stojí v bezprostředním sousedství vyústění Juditiny i Karlova mostu, při spojnici prastarého přechodu Vltavy a komunikace směřující na Pražský hrad a dále na západ. Zároveň se na-

47) Podle svědectví p. Eduarda Šmejkal, obyvatele prvního patra Juditiny věže.

48) Archiv Klubu Za starou Prahu.

49) Zd. Dragoun, o. c. v pozn. 2.

50) J. Veselý, Nálezová zpráva OPD – r. 2007, rkp., archiv NPÚ ÚOPSČ v Praze; publikováno: J. Veselý, Prostory informačního centra Klubu Za starou Prahu a jejich stavebně-historická dokumentace, ZA STAROU PRAHU – věstník Klubu Za starou Prahu, číslo 2–3/2007, barevná příloha.

51) Zajištění a zakrytí rytin provedl restaurátor Josef Červinka z Nymburka, č. licence 3425/2000.

cháží v jihovýchodním cípu nejstaršího jádra malostranské sídelní aglomerace. V bezprostřední blízkosti věže se po obou stranách zmíněné komunikace již na konci 12. století nacházely dva významné areály – johanitská komenda a biskupský dvůr, které byly samostatně opevněné. Při západní patě věže byl pak nejpozději ve 13. století kopecký dvorec zvaný Walhenhof, patřící králi. Jižně od paty věže, zhruba v trase dnešní Saské uličky, protékal původně tzv. Malostranský potok, nebo alespoň jeho odnož.⁵²⁾

Dnes je věž součástí uzavřeného domovního bloku, sevřeného mezi Mosteckou, Saskou a Lázeňskou ulicí a Karlův most (obr. 2 a 33), složeného z domů čp. 55/III a 56/III. Zároveň tvoří součást objektu mostecké brány, jejíž oblouky vybíhají z pilířů zavázaných do severního průčelí věže. Půdorysně je Juditina věž vůči bráně a větší severní věži mírně vytočena k jihovýchodu. Ukončení Karlova mostu je proti terénu v sousedství výrazně vyvýšeno. Toto zvýšení se projevuje i v první části Mostecké ulice, mezi bránou a ústím Lázeňské ulice. Blok domů čp. 55 a 56 vytváří výškový přechod. Prostory nejnižšího podlaží domu čp. 56, jehož součástí je dnes i Juditina věž, jsou ve vztahu k mostu a k Mostecké ulici hlubším suterénem, zatímco ve vztahu k úrovni Saské ulice jsou přízemím přístupným přímo z její rovny.

Celková charakteristika věže

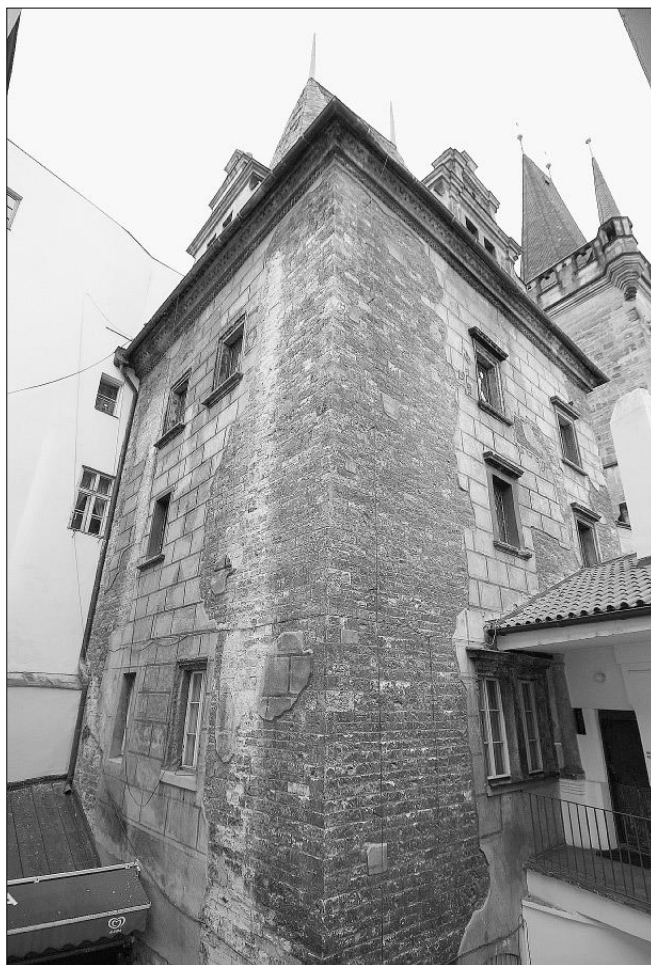
Věž má mírně obdélný půdorys o stranách 9,9 × 11,1 m, s podélnou osou orientovanou ve směru sever-jih (obr. 13). Základní hmota věže je vysoká 19 m (ve vztahu k úrovni Saské ulice). Je završena strmou dlátovou valbovou střechou osmibokého půdorysu, s výraznými námětky a dvěma hrotnicemi. V patě střechy jsou do čtyř stran obrácené velké vikýře se zděnými trojúhelníkovými volutovými štíty. Interiér je rozdělen do pěti nestejně vysokých podlaží. Obvodové zdivo s lici vyzděnými z pravidelně řádkovaných opukových kvádrů má v prvních čtyřech podlažích tloušťku 170–180 cm, v posledním podlaží pak 140–150 cm (obr. 13, 14). Prostory věže jsou přístupné z domu čp. 56/III, přičemž sklep (první podlaží) a zapuštěné přízemí (druhé podlaží) jsou přístupné samostatně, ze dvou úrovní dvorka domu, 1. patro (třetí podlaží) je přístupné po pavlači severního křídla domu a vyšší podlaží jsou již propojena vnitřními schodišti v rámci věže. Z 3. patra vedou dveře na ochoz mostecké brány. Sklep a přízemí jsou zaklenuty valenými klenbami stlačeného profilu, v severozápadním dílu dispozice prvního patra je valeně klenutá kuchyně a půlvaleně sklenutý prostor pod schodištěm do druhého patra. Ostatní prostory věže jsou plochostropé. Stropy jsou opatřeny mladšími omítnutými podhledy. Tři horní podlaží věže mají dvoutraktovou dispozici, s užším severním komunikačním a servisním traktem, obsahujícím schodiště přiléhající k severní obvodové zdi, a se širším „obytným“ traktem obráceným na jih (obr. 13).

Fasády

Fasády věže jsou z velké části zakryty sousedními objekty. Východní průčelí věže je tak v rozsahu od sklepa až po 1. patro z poloviny zakryto severním křídlem bývalé celnice, celou západní fasádu zakrývá hmota přilehlého Saského domu čp. 55/III. V rozsahu sklepa a poloviny výšky přízemí jsou zakryty i severní a jižní fasáda. První vysokým násypem Mostecké ulice a nástupní partie mostu, druhá dvorní částí jižního křídla domu čp. 56/III. Povrch fasád je dnes nesourodý, neboť na části plochy je dochována silná renesanční omítka se sgrafitovou rustikou a na části je ponechán analyticky odhalený líc románského opukového kvádríkového zdiva.

Zcela specifická je struktura severní fasády věže, kde se v úrovni dnešního přízemí objevuje ještě lícované kvádrové zdivo kónické přízdívky navazující na jihozápadní pilíř gotické brány a hladce omítaná plocha recentní zazdívkou otvoru někdejšího krámského výkladce se soklem z řezaných pískovcových kvádrů.

Korunní římsa, východní a severní vikýř nesou další bohatší sgrafitový dekor. Na východní fasádě jsou po obou stranách jižního okna 3. patra dochovány fragmenty dvou obdélných kartuší. Sever-

Obr. 12: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; celkový pohled širokouhlým objektivem na věž od jihovýchodu, ze schodiště domu čp. 56/III. Na snímku jsou patrné rozmístění a úprava oken jižní a východní fasády a míra dochování renesanční omítky se sgrafity (foto J. Veselý, 2008).

nější z kartuší obsahuje dosud část textu⁵³⁾ (obr. 15).

Členění fasád je i přes zjevnou renesanční symetrizující tendenci, reprezentovanou osově umístěnými štíty vikýřů, nepravidelné. Výrazněji architektonizované jsou jižní a zejména východní průčelí. Otvory zde mají jednotnou velikost a víceméně jednotnou architektonickou výbavu a jsou uspořádány na osách (obr. 1 a 12).

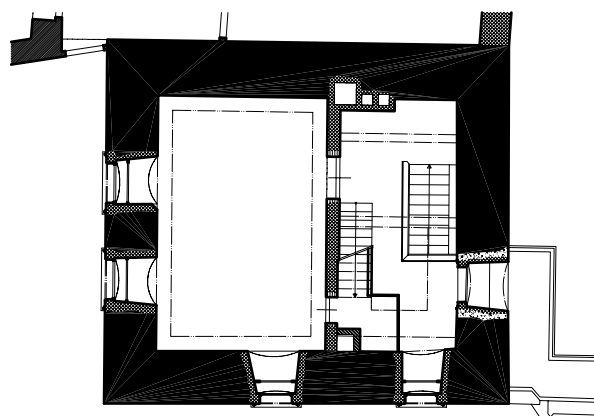
Východní průčelí, obrácené k mostu, má v nezakryté horní části okenní otvory (2. a 3. patro) uspořádané ve dvou osách, proti symetrické pozici ve vztahu k celku fasády výrazně posunutých k severu.⁵⁴⁾ Okenní otvory jsou zasazeny do architektonizovaného rámu, složeného z parapetní římsy, profilované šambrány a z nadokenní římsy.⁵⁵⁾ Stejně je řešeno i orámování sdruženého dvojokna v úrovni prvního patra fasády, které je mimo osy a v celkovém pohledu se nikdy neprojevovalo, neboť je při pohledu z ulice zakryto hmotou spojující arkádové loggie celnice (čp. 56/III).

V části fasády zakryté loggií je v prvním patře vstup do interiéru věže, opatřený jednoduchým kamenným portálem s obdobnou profilací, jakou mají šambrány oken. Portál je rozdělen na vlastní dveř-

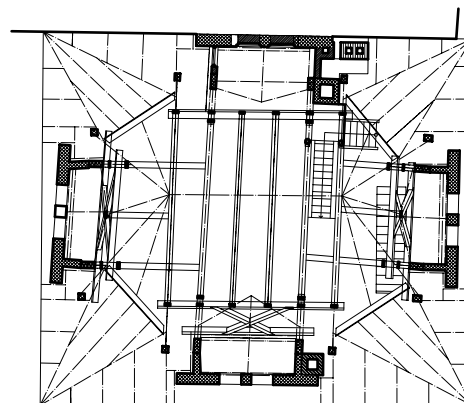
53) Viz pozn. č. 23

54) Zde se může jednat o architektonickou manýru, zdůrazňující příslušnost věže k mostní komunikaci, neboť vnitřní dispozice obou pater věže by umožňovala i plně symetrické řešení. Zároveň však může jít i o výsledek důsledného využívání starších otvorů z hlediska úspory práce. Předpokládáme-li, že starší otvory byly na ose fasády, mohly být alespoň částečně využity.

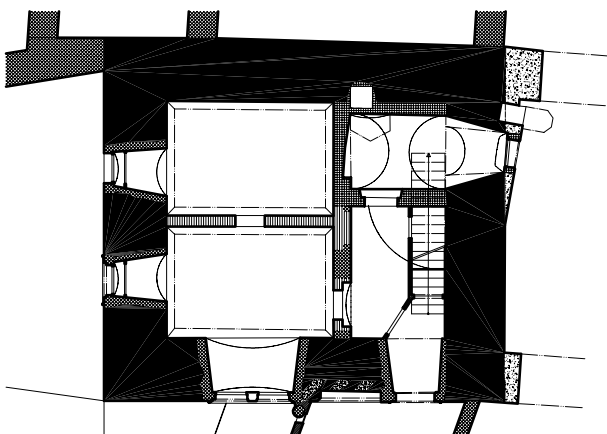
55) U jižnějšího okna druhého patra je plastická šambrána nahrazena tmavou rytou paspartou v omítce, což je však nepochybně mladší úprava na místě poškozeného prvku. Původně měla všechna okna stejnou úpravu.

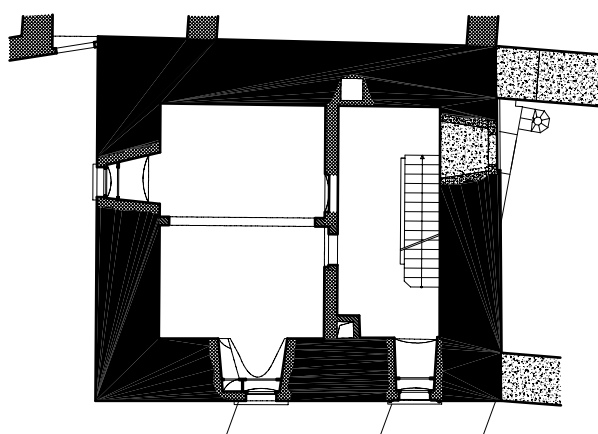
3. PATRO

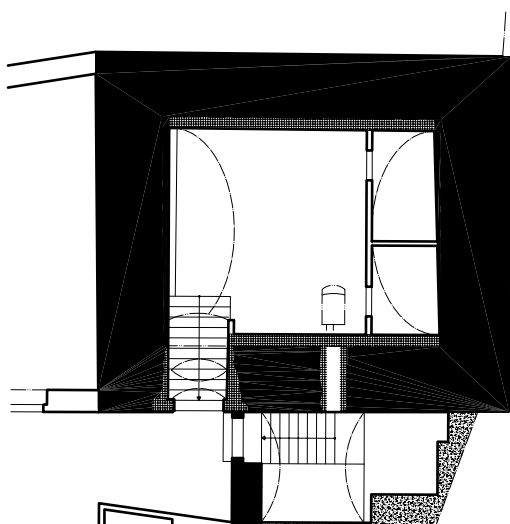
KROV

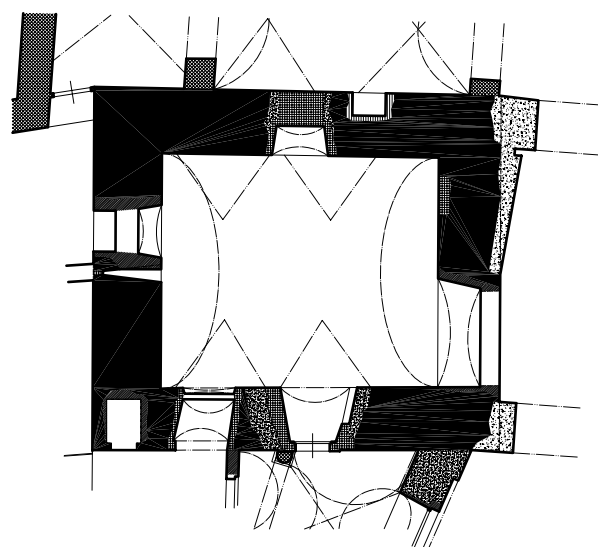
1. PATRO

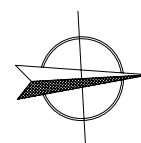
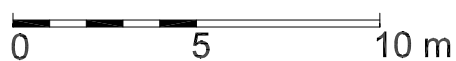
2. PATRO

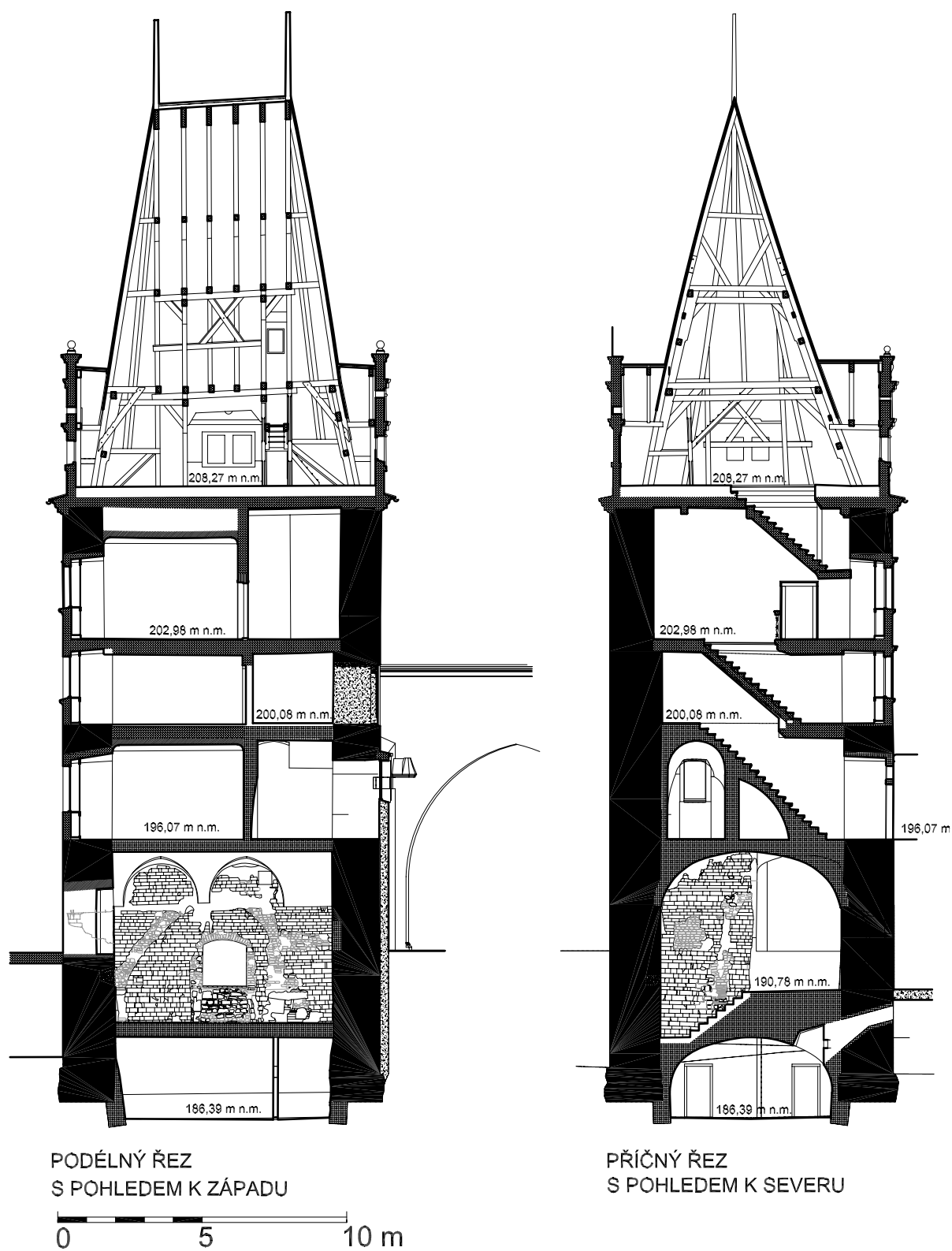
SKLEP

PŘÍZEMÍ

Obr. 13: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; půdorysné plány všech podlaží věže s grafickým vyznačením stavebního vývoje: černě – románské zdivo; hustě zrnitě – gotické zdivo I. fáze; řídce zrnitě – gotické zdivo mladších fází; křížkovane svisle – renesance I. fáze; křížkovane diagonálně – renesance II. fáze; dvojité šrafy šikmo – pozdní baroko; husté šrafy šikmo – klasicismus kol. 1840; řídke šrafy svisle – konec 19. století; bez šraf – 20. století (zaměření a kresby: sklepy – III.patro – M. Patrný, 2003, korekce J. Veselý, 2008, krov J. Veselý, 2008).

Obr. 14: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; svlé řezy s grafickým vyznačením stavebního vývoje – legenda viz obr. 13 (zaměření a vykreslení J. Veselý, 2008).

Obr. 15: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detail zbytku nápisové kar-
tuse mezi okny třetího patra východní fasády (foto J. Veselý, 2008).

ni otvor a nadsvětlík s kovanou provlékanou mříží s pruty kruhového průřezu. Vstup se nachází na stejné ose jako severnější okna obou vyšších podlaží.

Mezi portálem a posledním sloupem arkády prvního patra loggie je do líce stěny věže zapuštěna 30 cm hluboká nika s půluhovým záklenkem (obr. 26b). Hrana špalety niky má široký, mírně vyzlabený okos. Dochována je jižní špaleta a větší část záklenku. Původní severní špaleta byla odstraněna v souvislosti s budováním sousedního vstupu a vkládáním výše popsaného portálu. Ve zmíněné nise se nachází opukové reliéfní sousostí dvou postav. Vpravo je vznešená trůnící postava s pláštěm přes ramena, v čelním pohledu, vlevo pak postava mladého muže v pokleku, vztahujícího obě paže k postavě trůnící. Mladík je zobrazen v šikmém bočním pohledu. Obě postavy reliéfu jsou silně poškozeny, trůnící postavě chybí spodní část nohou, větší část obou rukou a hlava, klečící postavě chybí části pravé i levé ruky s blíže neurčitým předmětem, který v nich svírala, a pata pravé nohy.⁵⁶⁾

Návaznost okolního románského zdiva na kvádry špalet a archivoly niky reliéfu není jednoznačně patrná. Spárořez jižní špalety neodpovídá výškově spárořezu kvádříkového zdiva sledovatelného nejbližší až za jižní stojkou ostění sdrůženého okna. Nad archivoltou je situace znejasněná mladšími omítkovými doplňky líce. Nad patami archivoly se nalézají dva kvádříky s pečlivě provedenou krívkovou návazností na horní hrany klenáků a minimální sparou. Jejich návaznost na průběžné řádky románského zdiva není možné jednoznačně vyšetřit. Nad vrcholem archivoly je však navazující zdivo neso-
soudé. Pod sgrafitovou omítkou dochovanou nad reliéfem v prostoru podstřeší loggie je v poloze nad středem niky reliéfu patrná starší omítková vysprávka kvádříkového zdiva.⁵⁷⁾

Část východní fasády odpovídající přízemí (obr. 23) je velmi roztržistá. Její severní polovina je opět skryta v interiéru loggie. Před opravou v letech 2005–07 zde byla větší část povrchu stěny věže již od 60. let 20. století bez omítek a byla tu patrná rozsáhlá plocha kvádříkového románského zdiva. Do ní byl vyláman otvor pro kamenný portál vstupu do prostoru v přízemí věže. V úrovni horního překladu portálu pak byla směrem k severu patrná řada tří zhruba čtver-

cových kapes, vyplněných cihelným zdivem. Samotný portál byl do opukového zdiva osazen rovněž do cihelné obezdívky, jejíž charakter se shodoval se zazdívkou kapes. K jižní stojce portálu a navazujícímu líci stěny věže je na spáru přiložen krajní třičtvrtěsloup arkády přízemí loggie. Sloup z větší části překrývá stojku portálu.

Jižně od sloupu byla patrná dochovaná plocha kvádříkového románského líce východní stěny věže od podlahy loggie do výšky 138 cm – úroveň nasypání podlah v 19. století. Výše je do líce o cca 15 cm zahloblena vpadlina neurčitěho původu, kvůli které byla až do výše paty klenby odstraněna čelní strana kvádříků a jejíž plochu překryla omítka.

Jižní část východní fasády přízemí, nalézající se vně loggie, je v bezprostředním sousedství dnešní jižní stěny loggie prolomena rozměrným výklenkem někdejšího průchodu z přízemí věže do dvorní přístavby. Jedná se o 1,5 m široký průraz obvodovou zdí věže, s rovnoběžnými špaletami, uzavřený na západní straně vůči interiéru tenkou cihelnou zazdívkou. Podlaha výklenku je v úrovni prvního dvorka domu čp. 56/III, tedy cca 191,52 m n. m. (absolutní výškové údaje v prezentované dokumentaci i v textu studie jsou v systému Balt po vyrovnání). Výklenek je završen segmentovou valenou klenbičkou, jejíž paty jsou ve výšce 342 cm a vrchol ve výšce 365 cm nad úrovní podlahy. Při vnějším líci zdi je pod záklenkem niky dochována část cihelné obezdívky někdejší výplně otvoru se zachovanou polodrážkou pro slepý rám okna na vnitřní hraně.⁵⁸⁾ Mezi výklenkem a jihovýchodním nárožím věže je část plochy kvádříkového líce zdiva přezdívaná. Jedná se o zazdívkou niky záchoda zrušeného dvorního přístavku, zachyceného na starších zaměřeních domu (obr. 8, 10).⁵⁹⁾

Na jižní fasádě byl užit obdobný architektonický aparát jako na fasádě východní, ačkoli se pohledově zdaleka tolik neuplatňovala. Okna jsou zde opět řazena na dvou osách, tentokrát rozmístěných vůči celku symetricky, byť s určitými odchylkami. V 1. a 3. patře jsou dvojice okenních otvorů, zatímco ve 2. patře je pouze jediné okno umístěné přibližně v západní ose. Architektonizace oken je dnes jednodušší – bez nadokenní římsy.⁶⁰⁾ Okna západnější osy v 1. a 2. patře jsou plastické úpravy z větší části zbavena a jsou lemována pouze omítkovými šambránami. Dochovaná ostění oken jsou výrazně poškozena na exteriérových hranách hrubě vysekanými polodrážkami pro vnější okenní výplně z počátku 19. století, odstraněné po roce 1893.⁶¹⁾ Jak dokládá především jediné nepoškozené ostění severního okna 3. patra východní fasády, byla ostění i původně na vnější hraně vybavena drobnými polodrážkami, patrně pro okenice, nebo neotevíravá zimní okna.

V patní části jižní fasády, přístupné z prostoru přízemí jižního křídla domu čp. 56/III, je zdivo věže z větší části zbaveno omítky. Materiál zdiva je silně zarudlý a povrch kvádříků je vlivem žáru silně porušený – „opukáný“ do hloubky 5–8 cm.

Severní fasáda, obrácená do průjezdu brány Karlova mostu, je v dolní části sevřena mezi pilíři oblouků mostecké brány, které jsou zavázány do nároží věže (obr. 16). Hloubka pilířů je různá, čímž je vyrovnán rozdíl v orientaci mosteckých věží. Zatímco pilíř východního oblouku vystupuje před líc severní stěny Juditiny věže o 44 cm, západní pilíř vystupuje o více než 100 cm. Rozdíl vizuálně vyrovnává klínovitá přízdívka, překrývající část stěny věže v šířce 3,6 m od západního pilíře. Přízdívka sahá až do úrovně 1. patra věže, kde je skarpovitě ukončena. Je vyzděna z pravidelných pískovcových kvádřů, mnohdy s kamenickými značkami, a při západním pilíři brány je v ní vytvořena svislá drážka pro hřeben, široká 15–18 a hluboká

58) Popsaná situace je nyní částečně zakryta vestavbou záchoda vložené-
ho do niky při úpravách v letech 2005–2007.

59) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis do-
mu čp. 56/III, archiv Klubu Za starou Prahu.

60) Na kresbě R. Saveryho jsou u oken třetího patra nadokenní římsy za-
chyceny. Je tedy možné, že zde původně byly a později došlo k jejich
odstranění.

61) Klasicistní, dvoukřídlá, šestitabulková dovnitř a ven otevíravá špalet-
tová okna jsou zachycena na fotografiích F. Friedricha ze 60. let 19. sto-
letí, publikovaných in: Z. Wirth, Stará Praha, J. Otto 1942. Dvojité by-
la pouze okna obytných místností. K výměně oken za historizující jed-
nokřídlá okna zasklená do olova, osazená na vnitřní straně ostění,
došlo bezpochyby až po odkoupení věže pražskou obcí v roce 1893.

56) Dva fragmenty – pravá ruka a pata pravé nohy klečící postavy – jsou
uloženy v kanceláři Klubu Za starou Prahu ve druhém patře věže.

57) Kvádříky i omítková vysprávka jsou zjevně poznamenány ohněm (jsou
silně zarudlé).

Obr. 16: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; spodní část severní fasády věže, sevřená mezi oblouky brány. V přízemí vlevo zazdívká někdejšího výkladce, nad zazdívkou neporušené románské kvádřikové zdivo věže s nepatrnými zbytky renesanční omítky, zachovanými především pod ochozem brány. Vpravo gotická přízdívka z pravidelných kvádrů ukončená pilířem západního oblouku. Ve hmotě přízdívky je realizována drážka pro „hřeben“. Vpravo nahoře je patrná situace v okolí skarpovitěho ukončení přízdívky, s obdélným otvorem, zakrytým vykonzolovaným baldachýnem a s mladším oknem kuchyně prvního patra (v místě staršího otvoru). Nad přízdívkou, ve vlastním zdivu věže, je obdélné vpadlé pole se zazděným portálkem 2. patra (foto J. Veselý, 2008).

19 cm. V úrovni 565 cm nad chodníkem při patě věže se v přízdívce nachází 68 cm hluboká kapsa pravidelného obdélníkového profilu o rozměrech 46 × 34 cm, nad níž je vykonzolován pětiboký pískovcový baldachýn se sférickou jehlanovitou stříškou.

25 cm východně od kapsy se nachází okno kuchyně v 1. patře věže, opatřené prostým kamenným ostěním s polodrážkou na vnější hraně. Ostění je do přízdívky vsazované druhotně, neboť jeho návaznost na kvádřové zdivo je nepřesná, doplňovaná omítkou. Navíc se horní polovina ostění nachází již v úrovni skarpovitěho horního ukončení přízdívky, takže vystupuje do prostoru. Horní část ostění s překladem je završena mírně skloněnou cihelnou stříškou s přesahem. Současná výška parapetu okna je výsledkem druhotného snížení, kdy byl prosekán původní parapet ostění a otvor prodloužen o výšku jednoho řádku kvádrů přízdívky. V levé, východní části severní fasády věže je v přízemí 308 cm široká, hladce omítaná zazdívká ze 60. let 20. století, v místě někdejšího výkladce.

Plocha fasády v úrovni 1. až 3. patra má z větší části odhalené kvádřikové románské zdivo. Renesanční omítky se sgrafitovou rustikou se zde dochovala v poměrně malé míře. V úrovni 2. patra je při zdi ochozu nad západním obloukem brány v ploše stěny věže obdélné vpadlé pole o výšce 204 cm, šířce 197 cm a hloubce 6–8 cm, v jehož východní polovině je patrný zazděný portálek s opukovým ostěním (obr. 17).⁶²⁾ Práh portálku se nachází v úrovni 200,07 m n. m.,

Obr. 17: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detail vpadlého pole se zazděným portálkem v severní fasádě věže, pod ochozem západního oblouku mostecké brány. V úrovni 100 cm nad prahem portálku probíhá zřetelná hraničnice mezi lícem zdiva zasaženým a nezasaženým ohněm. Zarudnutí od ohně jeví od příslušné úrovně i zazdívká portálu (foto V. Razím, 2003).

tj. 792 cm nad současnou úrovní chodníku u paty fasády. Stojky portálku mají 7 cm široký okos, vybíhající 15 cm nad prahem prostřednictvím diagonálního trojúhelného štítu do ostré hrany. Horní část portálku je překryta zbytkem renesanční omítky. Nad pravou stojkou je však patrná ložná spára překladu a pod ní část náběhu okosené konzoly – portálek byl sedlový. Jeho světlá výška činila 178,5 cm. Od úrovně 1 m nad prahem portálku jsou kameny jeho zazdívky, ale i stojky a přilehlé zdivo silně zarudlé od ohně.

V úrovni 3. patra (obr. 16, 18) je ochoz nad východním obloukem brány prodloužen o cca 3 m podél severní fasády věže, včetně kamenného zábradlí s profilovaným madlem. Tato část ochozu je vynášena trojicí masivních tříúrovňových krakorců, vetknutých do zdiva věže. V místě rozšíření se nachází vstup ze 3. patra Juditiny věže na ochoz. Dveře vstupu jsou orientovány ostěním do interiéru věže a k ochozu hlubokou nikou se šikmými špaletami a segmentovým záklenkem. Podlahu niky tvoří dva cihelné stupně vyrovnávající rozdíl úrovní, který činí 72 cm. Dveře vstupu jsou jednokřídlé, rámové, výplňové, se dvěma asymetricky, z rubové strany osazenými výplněmi. Jsou zavěšeny na západní stojce kamenného ostění, do jehož polodrážky zapadají. Ostění má stojky a překlad z jemnozrnného pískovce a práh z dubového dřeva. Profilace na lícové – vnitřní straně je stejná jako u vstupního protálu v 1. patře.

Jak bylo zmíněno výše, je západní fasáda věže cele zakryta přilehlým Saským domem čp. 55/III. V některých prostorách tohoto domu je však dnes částečně odhalena. V přízemí a v prvním patře jsou tak patrné úseky renesanční exteriérové omítky věže se sgrafitovou rustikou.

Sklep

Dnešní nejnížší podlaží věže (obr. 13) má charakter sklepa. Jako jediná prostora v domě čp. 56/III je zapuštěno hlouběji pod terén – jeho podlaha se nachází zhruba v úrovni 186,39 m n. m., tedy cca 234 cm pod úrovní dlažby Saské ulice. Má formu jediného prostoru⁶³⁾

62) Za laskavé poskytnutí dokumentace k portálku a jeho okolí děkujeme V. Razímovi.

63) V současnosti jsou při severní stěně prostoru vyděleny příčkami ze škvárobetonových tvárnic dvě malé sklepní kóje, jinak ovšem volně přístupné z hlavní části sklepa.

Obr. 18: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; horní část severní fasády, v pohledu z ochozu brány. Románské kvádříkové zdivo dosahuje až k renesanční korunní římsě. Řádky zdiva jsou vůči líně římsy skloněny nepatrně k východu. V pravé části snímku jsou dobře patrné výškové vztahy ukončení kvádřové přízdívky a vpadliny portálu druhého patra k ochozu brány (foto J. Veselý, 2008).

víceméně obdélného půdorysu o rozměrech $7,1 \times 5,5$ m, zaklenutého valenou klenbou nízkou nasazeného a výrazně stlačeného profilu (paty klenby cca 85 cm a vrchol 281 cm nad podlahou).

Prostor je přístupný z úrovně druhého dvorka domu (189,41 m n. m.) strmou šjí s kamenným schodištěm o 11 stupních, ústící při jižním konci východní stěny, v prodloužení stěny jižní. Šíje je na horním konci uzavřena hladkým kamenným půlkruhově sklenutým portálem (obr. 20), s polodrážkou pro dveře na vnější straně. Kromě vstupní šíje je jediným otvorem v tomto podlaží šikmý větrací průduch, vedoucí k vnějšímu líci východní obvodové zdi věže a ústící v klenbě sklepa zhruba na ose jeho východní stěny ve výšce 193 cm nad podlahou.

Podlaha sklepa je tvořena udusanou vrstvou hlíny promísené s maltou. Klenba, vyzděná z opuky a cihel, je z větší části pokryta víceméně souvislou vrstvou zdící malty s otisky prken bednění širokých kolem 40 cm.

Stěny mají různý charakter. S výjimkou jižní stěny jsou v celé ploše pokryty omítkami. Všechny čtyři stěny mají ve spodní části šikmý líc, směrem vzhůru odkloněný od svislice do hmoty zdiva (obr. 14). Zatímco na východě a západě je jejich průběh sledovatelný pouze do úrovně paty klenby, která na ně nasedá, jsou líce jižní a severní stěny viditelné až po vrchol klenby. Povrch šikmé spodní části je na obou těchto stěnách výrazně nerovný, a zešíkmení mění na svém průběhu minimálně jednou sklon (ve výšce okolo 150 cm nad podlahou). V menší horní části obou stěn je pak líc zdiva relativně svislý a rovný. Hranice mezi spodní a horní částí se u obou stěn liší. Na severní stěně probíhá v úrovni cca 250 cm nad podlahou, na jižní cca v úrovni 210 cm nad podlahou. Jižní stěna je na několika místech

bez omítky a je zde čitelná struktura zdiva,⁶⁴ nejlépe v části probíhající do prostoru vstupní šíje. Zde je zřetelný nevelký úsek opukového kvádříkového líce o výšce čtyř řádků, z nichž nejnížší má ložnou spáru v úrovni, kde začíná skarpovitě zešíkmení a vybudování spodní části stěny (obr. 21).

Přízemí

Druhé podlaží věže (obr. 13), dnešní polozapuštěné přízemí, má podlahu zhruba v úrovni 190,78 m n. m. a je přístupné přes někdejší loggii celnice z úrovně prvního dvorka domu čp. 56/III (191,48 m n. m.). Je to velká prostora obdélníkového půdorysu o rozměrech $7,55 \times 6,31$ m, zaklenutá valenou klenbou stlačeného profilu (paty klenby 303 cm (Z), 285 cm (V) a vrchol 487 cm nad podlahou) se čtyřmi trojbokými výsečemi s hřebínky. Prostor je přístupný dveřmi umístěnými zhruba na ose východní stěny, v široké nise s vysokým segmentovým záklenkem, s nepravidelnou severní špaletou a s renesančním kamenným portálem (obr. 23), obráceným do prostoru přízemí někdejší renesanční loggie.⁶⁵ Portál nese stopy druhotných úprav. Nadpraží dolní části je nejprve druhotně odspodu ztenčováno kvůli zvětšení podchodné výšky. Jižní polovina tohoto prvku a odpovídající část mříže nadsvětlíku pak byly druhotně odstraněny.⁶⁶

Podlaha prostoru se mírně sklání k západu a je tvořena velkými čtvercovými cihelnými dlaždicemi o straně 35 cm, místy doplněnými mladšími cihlami (některé s kolkem AH).

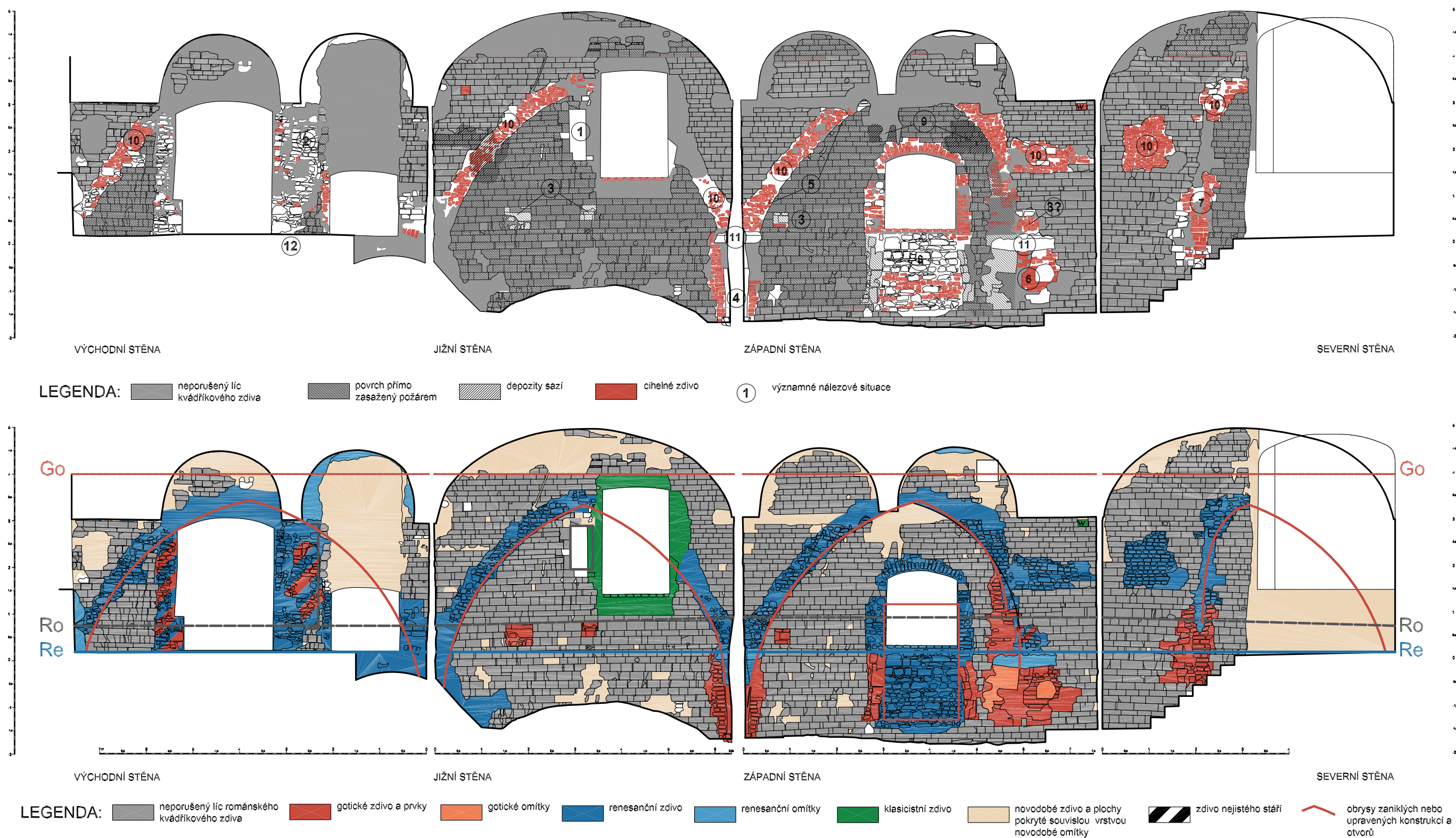
Dlažba byla uložena na vysokém násypu (105–180 cm) navršeném na rubu klenby sklepa. Podél jižní, západní a části severní stěny je dnes násyp v šířce cca 110 cm vybrán a je zde zřízena pouze dřevem zaklopená chodbička zpřístupňující líc stěn i pod úroveň podlahy. Chodbička je přístupná po cihelných schodech vyplňujících její severní rameno a její podlaha je tvořena maltou upraveným rubem klenby sklepa (na jihu je tedy zakřivená). Vnitřní stěny chodbičky na straně k ponechané části zásypu jsou vyzděny z režných cihel.

Klenba prostoru je podélnou osou orientovaná a směru sever-jih. Její rozpětí činí 643 cm a vzdutí 195 cm. Proti omítanému líci stěn byly paty klenby předloženy do prostoru o 2 cm. Rozmístění výsečí vychází z rozvržení otvorů ve východní stěně, výseče na západní straně byly vůči východním umístěny symetricky. V severovýchodním koutě je kápě klenby při styku se stěnou výrazně probrána, kvůli

64) Jižní stěna je v dolní i horní části na několika místech zjevně opakovaně porušena drážkami pro stará potrubí technických instalací – jedná se patrně o vodovod chladicí technologie někdejší uzenářské dílny řezníka P. Čermáka.

65) Portál má vysoké kamenné ostění prostého obdélného průřezu s jednoduchým mělkým páskovým geometrickým dekorem a nadsvětlík s kovanou provlékanou mříží se středovým motivem vinného listu.

66) Podle silného zadehtování navazující části záklenku a jižní špalety nika otvoru byla nika po zrušení dveří využita pro kouřovod od blíže neznámého topeniště. Úpravu můžeme nejspíše datovat do 40. let 19. století, kdy se dveře staly v důsledku nasypání podlahy nefunkčními. Ostění a mříž potrálu pak byly patrně více poškozeny při instalaci kanalizace od nového záchodu v patře v roce 1888. Poškozené kamenné prvky byly doplněny umělým kamenem v 60. letech 20. století po znovuošetření dveří.

Obr. 19: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detailní zaměření a dokumentace stěn přízemí, s vyhodnocením nálezů a zaznamenáním nálezových situací: 1 – odhalené románské střílnové okénko o šířce nily 11,5–48 cm a výšce 94 cm. Parapet okna byl patrně rovný, překlad tvoří 4 kamenné desky z tmavě červeného pískovce. Západní špaleta nily ustoupila cihelnému zdivu špalety mladšího dveřního otvoru, v hloubi nily se však při vnějším líci zdi dochoval její kratičký úsek; 2 – dochovaná špaleta otvoru, nejspíše románského stáří – předpokládaná poloha druhého románského okna. Otvor byl patrně ještě před raně gotickou přestavbou zvětšován směrem dolů, kde dosáhl úrovně podlahy 1. patra (191,55 m n. m.). Byl zrušen a částečně zazděn v souvislosti se změnami provozu a úrovně podlah v rámci několika gotických vývojových fází; 3 – pravidelné obdélné kapsy v románském zdivu, v úrovni 191,50 m n. m. na jižní stěně a 191,34 m n. m. na západní stěně interpretované jako pozůstatek stropní konstrukce mezi 1. a 2. románským podlažím. Zazdívkový kapes jsou pečlivě a jsou poznamenány zářem; 4 – poškozená opuková polygonální konzola, částečně zapuštěná do rubu klenby sklepa. Nad

konzolou je ve zdivu dochován 104 cm dlouhý zbytek opukového výběhu diagonálního klenebního žebra, bez dochované profilace. Konzola i žebro jsou vsazeny do drážky vysekané druhotně v kvádrkovém zdivu věže a obezděny cihlami na jemnozrnnou maltu s pojivem okrové barvy. Zbytek žebra i jeho obezdívka jsou poznamenány ohněm, na rozdíl od konzoly, která se nachází pod hranicí zářem zasažené oblasti stěn; 5 – na dvou místech jsou v zazdívkě jizvy po kápi klenby dochovány zbytky její konstrukce. Při jihozápadním koutě je ve výšce 55 cm nad renesanční podlahou v zazdívkě patrné ohněm poznamenané maltové lože radiálně situované cihly a fragmenty sousední cihly. Druhý zbytek maltového lože se zlomky cihel se nachází v horní části stejného dílu jizvy, 249 cm nad renesanční podlahou, poblíž paty renesanční klenby, mezi výsečemi; 6 – výrazné rozšíření vislé jizvy po konstrukci zděného tělesa – nejspíše schodiště, v místě druhotných úprav, realizovaných po zvýšení podlahy. Dochován zbytek mladší fáze cihelné konstrukce s omítkami, mírně vystupující ze stěny; 7 – rozhraní mezi horní, renesanční částí zazdívkový vislé jizvy nezasažené požárem a dolní, gotickou částí zazdívkový, se zarudlým

pojivem, která je součástí druhotné úpravy konstrukce po zvýšení úrovně podlahy gotického klenutého prostoru; 8 – renesanční zazdívkový gotického otvoru se špaletami vyzděnými z velkých hladce opracovaných bloků z opuky nebo jemnozrnného pískovce. V zazdívkě, převážně z kamene se vyskytují i druhotně užitá zlomky kamenických prvků; 9 – dvě nevelké plochy s výraznými depozity sazí nad zaslepeným gotickým otvorem indikují patrně umístění držáků na louče; 10 – renesanční zazdívkový otvorů, jizev apod. mají převahu cihel nad kamenem, hrubozrnnou bělavou maltu, a jsou odlišitelné od starších dozdivek tím, že nejsou poznamenány ohněm; 11 – ponechané drobné plošky renesanční kletované omítky, se zachovanými náběhy k zásypu klenby na dolním konci a otisky maltového lože dlažby v ploše, v úrovni odpovídající dochované renesanční podlaze; 12 – renesanční omítky zachované v nepatrném proužku nad podlahou zabíhají pod úroveň dlažby; Ro – předpokládaná úroveň podlahy románského prvního patra; Go – předpokládaná úroveň podlahy gotického prvního patra; Re – úroveň podlahy renesančního přízemí (zaměřil a zpracoval J. Veselý, 2005–07).

navázání na širokou niku někdejšího výkladce, jejíž horní partie se záklenkem se zčásti nachází nad úrovní líce klenby.

Stěny místnosti jsou až na vybrané části zbaveny souvrství historických omítek,⁶⁷⁾ a jsou prezentovány v nahotě své vývojové roztržitosti (obr. 19). Základní plochu stěn tvoří pravidelné a pečlivě provedené románské opukové kvádrkové zdivo s podřezávanými spárami. V jeho ploše jsou tak zřetelné všechny mladší zásahy, většinou doprovázené cihelnými dozdvídkami a výplněmi.⁶⁸⁾

Nejvýraznější jsou z předmětných čitelných zásahů průběžné pásové jizvy na všech čtyřech stěnách, opisující na východě, jihu a západě obrys lomeného oblouku. Na severu zaujímá celou východní polovinu stěny nika bývalého vstupu z průjezdu, takže zde není celkový tvar pásové jizvy patrný. Zatímco v jihovýchodním, jihozápadním a patrně i v severovýchodním koutě prostoru se pásy jizev ze sousedících stěn sbíhají, stácejí se při severozápadním koutě jizvy na severní a západní stěně ostřejším obloukem do svislice ve vzdálenosti 230 a 209 cm od něj a v koutě probíhá neporušené kvádrkové zdivo.

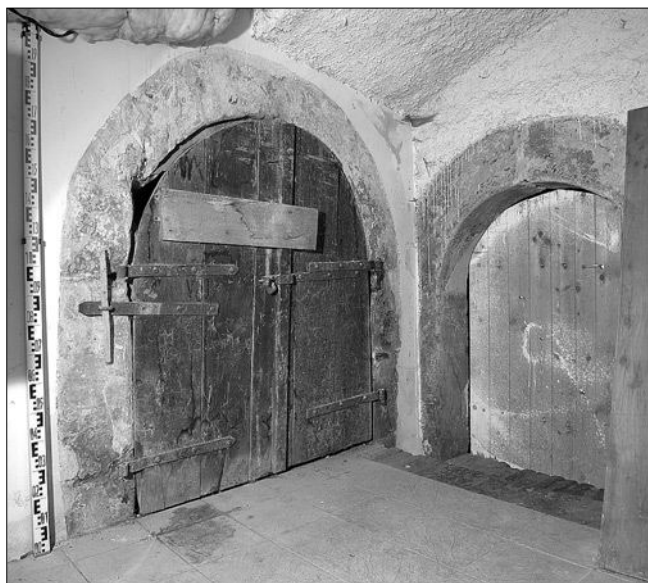
Důležitý je rovněž fakt, že pod úrovní pásových jizev je na všech stěnách románské opukové zdivo silně zarudlé, zatímco nad jejich úrovní, ve cviklech, je jen místy zarůžovělé. Teprve od úrovně 387 cm nad renesanční podlahou (194,21 m n. m.), tedy těsně pod vrcholy renesanční klenby, je pak líc stěn opět výrazněji zarudlý. U paty západní stěny, v prostoru chodbičky pod úrovní renesanční podlahy lze těsně nad rubem klenby sklepa (154 cm pod renesanční podlahou) pozorovat vodorovnou hranici, pod kterou již opukové zdivo není zarudlé. U zazdvívek v místech, kde je původní opukový kvádrkový líc stěn porušen, lze rovněž rozlišit dvě skupiny zdiva, a to se zarudlou zdicí maltou a s maltou přirozené barvy.

Na východní stěně jsou dále patrné nejméně dvě starší fáze vývoje otvoru, sloužícího dnes jako vstup. V první fázi existence otvoru se jeho jižní špaleta nacházela oproti nuce dnešních dveří o 98 cm jižněji, končila na dolní straně v úrovni 48 cm nad renesanční podlahou, tedy 191,35 m n. m. Současná forma dveřní niky je nespíše výsledkem smíšení pozůstatků její gotické a renesanční podoby.⁶⁹⁾ V nuce jsou historické omítky ponechány a jsou vícenásobně zpatinovány.

67) Renesanční omítka zůstala zachována na celé ploše klenby, v nepatrných ostrůvčích a jazýčcích na jazyčích na některých místech přechodu mezi klenbou a stěnami (například ve vrcholech výsečí), a na dvou ploškách o velikosti několika čtverečních decimetrů na západní stěně a v koutě mezi západní a jižní stěnou. Poloha těchto plošek byla zjevně zvolena záměrně, neboť se nacházejí v úrovni renesanční podlahy, pod kterou pokračují ještě cca 15 cm a končí otiskem násypu. Na obou ploškách je zachována subtilní linka otisku maltového lože renesanční dlažby. Zachování těchto plošek dokazuje památkově vysoce vyzrálý a promyšlený přístup autora řešení.

68) Dnešní podoba místnosti pochází z počátku 60. let 20. století, kdy byly stěny zbaveny omítek. Když byla následně uskutečňována konsolidace jejich povrchu, byly některé části zdiva, nespíše ty prokazatelně nejmladší nebo realizované právě v rámci této stavební akce, zakryty tvrdou cementovou omítkou s hrubě stočeným povrchem, která byla následně přizpůsobena zpatinováním okolnímu zdivu. Tímto způsobem bylo zakryto zdivo velké niky zrušeného výkladce v severní stěně a jejího parapetu, zazdvíka niky průchodu v jižní části východní stěny, doplňky zdiva v trase zrušeného komína na západní stěně, ale také další nesourodé plochy, bohužel vybrané bez zcela jasného a logického klíče.

69) Jedná se konkrétně o členitou severní špaletu niky. Podrobněji viz J. Veselý, o. c. v pozn. 50.

Obr. 20: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; dvojice portálků při východní patě věže. Portálek vlevo náleží ústí šijového schodiště sklepa věže, portálek vpravo náleží sklepu pod arkádovou loggií, který je patrně pozůstatkem starší podoby celnice (foto J. Veselý, 2008).

Ve středu jižní stěny byla v rámci úpravy stěn v 60. letech odhalena větší část románského šterbinového okénka (obr. 24), které bylo porušeno průrazem průchodu do přístavby na jižní straně věže. Z okénka se dochovala kompletní východní špaleta, 39 cm dlouhá část západní špalety při vnějším líci zdi a překlady z červeného pískovce. Původní úprava parapetu se nedochovala. 112 cm pod úrovní hrany parapetu jsou v pravidelném rádkovém zdivu stěny dvě obdélné kapsy, zaslepené druhotně vloženými kvádry a jejich úlomky (obr. 19). Horní hrana obou kapes se nachází v úrovni 191,50 m n. m.

V jihozápadním koutě se 175 cm pod renesanční podlahou dochoval fragment opukové gotické polygonální konzoly (obr. 25) a nad ním, v místě souběhu jizev, 105 cm dlouhý zbytek opukového kle-

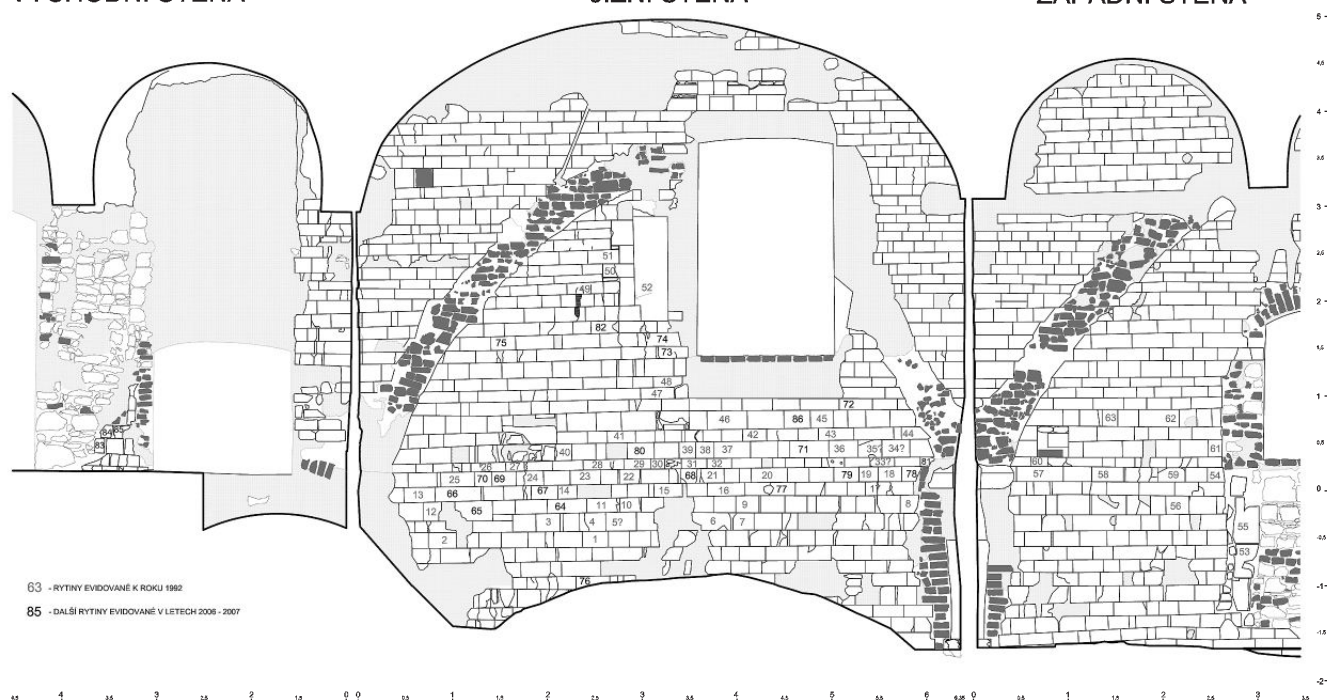

Obr. 21: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detail jižní stěny sklepa při vyústění schodišťové šije. Nahore klenba sklepa. Vlevo neveliký odhalený úsek líce kvádrkového zdiva, končící zhruba v úrovni vrcholu nívelační latě. V této úrovni se pravděpodobně nacházela podlaha románského přízemí. Předstupující nerovný líc zdiva pod ní, vyrovnávaný a doplňovaný pod stávající omítkou úlomky cihel i kamene, náleží již původně základové partii zdiva (foto J. Veselý, 2008).

VÝCHODNÍ STĚNA

JIŽNÍ STĚNA

ZÁPADNÍ STĚNA

Obr. 22: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; zaměření stěn s vyznačením výskytu rytých kreseb a jejich číselným označením (zaměřil a zpracoval J. Veselý, 2005–07).

Obr. 23: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; část východní fasády věže viditelná z prostoru přízemí arkádové loggie severního křídla domu čp. 56/III. Uprostřed portál vstupu do přízemí věže, jehož levá stojka je zakryta sloupem arkády. Vpravo od portálu odhalené kvádřikové zdivo věže se 3 kapsami po stropní konstrukci starší celnice v úrovni jeho horního překladu. Vlevo dole, při patě sloupu arkády, patrný nevelký úsek líce kvádřikového zdiva (foto J. Veselý, 2006).

nebního žebra. Na západní stěně je ve vzdálenosti 65 cm od jihozápadního kouta v úrovni 16,6 cm nad renesanční podlahou v jinak neporušeném kvádřikovém lici opět zaplněná čtvercová kapsa o rozměrech 33×33 cm, s horní hranou v úrovni 191,35 m n. m., v jejíž zazdívce je kromě opuky použita také cihla.

Na středu západní stěny se nad úrovní renesanční podlahy nachází nízká, segmentově sklenutá nika se šikmými špaletami, hluboká 80 cm. Pod úrovní podlahy na ni navazuje zazdívka 160 cm široké-

ho otvoru s hranami špalet vyzděnými z větších, pečlivě opracovaných kvádrů (obr. 19). Spodní hrana zazděného otvoru se nachází v úrovni 164 cm pod renesanční podlahou (189,21 m n. m). Zazděný otvor i nika jsou do kvádřikového zdiva stěny prokazatelně vlámany druhotně.

Důležitá je situace západní a severní stěny při severozápadním koutě. Zde jsou kvádřikové líce těchto stěn vícenásobně porušeny zásahy většího rozsahu (obr. 19). Na západní stěně tato porušení románského líce navazují na severní větev pásové jizvy.

Větší z porušených ploch tvoří její dolní konec, ale proti vlastní jizvě je výrazně rozšířena zejména k severu. Přibližný rozsah této plochy je 32–223 cm od kouta v horizontálním směru a +58 až –159 cm vůči úrovni renesanční podlahy. Její součástí je i severnější z plošek zachované renesanční omítky. Samotné zakončení pásové jizvy se nachází již v prostoru pod úrovní podlahy a tvoří je z plochy stěny mírně vystupující fragment cihelného zdiva s natočením cihel v šikmém úhlu ke stěně. Vystupující část zdiva je z prava i z leva ohraničena nepravidelnými plochami starší kle-

tované omítky nabíhající pod výrazným zakřivením k jednoznačně vymezeným svislým hranám jizvy. Tyto omítkové plochy zabíhají pod dochovanou část renesanční omítky. Jizva i porušení líce stěny jsou ukončeny v úrovni 159 cm pod renesanční podlahou (189,16 m n. m.). Nižší probíhají nad rubem paty klenby sklepa ještě tři neporušené řádky románských opukových kvádrů líce stěny.

Druhá výrazná plocha porušeného líce má formu vodorovného pásu na výšku pěti řádků kvádrů a probíhá od pásové jizvy téměř do

kouta,⁷⁰⁾ ve výšce 135–202 cm nad renesanční podlahou (192,20 až 192,87 m n. m.). Tato plocha má čisté cihelnou zazdvíku, ve které „plavou“ dva opukové kvádríky.

Zhruba v prodloužení svislé části pásové jizvy je v prostoru čela výšece klenby v západní stěně čtvercový otvor vyústění průduchu komína, o rozměrech 46 × 46 cm, pod kterým pokračuje svislá, cihlami zazděná jizva v opukovém líci zdi, ukončená až na horní hraně pásové jizvy.

Na severní stěně probíhá pásová jizva až po úroveň schodů zpřístupňujících výše zmíněnou chodbičku, tedy minimálně do úrovně 71 cm pod renesanční podlahou (190,14 m n. m.). V pruhu jinak intaktního kvádríkového líce stěny mezi pásovou jizvou a severozápadním koutem je v úrovni 135–259 cm nad renesanční podlahou (192,20–193,44 m n. m.) zhruba čtvercová plocha líce v rozsahu 46–161 cm od kouta nahrazena zazdvíku z cihel.

Celou východní polovinu stěny zaujímá široká a hluboká nika někdejšího vstupu z průjezdu brány – krámského výkladce, který byl zrušen a zazděn v 60. letech 20. století. Nika a bezprostředně sousedící zdivo jsou plně pokryty omítkou, z větší části novodobou, cementovou. Západní špaleta niky je šikmá, východní kolmá, navazující plynule na linii východní stěny prostoru. Nika je završena stlačeným eliptickým záklenkem s rovnou vrcholnicí, který se ve východní části dostává nad úroveň klenby prostoru. Podlaha niky se nachází v úrovni ulice a někdejšího násypu podlah, tedy cca 137 cm nad renesanční podlahou sině (obr. 13, 14, 19).

Na jižní stěně a části západní a východní stěny jsou na povrchu některých opukových kvádríků ryté obrazce. Celkový počet dnes identifikovaných kvádríků s rytinkami činí 85 (obr. 22). Zobrazení jsou různého provedení, různých témat a různé umělecké úrovně. Pro poznání stavební podoby věže je podstatné především jejich rozmístění. Drtivá většina kvádríků s rytinami se nachází v pásu zdiva mezi úrovní +67 a -79 cm vztahenými k renesanční podlaze. Mimo tento pás se nacházejí pouze rytiny rozmístěné kolem jižního románského okénka a při zaslepeném širokém otvoru uprostřed západní stěny. Podrobná analýza rytin není předmětem tohoto příspěvku.⁷¹⁾ Uvedme pouze, že mezi jinými se na stěnách vyskytuje třikrát motiv reliéfní osmicípé hvězdy vepsané do čtverce, jednu o velikosti strany 18 cm a dvakrát o velikosti strany cca 6 cm (obr. 37).

První patro

3. podlaží věže (obr. 13) má podlahu v úrovni 196,05–196,07 m n. m.⁷²⁾ Prostor podlaží je rozdělen na dva nestejně široké díly cca 50 cm silnou příčnou zdi, probíhající ve vzdálenosti 256–260 cm od severní obvodové stěny, ve směru východ-západ. Úroveň stropů v obou dílech se liší. Jižní díl má snížené klasicistní podhledy ve výšce kolem 329 cm nad podlahou, větší část severního dílu, vstupní a schodišťová síň, má omítaný podhled v úrovni 352 cm nad podlahou. V severním dílu se nachází při západní stěně klenutá kuchyně a na ni navazuje zděná konstrukce jednoramenného schodiště do 1. patra, přiložená k severní obvodové zdi. V jižním dílu se nacházejí dvě stejně velké obytné místnosti, oddělené tenkou zděnou příčkou. Podlaží je přístupné výše popsaným renesančním portálem z patra loggie domu čp. 56/III. Nika vstupu, široká 163 cm, se nachází v samém severovýchodním koutě interiéru. Ve vzdálenosti 60 cm od vyústění niky se nachází pata schodiště vedoucího do 2. patra.

Schodiště přisazené k severní stěně je široké 91 cm. Má vyzděnou bázi i stupně. Báze je vylehčena půlvalenou klenbou, vzepřenou na západě proti hmotě kuchyně. Pod schody se tak nachází drobný prostor o hloubce 101 cm, šířce 174 cm a největší výšce 210 cm. Poslední vrchní stupně schodiště se již nacházejí nad východní zdi a klenbou kuchyně. Na zděných stupních jsou položeny dřevěné stupnice, přičemž na 3. až 15. stupni jsou na sobě položeny dvě vrstvy stupnic. Spodní jsou masivní, dubové, o síle 5–6 cm, vrchní jsou

70) V rozsahu prvního a třetího až pátého řádku kvádríků do vzdálenosti 15,5 cm od kouta, v rozsahu druhého řádku až do kouta.

71) Rytinám jsou věnovány studie autorů M. Vilímkové, D. Stehlíkové, J. Varhaníka, J. Sommera a Zdr. Dragouna, viz pozn. 2 a jejich detailní dokumentace je obsažena v nálezkové zprávě z operativní dokumentace, viz pozn. 50.

Obr. 24: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; románské okénko někdejšího prvního patra v jižní stěně dnešního přízemí. Levá špaleta okna je původní, pravá, cihelná souvisí až s obnovením otvoru v 60. letech 20. století. V hloubi niky patrný dochovaný malý úsek původní pravé špalety. Překlady niky jsou původní, z červeného pískovce (foto J. Veselý, 2008).

Obr. 25: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detail poškozené gotické konzoly a na ni nasedajícího zbytku žebra v jihozápadním koutě věže, nad patou klenby sklepa (foto J. Veselý, 2007).

72) Pochozí úroveň podlahy se nachází nad středem klenby přízemí pouhých 40 cm nad jejím vnitřním vrcholem, takže při předpokládané tloušťce konstrukce klenební kápě 26–29 cm je minimální výška souvrství podlahy 1. patra 11–14 cm.

Obr. 26: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; reliéfní plastika na východním průčelí věže (dnes ve vstupní síni patra): a – fotografie stavu plastiky před rokem 1984, klečící postava je dosud bez hlavy, pravá špaleta niky dosahuje až k sedící postavě a vyrůstá z předstupujícího bloku; b – stav plastiky v roce 2008 je výsledkem restaurování v roce 1985, klečící postava má patinovanou sádrovou kopii hlavy, pravá špaleta niky je upravena výrazným ubráním materiálu dozdivky (a – převzato z: J. Adamec, *Juditin most v Praze*, časopis *Panorama*, 1984, b – foto J. Veselý, 2008).

z měkkého dřeva a mají sílu 3 cm. Dubová stupnice 14. stupně má poslední zachovaný letokruh datovaný dendrochronologicky do roku 1508.⁷³⁾ Schodiště má na jižní straně zábradlí se soustruženými kuželkami a masivním tesařsky vyrobeným profilovaným madlem. Horní stupnice se přizpůsobují kuželkám zábradlí.

Kuchyně v severozápadním koutě dispozice je drobná obdélná místnost, oddělená od zbylé větší části severního dílu se schodištěm 47 cm silnou zděnou příčkou. Je zaklenuta valenou klenbou mírně stlačeného profilu, s patami ve výškách 220 (V) a 246 (Z) cm nad podlahou a se vzdušným 107 cm. Vrcholnice klenby nepatrně stoupá k jihu, kde se v kápi na západní straně nachází malá pětiboká výše – pozůstatek dymníku. Výše je sklenuta nízkou segmentovou klenbou s vrcholnicí stoupající ve směru odvodu spalin, od středu místnosti ke komínu v západní obvodové zdi. Jižní, čelní stěna kuchyně je do výšky 216 cm nad podlahou v půdorysném i výškovém směru klínovitě probrána, patrně kvůli dnes zmizelé varné podestě a obsluze staršího topeniště obytného jižního dílu.

Prakticky celou šířku severní stěny kuchyně zabírá složité členěná hluboká nika, v níž se nachází výše popsané okno ústící do průjezdu mostecké brány. Současný tvar niky vznikl jejím druhotným rozšiřováním. Původní útvar niky měl téměř kolmé špalety a byl završen valeným záklenkem stlačeného profilu s rovnou vrcholnicí.⁷⁴⁾ Špalety niky byly posléze pod úroveň záklenku klínovitě rozšířeny tak, že se při zachování šířky zadní stěny niky rozvěřilo její ústí v dolní části bez 2 cm na každé straně na celou šířku kuchyně. Přechod mezi novými špaletami a záklenkem je realizován pomocí deformovaných půloblouků kuželovitého tvaru.

Vlastní okenní otvor je v nise osazen velmi vysoko. Má parapet ve výšce 138 cm nad podlahou a překlad se nachází pouhé 2 cm

pod úrovní vrcholnice záklenku niky. Paty záklenku musely být proto při osazování ostění okna částečně přisekány (obr. 27). Okno má jednokřídlou, dovnitř otevíravou výplň, osazenou na vnitřní straně ostění. Okenní křídlo je zaskleno v kosočtverečném rastru do olova. Na vnitřní straně křídla je druhotně připevněna další subtilní výplň.

Jižní obytný díl dispozice je přístupný jedinými dveřmi v dělicí příčné zdi, umístěnými ve vzdálenosti 49 cm od východní obvodové zdi věže. Dveře jsou osazeny v mělké nise s téměř kolmými špaletami a segmentovým záklenkem, obrácené k přichozímu (na sever). Vlastní výplň je dvoukřídlá a otevírá se do východní obytné místnosti. Zárubení dveří i obě křídla mají pozdně barokní krávkové profily, esovité kované závěsy barokního typu a klasicistní zámek.

Z obytného dílu byla pro dokumentaci přístupná právě jen první místnost, dle sdělení obyvatele prostor pana Eduarda Šmejkalů jsou ale obě obytné místnosti svou úpravou stejné. Podlaha místnosti je pokryta dubovými vlýskami z 20. století. Strop tvoří rovný omítaný podhled s oboustranně osazeným vysokým fabionem čtvrtkruhového profilu o poloměru 20 cm, který probíhá zhruba 6 cm nad vrcholy záklenků okenních nik. Místnost má dvě okna. První, sdružené dvojokno v široké nise s mírně šikmými špaletami a segmentovým záklenkem se otevírá ve východní stěně směrem k přístupové pavlači loggie, druhé, jednoduché okno v mírně asymetrické nise se segmentovým záklenkem se otevírá k jihu. Obě hluboké okenní niky mají plně zapuštěné parapety. Široké východní okno je opatřeno zdvojenými výplněmi osazenými na vnitřní straně ostění. Jižní okno je dvojitě s vnější jednokřídlou výplní, se zasklením z kosočtverečových tabulek do olova, osazenou na vnitřní straně ostění a s přidanou vnitřní dvoukřídlou výplní, která je od vnější výplně odsazena o 30 cm.

K západní obytné místnosti lze ze staršího půdorysného zaměření vyčíst jedinou zajímavější informaci. Tou je asymetrická půdorysná forma niky okna, obrácené k jihu. Nika je vůči oknu vyosená k východu, takže je její východní špaleta výrazně šikmější než špaleta západní.

73) Dendrochronologické datování provedl T. Kyncl.

74) Záklenek se nachází poměrně vysoko nad podlahou kuchyně, jeho paty jsou v úrovni 225 cm (Z) a 216 cm (V) a vrcholnice ve výšce 273 cm nad podlahou.

Obr. 27: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; horní část niky okna kuchyně v prvním patře věže. Nika je ve spodní části druhotně rozšiřovaná, původní je mírně nepravidelný půlkulatý záklenek. V souvislosti s osazením renesančního okenního ostění byl záklenek při vnějším líci stěny přisekán (foto J. Veselý, 2008).

Druhé patro

Podlaha 2. patra věže (obr. 13) se nachází v úrovni 200,03 až 200,08 m n. m. Prostor podlaží je stejně jako v 1. patře rozdělen na dva nestejně široké díly, zde však tenčí cihelnou příčkou, cca 36 cm silnou, probíhající ve vzdálenosti 277–279 cm od severní obvodové zdi ve směru východ – západ. Úroveň stropů je v obou dílech stejná, líc omítaného podhledu se nachází ve výšce 239–245 cm nad podlahou. Podhledy mají na styku se stěnami víceméně ostré kouty a nachází se 14–19 cm pod vrcholky záklenků okenních nik. U okna severního dílu a u jižního okna jižního dílu je konstrukce podhledu ukončena v ústí okenní niky stupínkem překrývajícím část záklenku, u východního okna jižního dílu probíhá jazykovitě až do prostoru niky. Okna mají jednotnou úpravu výplní. Jsou dvojí, s vnější jednokřídlou výplní, se zasklením z kosočtvercových tabulek do olova, osazenou do polodrážky na vnitřní straně ostění a s přidanou vnitřní dvoukřídlou výplní, která je od vnější výplně odsazena o 30 cm. Prostor mezi okny je pod úrovní parapetu vždy využit jako skříňka.

Menší severní, komunikační díl tvoří tentokrát jediný prostor, při jehož severní stěně probíhá schodiště. Jeho podlaha je dlážděna čtvercovými cihelnými dlaždicemi o rozměrech 18,5×18,5 cm kladenými do malty. V jižní stěně prostoru jsou asymetricky (východně od středu) umístěné dveře do jižního, obytného dílu. Dveřní otvor je do komunikačního prostoru obrácen lícovou stranou obložkové zárubně pozdně barokní křivkové profilace. Východní stěna je při severovýchodním koutě prolomena okenním otvorem. Nika okna je skoro symetrická, má jen mírně rozevřené špalety a segmentový záklenek s mírně stoupavou vrcholnicí. Severní špaleta niky je odsazena pouhé 4 cm od kouta.

V jihovýchodním koutě prostoru vystupuje těleso vloženého komína o rozměrech 65 × 63 cm. V západní stěně je ve vzdálenosti cca 60 cm od jihozápadního kouta vymetací otvor komína z nižších podlaží.

Vyústění schodiště z 1. patra v západní polovině prostoru je z jihu ohrazeno masivním dřevěným zábradlím, jehož konstrukce je tvořena lyžinou zapuštěnou do podlahy, masivním koncovým sloupkem a masivním madlem, na východě zalomeným, jehož šikmá část je opět ukončena v lyžině podlahy. Mezi madlem a lyžinou jsou vlo-

Obr. 28: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; schodiště z druhého do třetího patra s pozdně renesančním kuželkovým zábradlím. Schody mají archaickou nosnou konstrukci s masivními tesanými stupni přibíjenými na trámové schodnice (foto V. Tůt, 2008).

ženy subtilní hranolové svislé příčle. Hrany všech prvků zábradlí s výjimkou lyžiny jsou upraveny výrazným okosením s výběhy. Konstrukci tohoto zábradlí se nepodařilo dendrochronologicky datovat.⁷⁵⁾

Nad schodištěm z 1. patra se nachází opět přímé jednoramenné schodiště do 3. patra (obr. 28). Toto schodiště má celodřevěnou konstrukci, se dvěma nosnými trámovými schodnicemi, na nichž jsou shora dřevěnými hřeby přibity masivní trámové stupně. Schodnice jsou na dolním konci osedlány na příčný patní trámek, uložený přímo na horní líc stropního trámu, který vymezuje z východu otvor schodiště z 1. patra.⁷⁶⁾ Horní konec schodnic je zakryt omítaným podhledem stropu. Spodní hrana jižní schodnice je opatřena výrazným okosením s výběhy. Konstrukce schodiště je od spodu zakryta omítaným prkenným podhledem. Vlastní masivní schodišťové stupně jsou dále opláštěny – jsou na nich upevněny deskové stupnice a podstupnice.

I toto schodiště má masivní zábradlí se soustruženými kuželkami a tesařsky zpracovaným profilovaným madlem. Zábradlí bylo na schodiště instalováno současně s opláštěním stupňů. Jednotlivé části konstrukce se podařilo dendrochronologicky datovat na přelom 16. a 17. století.⁷⁷⁾

75) Letokruhový profil čela madla – fotografický vzorek zachycující 68 letokruhů, nebylo možné datovat. Toto zábradlí má odlišné ztvárnění, charakter i konstrukci než ostatní zábradlí v prvním až třetím patře a je pravděpodobně mladší.

76) Tento stropní trám je v prostupu stropní konstrukcí, nad schodišťovým ramenem z prvního patra z části viditelný. Jeho dolní západní hrana byla z důvodu zvětšení podchodné výšky druhotně odsekána, čímž vzniklo u stěny trojúhelníkové čelo 21 × 21 cm – viz příčný řez věží.

77) Dendrochronologické datování provedl T. Kyncl. Žádný z odebraných vzorků neměl podkorní letokruh. Odebrané vzorky a datace jejich posledních letokruhů: jižní schodnice 1570+; 4. stupeň 1543+; desková stupnice 8. schodu 1601+.

Obr. 29: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; Celkový pohled od severozápadu do severního dílu třetího patra. Vlevo dole, v prostupu schodů, patrný patrový ústupek severní zdi věže (foto V. Tutr, 2008).

Větší jižní obytný prostor, kde se dnes nachází kancelář Klubu Za starou Prahu, byl dříve rozdělen na dvě místnosti přístupné samostatně ze severního dílu. Dělicí příčka o tloušťce kolem 18 cm byla odstraněna v roce 1927. Na jejím místě se dnes nachází trámový rám sestávající ze dvou stojek a překladu. Rám podpirá konstrukci stropu místnosti a je opatřen obložkami s jednoduchou profilací.

Dveře do někdejší západní místnosti byly zaslepeny a dnes je na jejich místě na jižním lici příčné zdi mělká nika s kolmými špaletami a segmentovým záklenkem. Vstupní dveře místnosti jsou jednokřídlé, rámové, výplňové se zdobnými výplněmi, datovatelné do poloviny 19. století. Jsou opatřeny svíjenými kovanými závěsy a krabicovým zámkem pozdně barokního charakteru.

Podlaha sjednoceného prostoru je pokryta xylolitem. Sjednocená místnost má dvě asymetricky umístěná okna. Jedno ve východní obvodové stěně a jedno v jižní obvodové stěně. Východní okno má širokou, výrazně asymetrickou niku. Dnešní tvar niky je výsledkem druhotného rozšíření k jihu, kdy byla jižní špaleta původně nejspíš víceméně symetrické niky posunuta o 50 cm, přičemž došlo k rozšíření niky jen pod úroveň 188 cm nad podlahou. Nad touto úrovní zůstala zachována část původní špalety a záklenek niky. Přejechod mezi starou a novou částí špalety byl proveden drobnou půlvalenou klenbičkou. Nika jižního okna je užší, ale rovněž mírně asymetrická, přičemž západní špaleta je šikmější než východní.

Třetí patro

Podlaha 3. patra věže (obr. 13) se nachází v úrovni 202,97 až 202,98 m n. m. Prostor podlaží je, stejně jako v 1. a 2. patře, rozdělen na dva nestejně široké díly cihelnou příčkou, cca 35 cm silnou, probíhající ve vzdálenosti 318–324 cm od severní obvodové zdi ve směru východ–západ. V severním dílu je podlaha stejně jako v 2. patře dlážděna čtvercovými cihelnými dlaždicemi o rozměrech 18,5 krát 18,5 cm kladenými do malty. V jižním dílu je podlaha prkenná. Podlahová prkna mají šířku 20–30 cm a jsou kladena ve směru sever–jih. Podobu a úroveň stropu je v každém z dílů jiná. Užší severní díl má vysoký hladce omítaný strop, z jehož plochy vystupují tři nerovnoměrně rozmístěné průvlaky probíhající ve směru sever–jih, které jsou rovněž pokryté omítkou. Krajiní průvlaky jsou nižší, prostřední vyšší. Východní průvlak probíhá podél stěny, západní je od stěny odsazen o 95 cm. Všechny tři průvlaky jsou dendrochronologicky datovány do konce 16. století.⁷⁸⁾ Mezi rovnou plochou stropu a stěnami jsou víceméně ostré kouty. Základní plocha stropu severního dílu se nachází v úrovni 452–454 cm nad podlahou. Strop většího jižního dílu, který je v tomto podlaží nedělený, tvoří snížený omítaný klasicistní podhled, lemovaný na styku se stěnami vysokým, oboustraně odsazeným fabionem čtveřkruhového průřezu o poloměru 20 cm. Základní plocha podhledu jižního dílu se nachází v úrovni 350–353 cm nad podlahou. Čtyři okenní otvory 3. patra mají stejné rozměry a řešení výplní jako okna 2. patra. Navzájem se liší rozměry a tvarem okenních nik.

Prostor menšího severního dílu opět plní komunikační funkci, a jeho nejvýraznější částí jsou schodiště (obr. 29). Při severní stěně ústí prostupem ve stropní konstrukci schody z 2. patra. V prostupu je patrný patrový ústupek obvodového zdiva věže, jehož šířka je 21,5 cm. Na ústupku je položen stropní trám o rozměrech cca 18 krát 29 cm, jehož horní líc se nachází 13 cm pod úrovní podlahy 3. patra. Trám má na jižní horní hraně velkou průběžnou polodrážku (7 krát 4 cm). Ani tento prvek nemá dochovaný podkorní letokruh, jeho poslední známý letokruh je dendrochronologicky datován 1571+. Do tohoto trámu je z boku načepována trámová výměna, která vymezuje průstup stropem z východu. Výměna má spodní hranu upravenou výrazným okosením s výběhy.

Vyústění schodiště je ohrazeno na jižní a východní straně masivním dřevěným zábradlím. Konstrukce zábradlí se skládá z lyžin zapuštěných do podlahy, silného počátečního (západního) a nárožního sloupku a mohutného madla, které je na severovýchodním konci opřeno do severní obvodové zdi. Lyžiny, sloupky i madlo mají hrany upravené výrazným okosením s výběhy. Mezi lyžinami a madlem jsou dále vloženy soustružené kuželky stejného druhu jako u zábradlí spodních ramen schodiště.

Vzhledem k výrazně větší výšce 3. patra je schodiště vedoucí na půdu dvouramenné, s velkou mezipodestou. Obě ramena schodiště mají opět schodnicovou konstrukci, s trámovými schodnicemi a masivními trámovými stupni.⁷⁹⁾ Tentokrát jsou však stupně profilované, tj. v masivu stupně je tesařsky vyroben i přesah stupnice nad podstupnicí. V ploše stupnic jsou po stranách vidět čela dřevěných hřebů, jimiž jsou stupně upevněny na schodnicích.

První rameno schodů je kratší a běží podél jižní stěny prostoru. Je ukončeno 107 cm širokou mezipodestou přiloženou k východní stěně prostoru, jejíž podlaha se nachází cca 238 cm nad podlahou 3. patra. Druhé rameno je vloženo mezi tuto podestu a střední průvlak stropu, který tvoří jeden z jeho posledních stupňů. Podesta je nesená dvojicí trámů vložených ve směru sever–jih, mezi severní obvodovou stěnou věže a příčkou mezi oběma díly dispozice patra. Na západní trám podesty jsou osedlány horní konce schodnic prvního ramene a dolní konce schodnic druhého ramene schodů.

Horní rameno schodů je vůči prostoru 3. patra vyděleno bedněním ze širokých prken. Konstrukce obou schodišťových ramen, me-

78) Dendrochronologické datování provedl T. Kyncl. Žádný z odebraných vzorků neměl podkorní letokruh. Odebrané vzorky a datace jejich posledních letokruhů: východní průvlak 1593+; střední průvlak 1563+; západní průvlak 1575+.

79) Byl učiněn pokus o datování jednoho ze stupňů spodního ramene schodiště. Odběr i analýzu provedl T. Kyncl. Prvek neměl podkorní letokruh. Vyšlou dataci 1827+ nepovažuje T. Kyncl za průkaznou.

zipodesty i bednění horního ramene jsou opatřeny omítkou. Nášlapná plocha mezipodesty je prkenná.

Spodní rameno schodů a mezipodesta jsou opatřeny zábradlím stejného druhu jako obě ramena schodů v nižších patrech. Zábradlí schodů má však místo soustružených kuzelek výplň ze širokých, jednoduše symetricky vykrajovaných prken.

Mezipodesta schodů na půdu přetíná a částečně překrývá niku okna ve východní stěně. Nika je asymetrická. Její severní špaleta je šikmá, jižní víceméně kolmá. Hrana severní špalety je odsazena od severovýchodního kouta prostoru o 30 cm. Nika má segmentový záklenek s mírně stoupající vrcholnicí. Paty a vrchol záklenku v ústí niky se nacházejí v úrovních 269 a 280 cm nad podlahou 3. patra. Horní část niky, vysoká 40 cm, tedy vyčnívá nad úroveň mezipodesty schodů na půdu.

V jihovýchodním koutě prostoru probíhá těleso komína o rozměrech přibližně 60 × 60 cm, které se směrem vzhůru ve východozápadním směru kónicky zužuje, aby mohlo prostoupit úzkou mezerou mezi východním průvlakem stropu a korunnou obvodové zdi, která zde musí být průduchem nevyhnutelně probrána. Komínovému tělesu se musí rovněž přizpůsobovat konstrukce mezipodesty schodů, jejíž východní trám je zřejmě ukončen výměnou mezi západním trámem a obvodovou stěnou věže.

Pod spodním schodišťovým ramenem a jižní částí podesty se nachází úložná komora, vymezená prkennými stěnami, přístupná z jižního dílu patra. Ten má široké dvoukřídle vstupní dveře asymetricky umístěné v západní části dělicí příčky. Dveře mají prostou obložkovou zárubeň a dvě rámová výplňová křídla, vše z přelomu 19. a 20. století. Západní stěna je při jihozápadním koutě rozčleněna 148 cm širokým o 33 cm vystupujícím komínovým tělesem, probíhajícím v nezměněné dimenzi od podlahy až po strop.

Větší jižní obytný prostor, kde se dnes nachází zasedací sál Klubu Za starou Prahu, byl dříve rozdělen na dvě místnosti, z nichž západní, vstupní, byla průchozí a východní koncová. Někdejší východní místnost měla dvě okna, obrácená na východ a na jih, západní pak jediné jižní okno. Okenní niky všech tří oken jsou mírně asymetrické, mají šikmé špalety a segmentové záklenky se stoupající vrcholnicí. Východní okno se od úpravy ostatních oken v 1. až 3. patře liší tím, že má v celé hloubce niky zvýšenou podlahu o stupínek vysoký 17 cm. Kromě vstupních dveří ze severního dílu, nacházejících se v západní polovině dělicí příčky, jsou zde ještě menší dveře vedoucí do přístěnku pod schody, které se nacházejí 76 cm od severovýchodního kouta. Dveře jsou jednokřídle a otevírají se směrem do jižního dílu. Mají jednoduchou obložkovou zárubeň, rámové výplňové křídlo (obojí z počátku 20. století) a jsou opatřeny zámkem klasického charakteru.

Krov a střecha

Dnes se podlaha půdy věže nachází v úrovni 208,26–208,30 m n. m. Je tvořena prkny o tloušťce 4 cm kladenými ve směru východ–západ. Původní podlaha se ale nalézá o 38 cm níže a je pokryta dlažbou ze čtvercových cihelných dlaždic kladených do malty. Úměrně navýšení podlahy muselo být samozřejmě prodlouženo schodiště ze třetího patra, o 1,5–2 stupně.

Zastřešení věže má tvar základní dlátové valbové hmoty (obr. 1, 14, 40) o sklonu v příčném směru 74° a v podélném směru 80° a výšce cca 12,25 m, nasazené na rozšířené bázi se sklonem 33°, vysoké cca 1,65 m. Hrany obou těchto hmot jsou ve směru od koncových rohových bodů (čtyři rohy korunní římsy a dva vrcholy dláta) směrem

Obr. 30: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; celkový pohled do prostoru půdy v úrovni pod prvními hambalky krovu. Vpravo původní renesanční schodiště do prvního patra krovu (foto V. Tůt, 2008).

ke stykové hraně hlavní hmoty a báze výrazně trojúhelníkově zkoseny. Výsledný tvar vodorovného řezu střechy je proto ve všech úrovních nad základovým obdélníkem osmiúhelníkový (obr. 13). Na všech čtyřech stranách jsou k vlastní hmotě střechy přisazeny velké vikýře se zděnými štíty. Vikýře mají do výšky cca 260 cm nad korunní římsou věže svislé boční stěny, na které jsou nasazeny sedlové stříšky o sklonu cca 53°. Střecha je pokryta v šikmých řadách šupinovitě kladenou silnou šedostrýbrnou bridlicí. Pultové stříšky nad korunní římsou u paty štítů vikýřů jsou pokryty prejzy. Hřebeny, úžlabí a hrotnice jsou pokryty měděným plechem.

Konstrukci střechy tvoří hambalkový krov se 3 patry hambalků a s ležatými stolicemi (obr. 13, 14, 30), opatřený plnoplošným bedněním z prken širokých až 60 cm. Jádru krovu sestává ze šesti základních trojúhelníkových příčných vazeb, které jsou tesařsky označeny čísly III až VIII. Tyto vazby jsou v první a druhé úrovni podpírány ležatými stolicemi, se dvěma plnými vazbami (ve vazbách č. III a VII). O krajní vazby jádra (č. III a VIII) se opírají konstrukce valeb, které mají ležaté stolice pouze v první úrovni (obr. 14). Spodní část střechy tvoří soustava námětků, osedlaných na krátké diagonální vaznice nesené středovými podélnými rozpěrami ležatých stolic. Vikýře mají plně vyzdívané štíty, jejich boční stěny však jsou, nebo byly hrázdené (obr. 31). Jejich dřevěná konstrukce, sestávající ze sloupku, pozednice a středového paždiku, byla založena na vazných trámech a opřena do krokví plných vazeb hlavního krovu. Vazby stříšek vikýřů jsou shora nakampovány na pozednice tvořící vršky bočních stěn. Východní a západní vikýř mají po dvou vazbách, severní a jižní vikýř po jedné vazbě. Krajní vazby vikýřů jsou částečně pojaťy do zdíva štítů. Štíty vikýřů jsou prolomeny sdruženými dvojokny nevelkých rozměrů, s jednokřídlymi výplněmi, zasklenými v diagonálním kosočtverečném rastru do olova. V úrovni krovu vikýřů jsou pak štíty dále perforovány kulatými větracími průduchy o průměru 20–25 cm, umístěnými na každém vikýři v jiné výšce. Mezilehlé vazby č. V a VI jádra krovu jsou necelé. Jejich krokve jsou ukončeny na prvních hambalcích, do kterých jsou shora začepovány. Krokve tak neprobíhají přes prostor vikýřů.

Krovová konstrukce náleží k typologické skupině nejstarších krovů s ležatou stolicí, v některých ohledech však používá již progresivnější prvky. Hambalky jsou s krokvi spojujány buď složitějšími zazubenými pláty, nebo čepy. Čepové spoje jsou užity u hambalků v úrovni stolic. Ležaté stolice mají ještě rozpěru výrazně odsazenou od hambalku, pásky probíhající od krokve, přes ležatý sloupek a rozpěru až po hambalku, a vertikálně posazenou vaznici, pásky

Obr. 31: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; hrázděná konstrukce východní stěny jižního vikýře. Pata krokve valby (vlevo) je nastavena dubovou protézou z počátku 17. století (foto J. Veselý, 2008).

Obr. 32: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; detail originálního nastavení hlavních krokve krovu v úrovni mezi druhým a třetím hambalkem. Oba díly jsou vzájemně spojeny klínovitým vloženým čepem, zajištěným dvojicí dřevěných hřebů (foto V. Tůtr, 2008).

jsou však již spojovány s převazovanými prvky vícekrát zazubeným krytým plátem a vaznice je již pětiboká, i když zatím v konstrukčně nevýhodném natočení.

Vaznice jsou protaženy přes plné vazby pod krajní vazby jádra krovu, u valeb pak pod „padající“ hřebenové krokve. Podélné zavětrování stolic je zajištěno jednak ondřejskými kříži plátovanými shora na vaznice a podélné rozpěry stolic, jednak pásky naplátovanými shora na vykonzolované konce vaznic a na šikmé sloupky.

Dlouhé krokve základních a hřebenových vazeb nejsou vyrobeny z jediného kusu, ale jsou v úrovni mezi druhým a třetím hambalkem nastavovány pomocí podélného klínového čepu (v podstatě obdoba ostříhu pro úhel 180°) probíjeného dvojicí diagonálně umístěných dřevěných hřebů (obr. 32). Při nastavovacích spojích jsou krokve posíleny vzepřením šikmými vpěrami do druhých hambalků. Některé krokve jsou nastavovány rovněž v patě. Zde je použito stojatého poloplátu, opět probitého dřevěnými hřeby. Některé patní protézy jsou z tvrdého dřeva.

Hrotnice, nacházející se ve vrcholech vazeb číslo III a VIII, jsou vyměněné, takže nelze s jistotou vyhodnotit jejich původní konstrukční řešení. Pravděpodobně však bylo v podstatě zopakováno. Hrotnice jsou shora začepovány do třetích hambalků a jsou z boků vzpírány krokvemi. Původní řešení styku tří prvků ve vrcholu neznáme.

Tesařské značení krovu je konvenční. Jsou zde užity římské číslice, s odlišením stran pomocí čárek a trojúhelníků. Číslovací řada je nekompletní, čísla I, II, VIII a X nejsou žádné vazby označeny. Na konstrukci valeb se podařilo nalézt pouze označení X na všech čtyřech krátkých hambalků osových vazeb. Na nastavovaných prvcích jsou čísla provedena na obou částech, poblíž spoje.

Patní část krovu byla výrazně poznamenána opravou v první třetině 20. století. Tehdy došlo k odřezání vazeb od původního základového roštu – stropních trámů nad 3. patrem věže a krov byl uložen na nový rošt, situovaný nad původní podlahou půdy, která zůstala zachována. V rámci této opravy došlo k protézování pat všech sloupků ležatých stolic. Protézy byly provedeny poměrně pečlivě, byť z řezaného nehotobového materiálu, a byly prošroubovány ocelovými svorníky. Nový patní rošt pak byl zahuštěn vloženými stojatými fošnami a pokryt novou fošnovou podlahou.

Mezi podlahou půdy a prvním patrem krovu (podlahou položenou na horním lici prvních hambalků) je dochováno původní dvou-ramenné žebříkové schodiště na půdoryse písmene L, situované v severozápadní části krovu, s delším ramenem vloženým mezi vazby číslo VII a VIII. Nosné prvky schodiště mají hrany opatřené výrazným okosem s výběhy.

Konstrukce krovu jeví řadu nepravdivostí a nelogických řešení, prozrazujících, že tesaři, kteří ji zhotovovali, neměli ještě s obdobnou konstrukcí pro krov dřátové střechy zkušenost. Jedná se jednak o neúplnou číselnou řadu, jednak o nepravdivé zakončení a evidentní zakracování in situ u vykonzolovaných zhlaví vaznic, nejmarkantnější na západním konci vaznice severní valby, kde bylo zhlaví vaznice vzepřené páskem zakráceno tak, že zůstal horní zadržutý konec pásku volně ve vzduchu, aniž by se se vaznicou dotýkal. Výše zmíněné schody do 1. patra krovu jsou umístěny tak, že musela být kvůli jejich průchodnosti vyříznuta větší část krátkých rozpěr západní plné vazby severní valby, vynechán pásek ztužující vykonzolované severní zhlaví západní vaznice první úrovně jádra krovu a odspodu oslabena diagonální krokev pod severozápadním okosením střechy. Podélné ztužení ležatých stolic ve zvoleném řešení

brání normálnímu vstupu do prostoru vikýřů, které jinak v kombinaci s konstrukčním systémem ležaté stolice umožňujícím uvolnit půdorys podkroví nasvědčují původnímu záměru zřízení „altánu“ či „lusthausu“ v prosvětlené první úrovni krovu. Podélná rozpěra a ondřejský kříž byly v blíže neurčené době druhotně odstraněny v prostoru zaslepeného západního vikýře. Zde bylo také po zvýšení Saského domu, které vedlo k zazdění původních oken, zřízeno drobné okénko v jižní boční stěně.

Všechny původní prvky krovu (včetně schodiště mezi podlahou půdy a prvním patrem krovu a prkeného deštění druhého ramena schodů ze třetího patra) jsou pokryty silnou vrstvou sazí a dehtu. Jejich povrch je začernalý.

Z vybraných původních prvků krovu byly odebrány v letech 2003 a 2008 vzorky pro dendrochronologickou dataci. Vlastní krovová konstrukce byla datována do let 1589 až 1590. Dubová protěza v patě východní nárožní krokve jižní valby byla datována do roku 1607/08.⁸⁰⁾

SYNTÉZA POZNATKŮ O VÝVOJI A PODOBÁCH VĚŽE

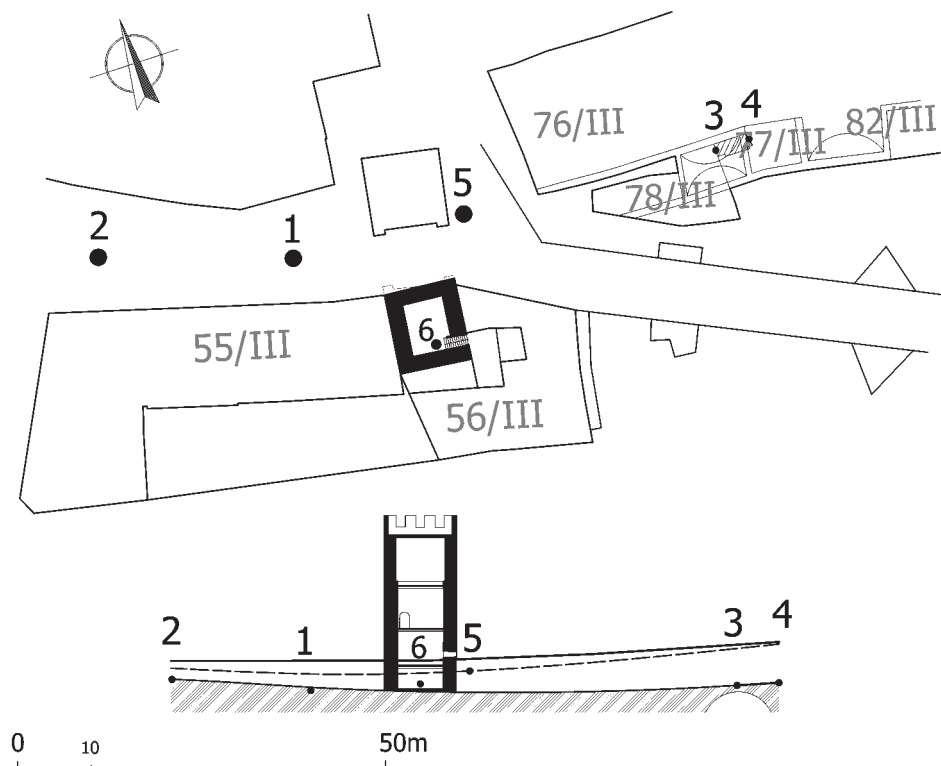
Teprve podrobné poznání stavebního organismu věže, zachycení všech přístupných důležitých nálezových situací a vyhotovení přesné měřické dokumentace nám umožní analyzovat vývoj stavby a upřesnit představu o její podobě v jednotlivých fázích. Juditina věž je však i nadále živoucím organismem, trvale obývanou a užívanou stavbou, jejíž interiéry jsou od 1. patra výše plně omítané. Řada zde vyslovených předpokladů proto nutně zůstane v hypotetické rovině, protože je prakticky není možné ověřit.

Věž od doby vzniku do první přestavby před polovinou 13. století

Z románské podoby věže známe především její základní charakteristiky (půdorysné rozměry, tloušťka zdiva, poloha a orientace stavby), které se v zásadě nezměnily. Díky analytické úpravě fasád víme, že původní kvádříkové zdivo dosahuje dodnes úroveň korunní římsy. Dosavadní literatura i SHP předpokládají, že byla věž původně o jedno až dvě patra vyšší, tento předpoklad ale ověřitelným způsobem nedokládají. Nejstarší veduty města, na nichž je věž zobrazena ještě před přestavbou, která jí vtiskla dnešní podobu, pocházejí z doby kolem poloviny 16. století. Soudě dle zachycených prostorových vztahů k severní věži a k Saskému domu měla základní hmota Juditiny věže již v této době svoji dnešní výšku (obr. 4). Výše se nacházel pouze ochoz s cimbuřím, jehož stáří ale nedokážeme určit.⁸¹⁾

80) Odběr vzorků a dendrochronologickou analýzu provedl T. Kyncl v letech 2003 a 2008.

81) S ohledem na zprávu o stržení horní části věže – patrně zastřešení

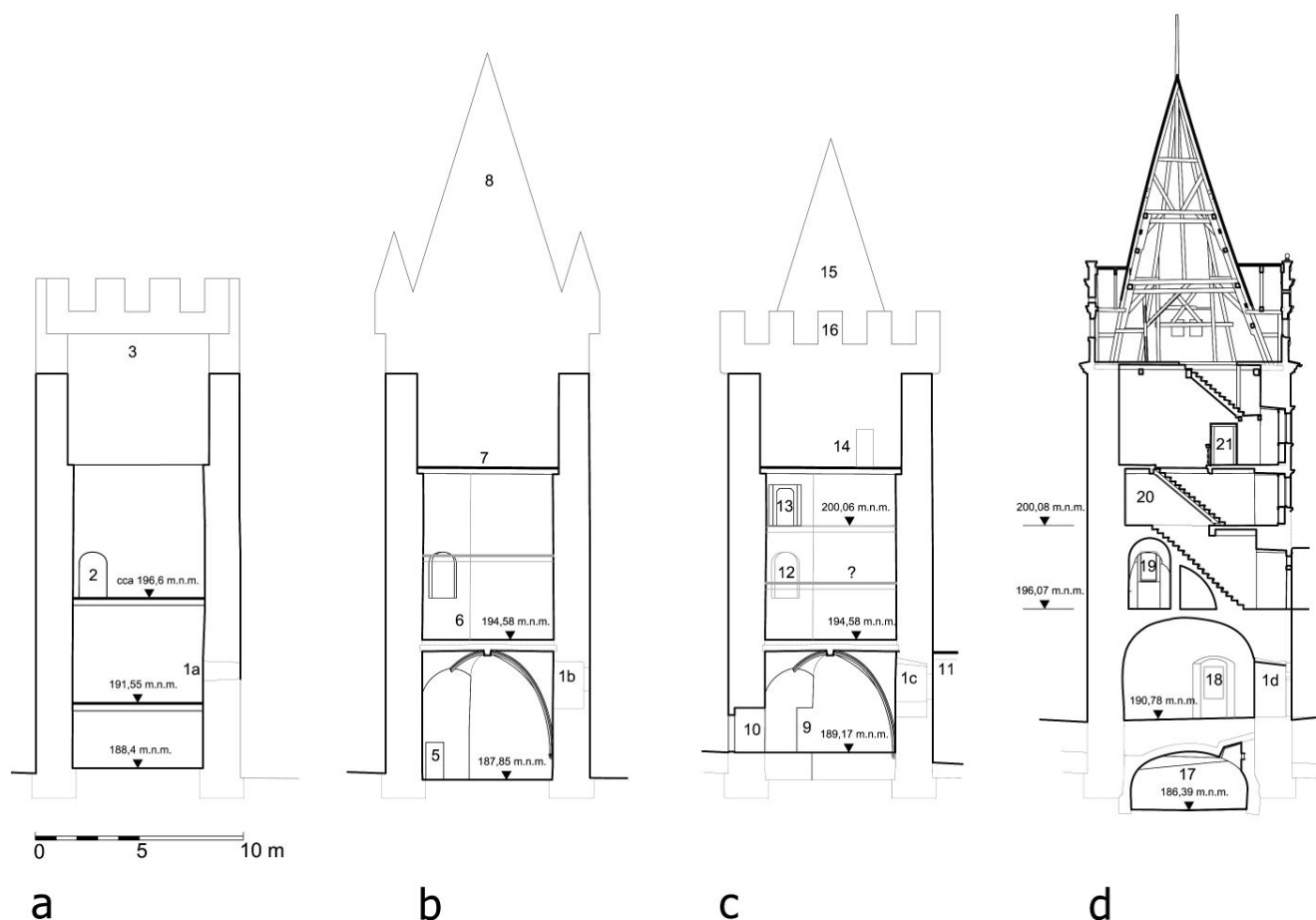
Obr. 33: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; přibližná rekonstrukce vývoje nivelety terénu a komunikace při patě věže. Nahoře polohopisné schéma, dole svislý řez věží a terénem: 1 a 2 – úrovně zachycené J. Čihákovou v sondě č. 5 a 7 v Mostecké ulici v roce 1997; 3 a 4 – úrovně odhalené diabasové dlažby Juditina mostu v přízemí domu čp. 77/III; 5 – úroveň dlažby Karlova mostu, z doby po roce 1784, zachycená Zd. Dragounem v roce 2007; 6 – předpokládaná úroveň podlahy románského přízemí Juditiny věže; plnou tenkou čarou přibližný průběh úrovně románské komunikace, čárkovanou tenkou čarou přibližný průběh úrovně gotické komunikace po roce 1353, plnou silnou čarou dnešní úroveň terénu (doměření a kresba J. Veselý, polohopis zbytků Juditina mostu převzat z: V. Hlavsa – J. Vančura, Malá Strana. Praha 1983).

Podrobným průzkumem v úrovni dnešního sklepa se podařilo určit úroveň, pod kterou nepokračoval kvádříkový vnitřní líc románského zdiva (obr. 21), tedy úroveň prvotní podlahy nejnižšího podlaží románské věže (188,41 m n. m.). Na základě prostorového porovnání a propojení nivelet povrchů zachycených za posledních 20 let archeologickými výzkumy v nejbližším okolí věže a interpretovaných jako úroveň 12.–13. století,⁸²⁾ jsme se pokusili rekonstruovat i původní úroveň terénu u paty věže (obr. 33). Z porovnání těchto výškových údajů pak vychází výsledné vyhodnocení, dle něhož se podlaha přízemí věže v době jejího vzniku pohybovala nejspíše kolem 30–40 cm nad úrovní vnějšího terénu.

Na viditelných vnějších lících věže není dnes kromě struktury zdiva patrný žádný prvek pocházející prokazatelně z doby její výstavby. Při rekonstrukci původního čle-

s hrázdným ochozem – vichřicí v roce 1281 můžeme předpokládat, že již v této době byla koruna věže proti původnímu stavu pozměněna a přečnávající ochoz zachycený vedutami vznikl nejspíše až po této katastrofě.

82) Vycházíme z nivelet historických úrovní povrchů v Mostecké ulici zachycených při záchranných archeologických výzkumech vedených v letech 1996 a 1997 J. Čihákovou (publikováno: J. Čiháková, Mostecká ulice, in: *Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1995–1996, Pražský sborník historický XXX*, 1998, s. 358–359). V úvahu bereme výsledek archeologického výzkumu v sondě před východním průčelím severní mostecké věže vedeného Zd. Dragounem. Výsledky dosud nebyly publikovány. Zd. Dragounovi děkujeme za poskytnutí pracovních informací. Nivelety zachované mostovky Juditina mostu v domě čp. 77/III výškově zaměřil J. Veselý.

Obr. 34: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; náznaková rekonstrukce vývoje vnitřního členění Juditiny věže na východo-západním svislém řezu: a – románská epocha: 1a – předpokládané střílnové okno; 2 – vstup v úrovni druhého patra; 3 – předpokládaná podoba završení věže ochozem s cimbuřím; b – počátek 13. století: 1b – rozšířený otvor románského okna; 5 – pravděpodobná poloha vstupu na schodiště; 6 – předpokládané pokračování schodiště do vyšších pater; 7 – strop v úrovni patrového ústupku; 8 – výrazné zastřešení stržené vichřicí roku 1281; c – 1249–1503: 1c – znovu upravovaný otvor v místě románského okénka, od poloviny 14. století patrně již dveře; 9 – nová poloha vstupu na schodiště související s navýšením úrovně podlahy; 10 – nový otvor na západní straně (vstup z úrovně terénu?); 11 – stropní konstrukce celnice vetknutá do východní fasády věže; 12 – románský vstup zaslepený patrně v polovině 15. století; 13 – sedlový portálek související nejspíše s ochozem první gotické brány; 14 – předpokládaný původní vstup na ochoz pozdně gotické brány; 15 – cihelná střecha jejíž zánik je popsán k roku 1503; 16 – gotický ochoz s cimbuřím doložený ještě v roce 1562; d – věž po dokončení renesanční přestavby roku 1591: 1d – dveře navazující na polohu starších otvorů, opatřené ve druhé renesanční etapě výrazným kamenným ostěním; 17 – sklep nově zahloubený pod úroveň základové spáry věže; 18 – možná poloha okenního otvoru; 19 – okno, prolomené v gotické přizdívce, využívá niky nejstaršího vstupu; 20 – zrušený a zaslepený vstup na ochoz starší brány; 21 – nově upravený vstup na ochoz pozdně gotické brány (kresby J. Veselý, 2008).

nění stavby jsme proto odkázání na poznatky z interiéru. Prokazatelně známe jediný původní otvor, jímž je střílnovité okénko v jižní stěně dnešního přízemí, odhalené v 60. letech 20. století. Zcela hypoteticky můžeme uvažovat ještě o pozici druhého obdobného otvoru ve stěně východní (obr. 19).⁸³⁾ V prostoru dnešního přízemí se také podařilo zachytit ve stěnách několik zazděných kapes v úrovni kolem 110 cm⁸⁴⁾ pod parapetem románského okna, interpretovatelných jako pozůstatek stropní konstrukce mezi 1. a 2. podlažím. U otvoru okna kuchyňně v dnešním 1. patře lze na základě archaické podoby záklenku (obr. 27) okenní niky uvažovat o pozůstatku původního otvoru, s ohledem na charakter nejspíše vstupu.⁸⁵⁾ Posledním stavebním prvkem

jednoznačně datovatelným již do doby vzniku věže je patrový ústupek obvodových zdí v úrovni dnešního stropu mezi 2. a 3. patrem.

Na základě těchto poznatků můžeme vytvořit model uspořádání věže v době vzniku (obr. 34a, 36), přičemž poloha stropu nad 2. podlažím vychází z předpokladu románského stáří otvoru v severní stěně dnešního 1. patra a poloha stropu nad 3. podlažím vychází z úrovně ústupku zdiva.⁸⁶⁾ Z orientace střílnového okna v úrovni předpokládaného 2. románského podlaží je zřejmé, že byl prostor jižně od věže vůči prostředí, které chránila, exteriérovým. Naopak předpokládaný vstup v úrovni dnešního 1. patra se nachází na straně chráněné. Polohu a podobu dalších otvorů, zejména ve vyšších částech věže, neznáme. O původním horním zakončení věže nemáme žádné doklady. Pouze na

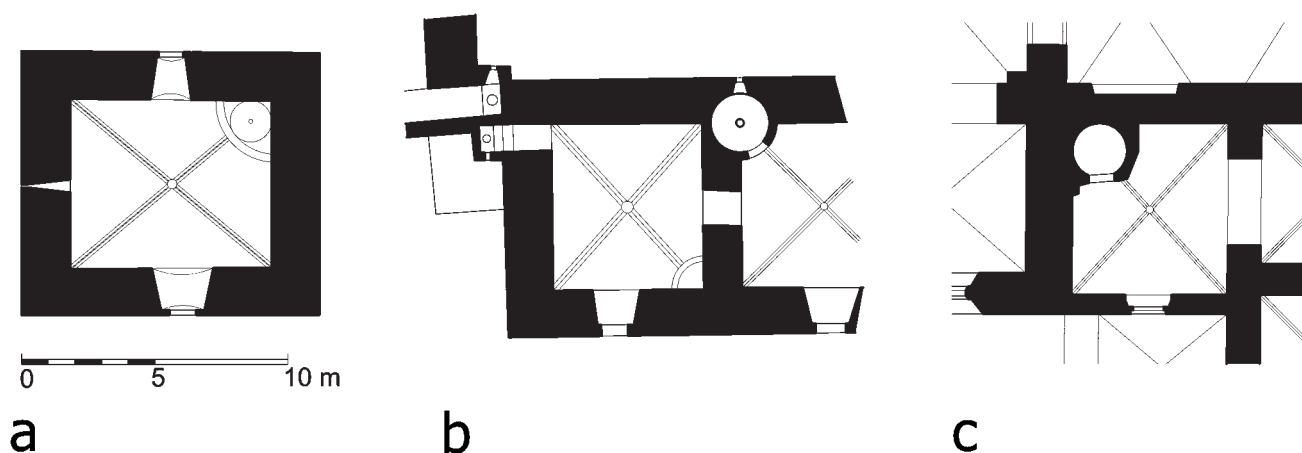
83) Jeho pozůstatkem může být špaleta staršího otvoru jižně od niky renesančních dveří.

84) Minimálně dvě kapsy v úrovni 103 cm pod parapetem jižního románského okna na jižní stěně a jedna až dvě kapsy ve výšce 126 cm pod úrovní parapetu téhož okna na západní stěně. Na severní a východní stěně je situace natolik znejasněna mladšími zásahy, že nelze připadnou polohu kapes ověřit.

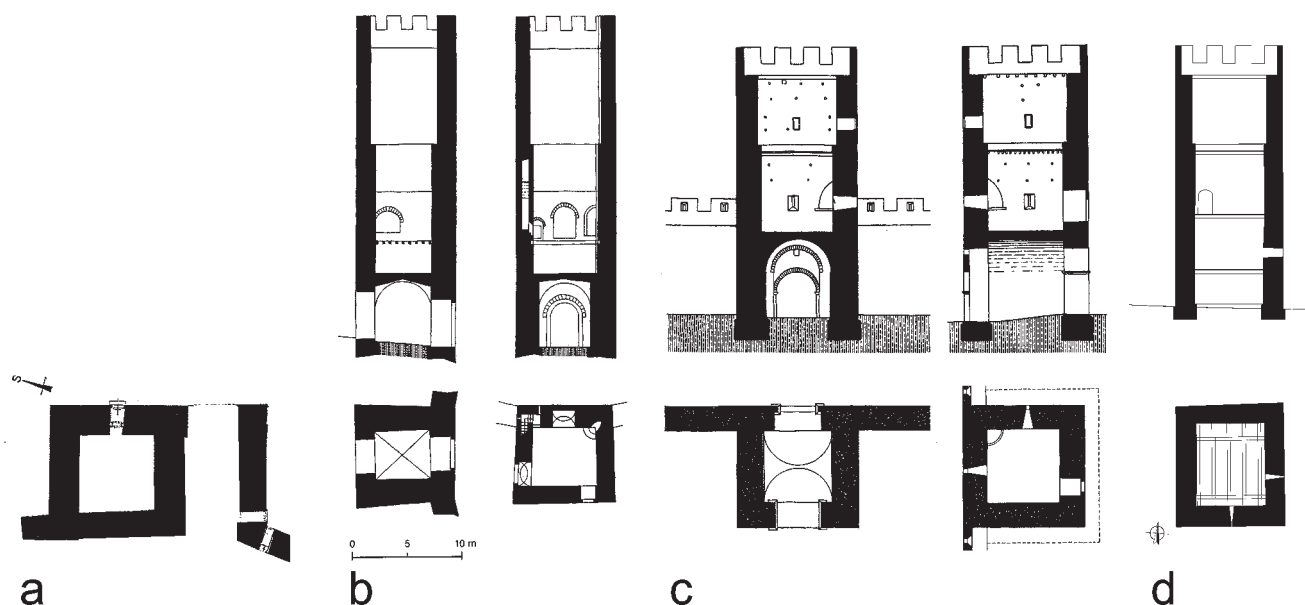
85) Srov. podobu završení niky vstupního otvoru v prvním patře Černé vě-

že na Pražském hradě – viz *Zd. Dragoun*, Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře. Praha 2002.

86) S ohledem na situaci v Černé věži na Pražském hradě, kde se románská stropní konstrukce nacházela 0,65 m pod úrovní ústupku zdiva nelze bez sondáže otázkou přesného situování tohoto stropu zcela uzavřít.

Obr. 35: Porovnání tvarů, velikostí a prostorového řešení schodišťových a křbových těles vložených do kouta prostorů s křížovými žebrovými klenbami: a – přízemí JUDITINY VĚŽE – rekonstrukce stavu před 1249?; b – Bezděz, hrad, severní manský palác, východní díl obytného podlaží, po 1264; c – Litomyšl, klenutá stěna při jižní stěně presbytáře proboštského kostela Povýšení sv. Kříže, 1356–78 (kresby J. Veselý, 2008).

Obr. 36: Srovnání stavební podoby věží románských bran Pražského hradu a JUDITINY VĚŽE: a – Bílá věž s přilehlým průjezdem; b – jižní brána hradu; c – Černá věž, d – JUDITINY VĚŽ (obrázky a–c převzaty z: a – P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy, Hradčany a Pražský hrad. Praha 2000; b – J. Vančura, Hradčany a Pražský hrad. Praha 1976; c – D. Menclová, České Hradby I. Praha 1972. Obrázek d – J. Veselý, 2008).

základě srovnání s věžemi bran Pražského hradu můžeme předpokládat, že zde byl nejspíše ochoz s cimbuřím, pojatý plně do hmoty obvodového zdiva. Jeho polohu můžeme přibližně odhadnout *per analogiam*, na základě výškového vztahu k ústupku ve 3. patře. Jiná vodítka stavba sama neposkytuje. Obdobně je dnes nemožné doložit návaznost případných dalších fortifikačních prvků na samotnou věž, neboť v úrovni do 3,5 m jsou všechny její vnější líce plně zakryty a i výš jsou klíčové partie nepřístupné.

Do období vzniku věže je často kladena i reliéfní plastika (obr. 26), nacházející se v nehlubokém, excentricky umístěném výklenku na východní fasádě věže. Stylový a ikonografický rozbor výjevu není předmětem této studie, byť mohou mít jeho chronologické závěry značný význam i pro datování vzniku nebo úprav věže. Z hlediska poznání stavebního organismu věže je podstatný především konstrukční vztah výklenku a plastiky k okolnímu zdivu. Situace je naneštěstí znejasněna bezprostředně sousedícími

renesančními otvory a konstrukcemi a následně dvojím restaurováním plastiky, kdy byla zjevně „zaretušována“ řada původních detailů. V rámci dokumentace byl ověřován vztah prvků výklenku k nejbližšímu románskému zdivu. Ukázalo se, že úrovně vodorovných spar kvádrů jižní špalety neodpovídají spárořezu vodorovných spar kvádrů vnějšího líce východní obvodové zdi věže. To samo o sobě nic neznamena, uvažíme-li obdobný jev na východní špaletě románského okénka v jižní stěně přízemí. V rozsahu viditelné části zdiva se však zdá, že ani kvádry archivolty niky nejsou zcela organicky napojeny na kvádrů sousedícího zdiva. Uvažíme-li navíc detail úpravy hrany niky s širokým, segmentově probraným okosením, který má spíše gotický charakter, nemůžeme se ubránit pochybnostem o současnosti osazení plastiky v dnešním umístění a podobě s výstavbou věže.⁸⁷⁾

87) Při dalším bádání v tomto směru by bylo vhodné podrobit materiál ostění niky traseologické analýze, neboť kvádry špalet i archivolty ne-

Gotické proměny věže

Gotika reprezentuje v životě věže období dlouhé téměř tři staletí, od 30. let 13. století do roku 1503, kdy věž vyhořela. V rámci tohoto časového intervalu došlo k řadě postupných, více či méně razantních proměn, jak v samotném organismu věže, tak v jejím bezprostředním okolí.

Pro poznání proměn věže jsou klíčové nálezové situace na odhalených lících stěn dnešního přízemí (obr. 19).⁸⁸⁾ Nacházíme zde především otisky a pozůstatky konstrukce gotické křížové žeberné klenby provázané se čtvrtálcovým nebo polygonálním útvarem o půdorysných rozměrech cca 2,1 × 2,3 m, vloženým v severozápadním koutě. Z klenby se kromě jizev v kvádrkovém líci stěn dochovaly fragmenty opukové konzoly s na ni navazujícím výběhem opukového diagonálního žebra v jihozápadním koutě⁸⁹⁾ a malé části zdíva kápí, pojaté do zazdívký jizev. Klenba změnila původní vertikální dělení ve spodní části věže. Nová klenutá místnost spojila v podstatě prostory prvních dvou románských podlaží věže, přičemž z prvního patra využila jen část. To vedlo nejspíše ke změnám i ve vyšších podlažích. Charakter a poloha dochované klenební konzoly, která se nachází pouhých 45–68 cm nad předpokládanou podlahou románského přízemí (188,41 m n. m.), nás navíc vedou k domněnce, že došlo i k zahloubení podlahy nového prostoru pod původní úroveň. Tomuto předpokladu nasvědčuje i dvojí vertikální zalomení líce severní a jižní stěny dnešního sklepa (nezakrytých konstrukcí klenby), kdy výše položená změna směru líce představuje patrně úroveň gotické podlahy (187,85 m n. m.), v době vzniku klenuté místnosti. Vůči této úrovni se pata gotické klenby s konzolou nachází ve výšce 101–124 cm, což je poloha lépe odpovídající obvyklému umístění obdobných prvků. Konzola i zbytek žebra jsou osazené do nepravidelné drážky v kvádrkovém románském zdivu. Kolem nich je hmota doplněna pravidelnou a pečlivou dozdívkou z cihel (12,5 × 26,5 × 7 cm). Rovněž zbytky konstrukce kápí klenby a dozdívek mezi nimi a okrajem drážky vysekané pro klenbu v opukovém zdivu jsou z cihel stejného formátu. Pozůstatky útvaru v severozápadním koutě sestávají víceméně pouze z poměrně členitých svislých částí jizev, které indikují zavázání jeho zdíva do stěn věže a návaznost přiléhajících částí kápí klenby. Na západní stěně končí svislá jizva v úrovni 189,25 m n. m., tedy 140 cm nad předpokládanou podlahou prostoru, líc severní stěny není v dané úrovni přístupný. Vlastní půdorysnou formu útvaru neznáme. Podle soudobých analogií lze předpokládat pro podobný útvar dva možné účely, a to buď krb, nebo schodiště (obr. 35).⁹⁰⁾ Svoji vnější formou a návazností klenby se podoba obou většinou shoduje, signifikantní rozdíly bývají v rozměrech, i když i zde jen úměrně razantnosti zapuštění schodiště do zdíva stavby. Krb může zanechat charakteristické stopy – zarudnutí, zadehtování a saze – také ale nemusí, úměrně intenzitě, s níž byl používán. V našem případě není část stěn v někdejších in-

sou výrazné stopy poukazující na způsob opracování. Na základě zběžné prohlídky a porovnání s povrchem materiálu základního zdíva věže můžeme konstatovat jistou odlišnost.

88) Podrobná dokumentace viz J. Veselý, o. c. v pozn. 50.

89) Oba prvky jsou silně poškozené. Zatímco na konzole jsou patrně alespoň základní rozměry a část profilace, ze žebra se dochovala pouze část vetknutá do zdíva.

90) Výběrově užíváme pro srovnání královský hrad Bezděz, jehož vznik je kladen do odpovídající doby a kde se oba útvary vyskytují v prostorách s křížovými žebnými klenbami, někde i bezprostředně vedle sebe.

teriéru útvaru plošně odsekána – což by byl jasnější důkaz pro existenci schodiště, ani nejeví jednoznačné stopy ohňového provozu. Úroveň ukončení svislé jizvy na západě přitom vyhovuje jak představě polohy mandrholce krbu, tak představě rozsahu svislého prvku stojky ostění vstupu na schodiště. Na základě rozměrů útvaru⁹¹⁾ a polohy starších vstupů do věže ve vyšších patrech se přikláníme spíše k variantě schodiště.

Ve věci doby vzniku klenby nemáme jistotu. Vůči obvodovému zdivu věže je prokazatelně druhotná. Vyplývá to jak ze způsobu konstrukčního vložení klenby do stavby (páty žebí i konstrukce kápí byly vetknuty do značně nepravidelných drážek, vysekaných do zdiva bezpochyby druhotně) tak z jejich formálních charakteristik (lomené oblouky čel, charakter konzoly, materiál kápí).⁹²⁾ Fragment profilace dochované konzoly jednoznačné datování neumožňuje. Subtilita konzoly může směřovat datování do pokročilejšího 13. století. Cihelná konstrukce klenby rovněž nesvědčí pro velmi rané datování.⁹³⁾ Datem *ante quem* pro výstavbu klenby je vznik datovatelné části souboru rytin na stěnách, které prokazatelně s její existencí počítají.⁹⁴⁾ Zd. Dragoun klade vznik rytin do roku 1249,⁹⁵⁾ ze kdy pochází nejstarší písemná zmínka o věži. Poukazuje také na rozmístění většiny rytin ve 125 cm vysokém pásu, od jehož pozice odvozuje, s ohledem na dosah člověka ryjícího do stěny, polohu podlahy prostoru (obr. 22). Tato úvaha je jistě správná, nicméně vede ke stanovení úrovně, která se nachází 21 cm nad horním lícem konzoly klenby,⁹⁶⁾ tedy 146 cm nad úrovní námi předpokládané podlahy klenutého prostoru (v úrovni 189,31 m n. m.). Vysvětlení rozporu je prosté. Přínejmenším v rozsahu jižní stěny a části západní a východní stěny existovala v dané úrovni skutečně pochozí plocha, která ale byla až výsledkem druhotných úprav prostoru (viz dále). Na západní stěně se existence tohoto „ochozu“ projevuje koncem zarudnutí plochy stěny, díky čemuž můžeme usuzovat na ohnivzdornost dané konstrukce. Z toho ale vyplývá, že se jednalo o náročnější stavební úpravu. Mezi vybudováním prostoru a realizací rytin proto musel uběhnout nezanedbatelný čas. Přikloníme-li se k dataci rytin podle Zd. Dragouna, musíme předpokládat vznik této úpravy před rokem 1249 a výstavbu klenby nedlouho před tím, tedy zhruba na přelomu třicátých a čtyřicátých let 13. století.

Co se týče dalších detailů podoby klenutého prostoru, příliš mnoho podrobností neznáme. I po realizaci klenby zůstaly stěny zřejmě neomítané. To je také zjevně vysvětlením neobvyklé pečlivosti cihelných dozdívek. Ve věci počtu,

91) Rozměry krbových těles známých především z hradní architektury, v Praze pak například z Černé věže a z jižní brány hradu se obvykle pohybují od 1 do 1,6 m. Hmoty schodišť mohou mít podobné rozměry v případě, že jsou zapuštěny do masy zdíva, což je v daném případě vyloučené. Jinak se pohybují od 2,5 do 3 m, v závislosti na šířce schodiště – mluvíme pochopitelně o schodištích šnekových. V našem případě by se do daného útvaru při tloušťce stěn min. 26 cm, vycházející z rozměru cihel užitých v klenbě, vešlo schodiště o světlé šířce cca 70 cm.

92) Zd. Dragoun klenbu považuje za románskou, nijak to ale nezdůvodňuje. Viz Zd. Dragoun, o. c. v pozn. 2.

93) Dosud je nejstarší známou cihelnou architekturou v Praze Anežský klášter, jehož výstavba spadá do let 1231–1270. Rozhodující část staveb vznikla před polovinou 13. století.

94) Drážkou pro klenbu jsou poškozeny pouze dva kvádríky s rytinami, rytiny však počítají se stávajícím tvarem kvádríků.

95) Zd. Dragoun, o. c. v pozn. 2.

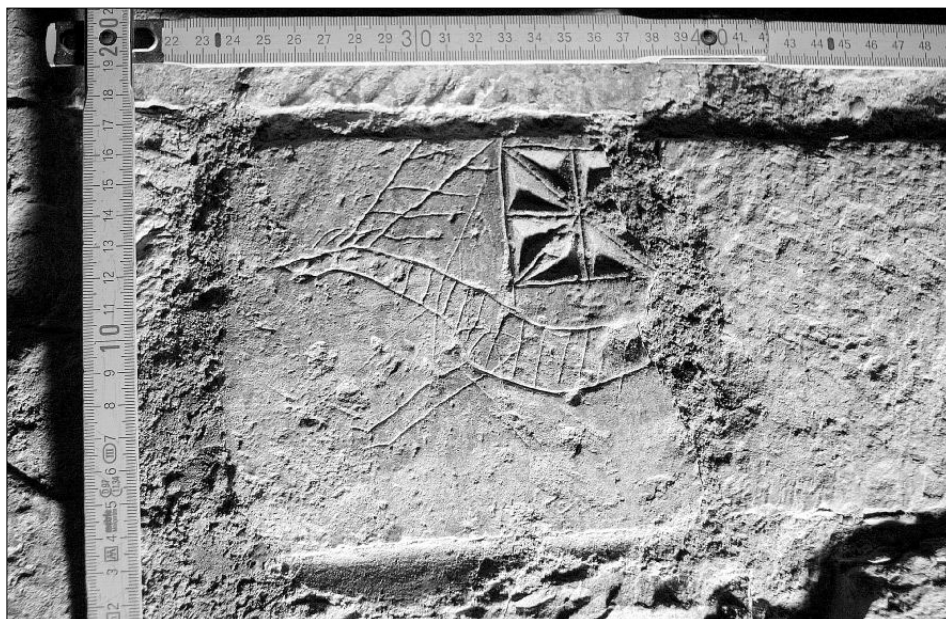
96) O existenci konzoly Zd. Dragoun nevěděl.

druhu, rozmístění a podoby otvorů nemáme jistotu. I po změně úrovní zřejmě zůstalo funkční původní románské okénko v jižní stěně. Za jednoznačně doložený pokládáme otvor ve střední partii východní stěny, ačkoli nejsme schopni říct, zda se jednalo o okno nebo dveře.⁹⁷⁾ Existenci otvoru v severní stěně sice nelze vyloučit, všechny starší situace zde ale zničila klasicistní úprava vstupu z průjezdu mostecké brány, nebo jsou skryty pod úrovní dochované renesanční podlahy. V západní stěně patrně v první fázi žádný otvor nebyl. Zásadní otázkou je samozřejmě lokalizace přístupu. Za předpokladu, že se v severozápadním koutě skutečně nacházelo vřetenové schodiště, musíme připustit možnost, že bylo jediným přístupem a že se vstup do věže i nadále nacházel ve vyšších podlažích.

Jak již bylo řečeno, v nevelkém časovém odstupu od vzniku klenutého prostoru byly provedeny první úpravy. Došlo minimálně k částečnému zvýšení pochozí úrovně podél stěn v jižní části prostoru. S tím souviselo zřejmě také proražení nového, nejspíše dveřního otvoru uprostřed západní stěny. Podlaha otvoru se nacházela v úrovni 189,40 m n. m. a jeho špalety byly vyzděny z velkých, jemně opracovaných bloků. Úroveň překladu nebo záklenku otvoru neznáme, neboť byla jeho horní část zcela přezděna v rámci budování renesanční niky, zatímco spodní část zůstala v zádívce pod úrovní podlahy konzervována.

V souvislosti s těmito zásahy došlo také k úpravě spodní části útvaru v severozápadním koutě. Celá spodní partie jeho stěny obrácené do prostoru byla zřejmě odstraněna a přezděna. Při západní stěně došlo k posunutí patní části konstrukce blíže ke koutu, při severní stěně bylo zdivo útvaru zřejmě ukončeno na konzole, nebo překladu do ní vetknutém, ve výšce 191,26 m n. m. Upravené části zdiva při západní stěně byly opatřeny kovem hlazenou omítkou.

S ohledem na charakter a souvislost popsaných úprav se nyní domníváme, že výše zmíněné vytvoření pochozího povrchu v úrovni cca 189,30 m n. m. nebylo pouze lokální, podél stěn,⁹⁸⁾ ale jednalo se o celkové zvýšení úrovně podlahy prostoru,⁹⁹⁾ které nevyhnutelně vyvolalo i změnu nástupní úrovně schodiště, a tím i polohu jeho dveří.

Obr. 37: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; rytina číslo 50 s jelenem a fragmentem osmicípé hvězdy na jednom z kvádrů levé špalety románského okénka v jižní stěně přízemí (foto J. Veselý, 2006).

Časovou souvislost souboru rytin s novým otvorem v západní stěně patrně dokládá i skutečnost, že dvě z dosud identifikovaných rytin se nacházejí na čelních lících kvádrů jeho jižní špalety. Průraz v románské stěně, vylámaný pro dotčený otvor, však zároveň porušil kvádr s rytinou č. 61 (velká osmicípá hvězda provedená v hlubokém reliéfu). Tyto skutečnosti nás vedou k závěru, že soubor rytin, jak jej známe dnes (obr. 22), nevznikl naráz, a že s událostmi roku 1249 můžeme spojovat pouze jeho část, obsahující heraldické bojové a symbolické motivy související s konfliktem mezi králem a kralovicem. Ostatní rytiny mohly vzniknout jak po zmíněné události, tak před ní. Je dokonce možné, že část rytin vznikla ještě před vložením gotické klenby. To může platit zejména pro rytiny č. 49–52 v okolí románského okénka, jejichž poloha odpovídá spíše představě provádění z úrovně podlahy románského 1. patra (cca 191,55 m n. m.) než z druhé gotické úrovně. Ke skupině starších rytin podle všeho náleží všechny tři nalezené osmicípé hvězdy (rytiny 50, 61 a 66) a nejspíše také celá řada jemnějších, méně výpravných a méně výtvarně zvládnutých zobrazení.

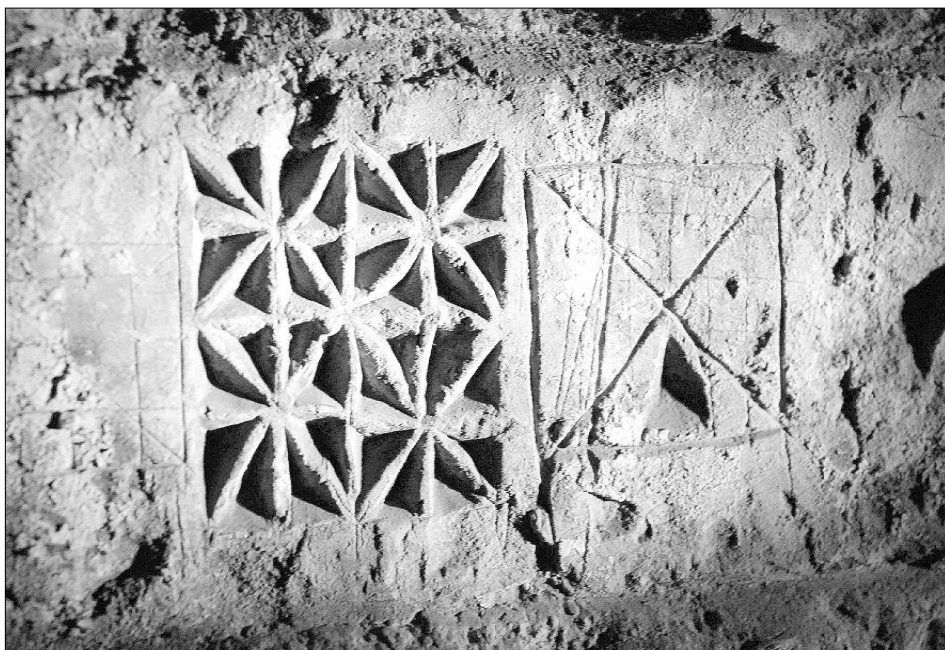
V této souvislosti bychom rádi upozornili na analogii s rytými kresbami nacházejícími se v 1. a 2. patře Černé věže na Pražském hradě, kde se objevují jednak obdobný motiv osmicípých hvězd vepsaných do čtverce (obr. 38), jednak jemné rytiny se zvířecími a loveckými motivy téměř identické s některými vyobrazeními z Juditiny věže (obr. 37).

O podobě gotických proměn ve vyšších podlažích věže víme velmi málo (obr. 34b, c). Jak již bylo naznačeno výše, nacházela se úroveň podlahy gotického prvního patra, doložená hranicí zarudnutí líce zdiva, ve výšce 194,58 m n. m. To prakticky vylučuje zachování původního patrovaní, neboť by výška 1. patra pod původním románským stropem byla menší než 2 m. Nanejvýš pravděpodobné je, že zůstala zachována stropní konstrukce v úrovni ústupku zdiva. S velkou mírou pravděpodobnosti můžeme předpokládat, že prostor mezi podlahou 1. patra a ústupkem, vysoký 8 m, byl rozdělen alespoň na dvě podlaží. Dále předpokládáme, že případné vřetenové schodiště v severozápadním koutě pro-

97) Domníváme se, že zde existoval románský otvor (viz výše), který byl patrně poprvé upravován ještě před vybudováním gotické klenby. Nejspíš v rámci první gotické fáze byl dále rozšířen.

98) Srov. J. Veselý, o. c. v pozn. 50.

99) Dosavadní poznatky o historických úrovních terénu v okolí věže změnu nivelety v polovině 13. století nevylučují, ale ani nedokládají. Přesvědčivé jsou v Mostecké ulici doloženy úrovně vozovky pro 12. a 14. století (viz J. Čiháková, o. c. v pozn. 82). Spojitost zvyšování úrovně podlahy se zřízením nového otvoru v západní stěně může znamenat, že jedním z důvodů ke změně úrovně byla proměna komunikačních vazeb a nutné navázání na niveletu terénu okolo věže. V širším kontextu pak může změna nivelet souviset například s povodněmi nebo se zvýšením hladiny spodní vody a podobně.

Obr. 38: Černá věž na Pražském hradě; sestava čtyř osmicípých hvězd a čtverec s diagonálami na jižní stěně 1. patra interiéru (foto V. Tuř, 2007).

pojovalo všechny úrovně interiéru věže. Ze zprávy o vichřici v roce 1281¹⁰⁰ můžeme dále vyvozovat, že byla věž zakončena výraznou střechou, nejspíše s členitým bedněným nebo hrázděným ochozem.

V souvislosti s opevňováním věže Jindřichem z Lipé roku 1310 můžeme předpokládat jisté stavební úpravy, i když s ohledem na okolnosti spíše menšího rozsahu. Nedokážeme je ale identifikovat se žádnou z úprav čitelných na stavbě samé. Předpokládáme, že po zániku střechy v 80. letech 13. století vzniklo nové zastřešení, patrně s oním předsaženým ochozem, který spatřujeme ještě na tzv. Vratislavském dřevorytu z roku 1562 (obr. 4). Je možné, že v rámci zmíněného „opevňování“ mohlo dojít také k úpravám a vylepšením tohoto ochozu, který byl pro aktivní obranu věže jistě velmi důležitý.

Ze 14. století, z doby výstavby Karlova mostu, pocházejí nejspíše dvě identifikované úpravy. Jedná se za prvé o zřízení vstupu do věže ze západního ochozu mostecké brány. Vstup byl umístěn v podstatě v úrovni dnešního 2. patra (poloha prahu vstupu je 200,07 m n. m.), ve vpadlém poli v ploše severní fasády, při severozápadním nároží, a byl opatřen opukovým sedlovým portálkem.¹⁰¹ Předpokládáme, že vstup sloužil pro místnost nad bránou zmiňovanou v letech 1407 a 1408 saským vévodou Rudolfem III.¹⁰² Za druhé se jedná o přístavbu při východním průčelí věže, její existenci dokládá řada zazděných kapes na exteriérovém lici východní obvodové stěny věže (viz kapitola fasády). V přistavěném objektu se zřejmě nacházela mostecká celnice. Nejpozději v souvislosti se zřízením tohoto objektu došlo nepochybně k prolomení dveřního otvoru ve východní stěně klenuté prostory v přízemí věže. Spodní podlaží věže pak zřejmě až do zrušení celnice na konci 18. století sloužilo jako součást celního provozu, nejspíše jako celní sklad.

100) Viz kapitola Historie objektu.

101) Jak sama forma portálku, tak druh ukončení okosení hrany diagonálním výběhem jsou časově citlivé a jsou obvykle řazeny k typickým

K poslední známé středověké úpravě věže došlo v souvislosti s budováním nové brány a severní mostecké věže v 60. letech 15. století. Podobu a přesnou pozici starší brány ani druhé věže neznáme. Na základě výše popsaného sedlového portálku můžeme pouze odhadovat výšku ochozu nad branou. Nová brána se patrně organicky starší věže nijak zvlášť nepřizpůsobovala a vycházela nejspíše zcela z aktuální nivelety ulice a mostovky, které se s dokončením stavby Karlova mostu proti starším poměrům částečně zvedly.¹⁰³ Jižní pilíře boků brány byly zavázány do spodní části nároží věže, rozdíl v půdorysné orientaci staré věže a nové stavby byl vyrovnán nestejnou půdorysnou hloubkou pilířů a klínovitou přízdívkou, která patrně zaslepila

původní vstupní otvor v úrovni 1. patra. S ohledem na rozdílné úrovně a prostorový konflikt s vodící drážkou hřebenu je pravděpodobné, že v této době došlo i k zaslepení sedlového portálku v úrovni dnešního druhého patra (obr. 17).¹⁰⁴

Vnitřní členění věže v úrovni nad klenbou přízemí v období 14. a 15. století neznáme. Je pravděpodobné, že došlo v souvislosti se změnami komunikačních schémat i ke změnám a posunům v počtu a úrovních podlaží. Tyto změny však vzaly za své při požáru roku 1503 a následně přestavbě věže, takže je dnes nedokážeme rozpoznat.¹⁰⁵

Od požáru Malé Strany roku 1503 do počátku 17. století

Podoba Juditiny věže, která vznikala postupnými přestavbami po více než tři staletí, se radikálně změnila na počátku 16. století. Věž vyhořela při prvním z velkých požárů Malé Strany v tomto století, roku 1503. Prameny je doložen zánik jejího zastřešení, které je popisováno jako „krov cihelný“.¹⁰⁶ Nálezové situace v přízemí svědčí o tom, že požár zasáhl i celý interier.¹⁰⁷ Jak vyplývá z výrazného zarudnutí

projevům vrcholné gotiky doby Karla IV.

102) Viz kapitola Historie objektu.

103) Viz J. Čiháková, o. c. v pozn. 82 a Táž, Raně středověké fortifikace na jižní hranici pražského levobřežního podhradí, in: Mediaevalia archaeologica 3. Pražský hrad a Malá Strana. Praha 2001, s. 29–135.

104) Zdivo v okolí portálu, jeho ostění i zazdívka otvoru jsou zhruba od úrovně 201,07 m n. m. (100 cm nad prahem portálku) výrazně zarudlé. Jedná se patrně o stopy požáru z roku 1503. Portálek již v té době prokazatelně nemohl být funkční.

105) Předpokládáme-li, že ve 14. i 15. století stále ještě existovalo a fungovalo vřetenové schodiště v severozápadním koutě dispozice, nemusí mít poloha nového sedlového portálku v severní fasádě na úrovni stropů uvnitř věže žádný vliv. Úroveň případného podlaží navazujícího na práh portálku by ale nejspíše indikovala rozdělení prostoru mezi podlahou prvního patra a ústupkem ve zdivu věže (který pokládáme za prakticky neměnné umístění stropní konstrukce) na tři stejné vysoké patra o světlé výšce cca 270 cm.

106) Viz kapitola Historie objektu.

107) Zdivo věže jeví známky zarudnutí, případně opukání v důsledku záru na mnoha místech, v neposlední řadě také na severní, východní a již-

vnitřního lince stěn pod úrovní gotické klenby přízemí a nad úrovní na jejím rubu založené podlahy 1. patra, zasáhl požár celý interiér naráz.¹⁰⁸⁾ Důsledkem velkého náporu žáru odspodu i svrchu a jistě i v důsledku zřícení dřevěných konstrukcí krovu a stropů vyšších pater do interiéru došlo v závěru požáru k destrukci klenby přízemí.¹⁰⁹⁾ S ohledem na to, že ani postavy reliéfu, ani špalety jeho niky nenesou stopy požáru, soudíme, že byl na počátku 16. století již zakryt zazdívkou.

Úpravy a zajištění stavby bezprostředně po požáru nejsou doloženy žádnými historickými prameny. Na dvou nejstarších známých zobrazeních, která věž zachycují (obr. 3 a 4), je patrná pouze její horní část s předsazeným ochozem s cimbuřím. Na rozdíl od obnovené severní mostecké věže zde však jižní věž nemá zastřešení. Prakticky jediným pramenem pro poznání a dataci dalších proměn věže proto zůstává stavba sama.¹¹⁰⁾

Oprava věže po požáru je dosud všeobecně dávana až do souvislosti s výstavbou nové celnice, datované nápisem nad vstupem z ulice do roku 1591. Zdá se ale velice nepravdě-

ni fasádě. Zatímco zarudnutí v horní části severní fasády lze s velkou jistotou spojit právě s požárem v roce 1503, poškození v patě jižní fasády bude souviset spíše s obléháním věže v roce 1310.

108) Míra zarudnutí stěn pod gotickou klenbou svědčí o velkém množství vysoce hořlavých látek, přítomných v době požáru v přízemí věže.

109) Jedině vysoký žár odspodu mohl 26 cm silnou cihelnou klenbu chráněnou vysokými násypy narušit tak, že se pod náporu materiálu shora zřítla. Části liců stěn věže, které byly skryty za hmotou schodiště a v násypech nad patami klenby nebyly požárem vůbec zasaženy – tj. nejsou zarudlé, nebo je zasáhl až v pozdní fázi (po destrukci klenby a návazných konstrukcí), kdy již byl žár menší, takže jsou pouze zarůžovělé.

110) Jsou tu jednak dva nápisy s vročeními, jednak celý soubor dřevěných konstrukcí, z nichž je možné exaktní datovací údaje získat. Dendrochronologická analýza vzorků odebraných z dostupných dřevěných konstrukcí věže poskytuje jednoznačné údaje pouze pro konstrukci krovu, pro níž je použito dřeva káceného v letech 1589 a 1590. Prvky žádné z ostatních konstrukcí neměly zachované podkorní letokruhy, a jejich datace je proto přibližná a přináší pouze data *post quem*. Ze souboru stropních konstrukcí nad prvním až třetím patrem, a nosných konstrukcí schodišť tato podlaží spojujících, které se na základě stavební analýzy zdají být současné, pochází skupina dat pohybujiících se v rozmezí 1570+ až 1575+. Z této skupiny vybočuje jednak datace 1543+ u jednoho ze stupňů schodiště z druhého do třetího patra, především však datace dubového východního průvlaku stropu nad třetím patrem s nejmladším letokruhem datovaným 1593. Tento vzorek neobsahoval ani stopu běle, což znamená, že počet chybějících letokruhů je pravděpodobně vyšší než 10. Třetím významným vybočením z homogení skupiny letopočtů je datace 1508+ masivní dubové stupnice schodiště se zděnou konstrukcí vedoucího z prvního do druhého patra věže. Také u tohoto prvku nebyla v rámci vzorku identifikována běle, takže počet chybějících letokruhů nejspíš rovněž přesahuje desítku. Samostatnou skupinu tvoří dva vzorky s datacemi po roce 1600. Sem spadá obklad nosných stupňů schodiště z druhého do třetího patra (1601+) a dubová protěza paty jihovýchodní krokve jižní valby krovu, která měla podkorní letokruh a je datována 1607/08. Vypovídací schopnost mají samozřejmě také časově citlivé detaily architektonických a umělecko-řemeslných prvků.

Obr. 39: Černá věž na Pražském hradě; rytina jelena na kvádříku severní stěny druhého patra (foto V. Tůtr, 2007).

podobné, že by stavba obdobné pozice a významu zůstala neobnovená téměř 90 let po požáru. Zvláště když byla vlastnictvím Starého Města pražského, které nebylo katastrofou postiženo. Již stavebněhistorický průzkum domu čp. 56/III z roku 1964 a jeho doplněk poukázaly na neorganický vztah arkádové loggie severního křídla domu a portálu přízemí věže (obr. 23), jehož jižní stojka je z větší části zakryta krajním sloupem arkády. Obdobný je vztah posledního sloupu v horní úrovni loggie k ostění sdruženého okna východní fasády v prvním patře věže. Je tedy zřejmé, že oprava věže proběhla o něco dříve než výstavba vlastní celnice s arkádovou chodbou. Dokládá to i skutečnost, že omítka věže se sgrafitovou rustikou pokračuje směrem dolů i v prostoru zakrytém střechou nad loggií a dokonce i za navazující konstrukcí stropů. Podle nálezkové situace při jižní špaletě niky románského reliéfu probíhala před jeho odhalením i přes zazdívkou reliéfu a nejspíše i za přiléhajícím posledním sloupem arkády. I v rámci stavebního organismu samotné věže nalezneme pak při bližším pohledu stylovou nehomogenitu a neorganické vztahy, svědčící pro delší a složitější průběh přestavby. Zatímco od 1. patra výše jsou všechny otvory opatřeny kamennými ostěními s římsami, parapety a šambránami víceméně identické plastické profilace, jsou ostění portálů sklepa a přízemí prostá a plochá. Dva sousedící portály sklepa věže a nejzápadnějšího sklepa pod severním křídlem domu mají stejnou formu – nízké masivní proporce a hladké pískovcové ostění završené půlkruhovou archivoltou. Také portál přízemí věže má prosté, neprofilované ostění, dekorované pouze mělkým páskovým ornamentem. Schéma dělení portálu na vlastní otvor a nadsvětlik se sice v zásadě shoduje se schématem portálu v patře, vlastní provedení ostění je ale robustní, disproportionální a má s jemnými a ušlechtilými profilacemi kamenických prvků ve vyšších podlažích věže jen málo společného. Neorganický je také vztah portálu k nise, kterou uzavírá. Překlad nadsvětliku má totiž spodní hranu v úrovni vrcholu záklenku niky, jehož paty musely být proto po stranách při-

sekány.¹¹¹⁾ Zdá se tedy, že i přestavba věže byla prováděna ve více fázích, které ale nedokážeme přesně datovat. Portály bohužel přesnější časové zařazení neumožňují. V souvislosti s výrazně stlačenými profily kleneb ve sklepe i v přízemí věže, typickými spíše pro pozdní vrstvu renesanční architektury, však zřejmě není možné klást starší etapu o mnoho hlouběji než do poloviny 16. století. Z toho vyplývá, že musela existovat ještě vývojová mezifáze alespoň provizorního zastřešení a zajištění věže, která byla přestavbami druhé poloviny 16. století zcela odstraněna, takže není dnes na stavbě samé čitelná.

Pokusme se nyní předestřít představu o postupu prací na obnově věže v průběhu 16. století. Požár v roce 1503 znamenal úplnou zkázu vnitřních konstrukcí stavby. Zatímco severní mostecká věž byla na konci 30. let 16. století již obnovena, skutečná obnova jižní věže byla patrně dlouho odkládána. Nedlouho po požáru bylo nejspíš realizováno provizorní zastřešení¹¹²⁾ a muselo také dojít k vložení nějakých vodorovných konstrukcí a schodišť do interiéru věže, neboť byly přes ni přístupné ochozy brány a vyšší podlaží severní věže. Obnovení ochozů brány dokládá nejspíše dřevoryt z roku 1562 (obr. 4), který zachycuje na západní straně brány jeho hrázděnou konstrukci. Hlavní přestavba jižní věže byla započata někdy kolem poloviny století.¹¹³⁾ Zachováno bylo pouze obvodové zdivo, prozatím včetně ochozu s cimbuřím na koruně. Opět došlo k výrazné změně patrování, když byly vysoké gotické přízemí a část 1. patra nahrazeny nízkým klenutým sklepem a vyšší klenutou prostorem v přízemí. Podlaha nejnižšího podlaží byla zahloubena 145 cm pod nejnižší starší (gotickou) úroveň, nejspíše i pod základovou spáru, na úroveň 186,39 m n. m. Vznikl nízký klenutý sklep se vstupní šíjí na východní straně, při jiho-východním nároží věže. Klenba byla vystavěna na přízdívce zužující z východu a západu vnitřní prostor. V konstrukci klenby byl nejspíše použit materiál ze zaniklé klenby gotické, tedy směs fragmentů opukových žeber a cihel. Nové přízemí věže mělo podlahu v úrovni dlažby v průjezdu mostecké brány, tedy cca 190,80 m n. m.¹¹⁴⁾ Prostor přízemí byl přístupný z východu, výše zmiňovaným otvorem ústícím zřejmě do budovy staré celnice, a byl nejspíše osvětlen oknem ve východní stěně, nacházejícím se pod výsečí klenby. Vyločit nelze ani existenci okenního otvoru ústícího do průjezdu brány. V rámci úpravy přízemí bylo zaslepeno románské okénko v jižní stěně a byly odstraněny veškeré zbytky staršího členění prostoru. V místě někdejších zá-

padních dveří byla zřízena nízká segmentově sklenutá nika. Stěny i nová klenba byly opatřeny hladkou kletovanou omítkou. V rámci této první etapy obnovy věže byla zřejmě vybudována také část dispozice 1. patra věže, s černou kuchyní v severozápadním koutě a k ní přiléhajícím zděným schodištěm podél severní stěny. Kuchyně byla otevřena k severu malým oknem, vloženým do niky předpokládaného nejstaršího vstupu. Okenní otvor byl prolomen v šikmé kvádrové přízdívce z doby výstavby brány a severní věže v 60. letech 15. století a byl opatřen prostým, nečleněným pískovcovým ostěním, s polodrázkou pro výplň nebo okenníci na vnější hraně. Provizorní konstrukce zastřešení a vyšších podlaží zřejmě i nadále sloužily.

Druhá fáze přestavby věže následovala nejspíše v 80. letech 16. století. V této době byly vloženy dřevěné konstrukce stropů nad 1. až 3. patrem s novými schodišti. Věž však byla stále zakončena ochozem s cimbuřím, skrývajícím nízkou provizorní střechu. Nejspíše do této fáze můžeme klást osazení portálu v přízemí, mezi celníci a klenutým prostorem věže.

Teprve ve třetí fázi získala stavba svoji dnešní podobu. Byl odstraněn gotický ochoz s provizorní střechou a na jejích místě vznikl vysoký dlátový krov se čtvericí vikýřů. Ze stejné doby pochází vstup v 1. patře, rozvrh a ostění okenních otvorů ve všech třech patrech a současná podoba vstupu na ochoz brány ve 3. patře. Rovněž dvoudílné dispoziční řešení ve všech třech patrech je zřejmě z této doby. Do roku 1590 byly fasády věže opatřeny omítkou se sgrafitovou rustikou. Věž byla v té době ještě samostatně stojícím objektem, odděleným na západní straně od Saského domu úzkou uličkou. Také její západní fasáda byla proto upravena stejně jako fasády ostatní.¹¹⁵⁾ Zda byly i v této fasádě nějaké otvory, nevíme. Zatímco na Willenbergově vedutě Prahy z roku 1601 (obr. 5) je patrně ještě zachycena proluka mezi věží a Saským domem, tzv. Sadelerův prospekt z roku 1606 již jednoznačně zachycuje Saský dům prodloužený až k západní stěně věže (obr. 6).

Poté, co byla v roce 1591 vystavěna také budova celnice přiléhající z východu k věži, následovala ve stavební aktivitě přestávka. Můžeme se jen domnívat, že nová střecha nebyla v patní partii dobře provedena a do spodní konstrukce krovu zatékalo. Tak si lze nejjednodušeji vysvětlit, že již kolem roku 1608 došlo k opravě pat některých kroků pomocí dubových protéz (obr. 31). Zároveň byl nejspíš vkládán dubový východní průvlak pod trámy stropu nad 3. patrem. Předpokládáme, že během stejné stavební akce mohlo dojít také k dokončování interiérů věže, během něhož bylo realizováno opláštění trámových stupňů schodiště z 2. do 3. patra a byla osazena zábradlí se soustruženými kuželkami na všech schodišťových ramenech (obr. 28 a 29). Tím byl stavební vývoj věže zřejmě na delší dobu ukončen.

Proměny věže od roku 1784 do roku 1938

K dalším proměnám věže došlo teprve po jejím odprodaní do soukromých rukou v roce 1784. Přesná data provedení jednotlivých změn nejsou známa. Úpravy souvisely jednak s dobovými stavebními předpisy, jednak s proměnou celého domu čp. 56/III na nájemní objekt s množstvím bytů.

Dřevěné stropy a schodiště byly v souladu s požárním řádem opatřeny podhledy omítanými na rákos. V 1. a 3. pat-

111) Charakter samotného portálu a jeho dekoru budí dojem, že byl sestaven z prefabrikovaných dílů, určených nejspíš na jiné místo, ne-li ke zcela jinému účelu. Dekor jednotlivých částí portálu na sebe vzájemně nenavazuje, nelogické jsou i vzájemné proporce jednotlivých dílů, zejména původně extrémně masivního překladu mezi spodním a horním otvorem.

112) Provizorní zastřešení mělo nejspíše nízký sklon a bylo ponořeno pod korunu ochozu, takže na vedutách nebylo zachyceno. Za analogii může sloužit donedávna sloužící vnitřní dvoukřídlá pultová střecha věže biskupského dvora, s velmi nízkým sklonem, krytá taškami – zachycená ještě na fotografiích Karla Plicky ze 40. let 20. století. In: Praha ve fotografii Karla Plicky. Praha 1940.

113) Jediným konkrétním datem, o které se můžeme opřít, je rok 1508+min. 10. jako datum *post quem* pro vznik schodiště z prvního do druhého patra.

114) Podlaha se nacházela více než 1,1 m nad rubem klenby sklepa. Vysoký násyp měl patrně izolační funkci, která byla zřejmě nutná z hlediska užívání sklepa. Stejný smysl mělo patrně i zahloubení sklepa, které by jinak, z čistě prostorových důvodů, postrádalo logiku.

ře mají podhledy v obytném jižním dílu charakteristickou klasicistní podobu s vysokými fabiony, v nižším 2. patře a v komunikačních severních dílech všech podlaží jsou podhledy bez fabionů.

Není zřejmé, zda příčky dělicí jižní díl 2. a 3. patra vznikly až v této době, nebo zda byly staršího data. V souvislosti s rozdělením prostor však vznikl nový komín v jihovýchodním koutě užšího schodišťového dílu, umožňující samostatné vytápění nových místností ve východní polovině obytných dílů obou horních pater.

Ještě z konce 18. století zřejmě pocházejí barokně-klasicistní dveřní rámy a kování výplní v příčkách 1. a 2. patra. Vstupní dveře 1. patra a dřevěné dělicí mříže na schodišti tamtéž jsou již typologicky plně klasicistní a pocházejí patrně až z první třetiny 19. století.

V rámci klasicistní přestavby domu čp. 56/III došlo v přízemí věže v souvislosti s úpravou sklonu a nivelet mostovky a terénu v průjezdu mostecké brány k navýšení podlahy do úrovně 192,19 m n. m., odpovídající novému povrchu ulice. V blíže neurčené době mezi lety 1845 a 1888 pak došlo ke zřízení záchodu pro dvorní přístavek v dutině vylámané do východního průčelí věže při jihovýchodním nároží. Výklenek je zachycen na plánech z roku 1896 (obr. 10)¹¹⁶⁾ i na plánové dokumentaci domu z roku 1959.¹¹⁷⁾ Byl zazděn až v rámci úprav přízemí věže před polovinou 60. let 20. století.

Během stavebních úprav v 1. patře věže, prováděných majitelem domu F. Bártou v roce 1888, byl dosud jednoprostorový byt rozdělen na dva stejně velké pokoje novou zděnou příčkou. Zajímavé je, že při těchto úpravách došlo k doplnění profilace klasicistního fabionu stropu podél nové příčky a pozdně barokní dveře, vyjmuté ze zazdívávaného otvoru původních vstupních dveří bytu, byly přeneseny do nového otvoru při východní obvodové zdi věže. Krátce předtím byl při zřizování záchodu v předsíni před vstupem do věže objeven do té doby neznámý opukový reliéf (obr. 26). Při následném odstraňování jeho zazdívký došlo patrně ke značnému poškození odhalované plastiky.¹¹⁸⁾

Nedlouho po odkoupení domu čp. 56/III s věží pražskou obcí v roce 1893 byla realizována úprava okenních otvorů věže, při které byla klasicistní dvojíta, dovnitř a ven otevíravá okna obytných místností nahrazena jednoduchými dovnitř otevíravými okny, zasklenými do olova.¹¹⁹⁾ Úprava, která zřejmě měla rehabilitovat renesanční vzhled věže, vedla k nepříznivým změnám tepelně-izolační charakteristiky oken. Tento stav, kritizovaný mimo jiné i magistrátní komisí v roce 1925, byl změněn až v roce 1927, kdy byly v interiéru věže přidány druhé výplně (obr. 11).

Oprava věže v roce 1924, která se týkala především přeložení střechy a zajištění fasád, přinesla patrně dvě zásad-

Obr. 40: Tzv. Juditina věž, Praha - Malá Strana; celkový pohled na bývalou celnici čp. 56/III s věží a navazujícími oblouky mostecké brány. V pozadí vysoká východní štítová zeď Saského domu čp. 55/III (foto J. Veselý, 2008).

ní úpravy. První bylo odříznutí krovu od jeho původního patního roštu – konstrukce stropu nad 3. patrem – a jeho uložení na nový patní rošt nad topinkovou podlahou půdy. Druhou bylo odstranění mladších vysprávek omítky fasád a konzervace zbytků sgrafit, přičemž mimo ně bylo odhaleno románské zdivo. V rámci této opravy byly zřejmě poškozené dřevěné části bočních stěn vikýřů nahrazeny zdivem. Odstraněním dvou příček v jižních dílech 2. a 3. patra v roce 1927 byl stavební vývoj věže završen.

SHRNUTÍ POZNÁNÍ VĚŽE A JEJÍ ŠIRŠÍ HISTORICKO-URBANISTICKÝ KONTEXT

V předchozím textu jsme shrnuli výpověď písemných i hmotných pramenů o vývoji Juditiny věže a předestřeli jsme řadu otázek týkající se jejich stavebních proměn v jednotlivých epochách. Zbývá nám nyní zhodnotit roli věže ve struktuře levobřežního osídlení a vyjádřit se k některým bodům, jejichž dosavadní interpretace je podle našeho názoru problematická.

Základní otázkou zůstávají stále doba a okolnosti vzniku věže a její role ve struktuře raně středověké sídelní aglomerace. Většina badatelů dosud předpokládá vznik věže v souvislosti s výstavbou tzv. Juditiny mostu za vlády Vladislava II. Tento předpoklad se opírá jednak o lokalizaci věže v prvních historických zmínkách (*ad* nebo *circa pede*

115) Části exteriérové omítky se sgrafitovou rustikou byly odhaleny v 60. letech 20. století v prostorech přízemí i prvního patra nejvýchodnějšího travě uličního křídla Saského domu. V letech 1986 a 2007 byly restaurovány (viz P. Vlček a kol., o. c. v pozn. 4).

116) Archiv odboru výstavby Úřadu městské části Praha 1, stavební spis domu čp. 56/III.

117) Archiv Klubu Za starou Prahu.

118) J. Fischer – O. Fischer, o. c. v pozn. 33. Poškození nemuselo být úmyslné.

119) Na fotografii mosteckých věží od J. Vilíma, publikované v knize Letem českým světem v roce 1898 jsou již otvory zbarveny vnějšími výplněmi, vnitřní okna jsou však stále ještě barokní nebo klasicistní. Jejich výměna musela následovat velmi záhy.

pontis), jednak o výklad obsahu reliéfu na východní stěně věže. Lokalizace věže pomocí mostu je logická – byl to v té době jediný pražský most, jedna z nejvýznamnějších staveb království a nepochybně ústil v jejím těsném sousedství. Samo o sobě to ale bezprostřední vztah mezi výstavbou obou objektů nedokazuje. Jak jsme zmínili výše, není zdaleka jisté, zda byl reliéf na věži osazen již v době výstavby, nebo až později. Jistý není ani jeho význam. Jediné, co se zdá být nepochybné, je to, že měl být z mostu vidět. Pozice reliéfu se jako pohledově výhodná jeví spíše pro Karlův, než pro Juditin most, ze kterého by býval pozorován pod poměrně ostrým úhlem. Fakt, že se o věži v prvních zmínkách o Juditině mostu nemluví, nedokazuje její neexistenci, spíše však svědčí o tom, že nebyla jeho součástí.

Vcelku běžné je také opakována domněnka o existenci dvojvěží s branou na konci Juditina mostu, ačkoli je taková situace jednoznačně doložena teprve na počátku 15. století v souvislosti s mostem Karlovým. Zažitá představa vychází z faktu, že v první zmínce k roku 1249 se hovoří o obsazení věže a biskupského dvora, a v popisu boje s Korutanci v roce 1310 je věž lokalizována „...blíže Blahoslavenné Panny...“, tedy kostela Panny Marie pod řetězem. Zmínka z roku 1336 pak hovoří o blíže neurčené věži přilehlé k biskupskému domu. Podle našeho názoru, z první historické zmínky o věži roku 1249 i z popisu bojů v roce 1310 vcelku jasně vyplývá, že tehdy stála v daném prostoru věž jediná. Je totiž nepravděpodobné, že kdyby zde byl tak významný objekt jako dvojvěž s branou, obsadili by královské vojsko a Jindřich z Lipé jenom jednu z věží. Podobně nepravděpodobné je, že by obsazení dvou věží s branou (případně jejich dobývání) popsali kronikáři jako obsazení či obranu věže jediné. Zmínka z roku 1336 se pak může týkat úplně jiné věže, ať už se jedná o bránu biskupského dvora, nebo o dosud neznámou věž městské zdi v úseku navazujícím na dvůr.

Nevznikla-li ale věž jako součást Juditina mostu, k čemu náležela a jakou funkci měla plnit? S ohledem na blízkost tradiční východo-západní komunikace navazující na prastarý přechod Vltavy máme za nepochybné, že hlavním účelem věže byla ochrana, nebo ovládání této komunikace. V bezprostřední blízkosti věže se nacházely tři významné areály – biskupský dvůr, johanitská komenda a tzv. Walhenhoff, kopecký dvorec patřící panovníkovi. Věž však určitě nebyla jejich součástí. Románský biskupský dvůr, jehož přesnou dobu vzniku neznáme, se nacházel na druhé straně zmíněné komunikace. Johanitská komenda, která vznikala v podstatě současně s Juditíným mostem, byla od věže oddělena vodotečí¹²⁰⁾ a cestou,¹²¹⁾ navíc k ní byla věž obrácena pravděpodobně exteriérovou stranou se střílnovým oknem. Existence Walhenhoffu je doložena až ve 13. století,¹²²⁾ a je pravděpodobnější, že jeho vznik v daném umístění byl podmíněn právě existencí věže, než že by věž vznikla jako jeho součást.

Poloha a směřování zbytků Juditina mostu dochovaných na levém břehu Vltavy (obr. 33)¹²³⁾ spojitost obou sta-

veb zcela nevylučují. S ohledem na to, že nevíme, kde přesně těleso mostu skutečně končí, není ale jejich souvislost ani dostatečně průkazná. Naopak poslední poznatky týkající se směřování komunikací z 9. až 12. století v prostoru dnešní Mostecké ulice¹²⁴⁾ svědčí spíše o tom, že vyústění mostu bylo vůči věži posunuto více k severu,¹²⁵⁾ tedy k biskupskému dvoru.

Nejnovější archeologické nálezy v oblasti raně středověké sídelní aglomerace podhradí Pražského hradu dokazují, že území jádra dnešní Malé Strany bylo již od 10. století hrazené. Nejstarší dřevohliněné fortifikace se nacházely severně od dnešní Mostecké ulice,¹²⁶⁾ v její trase však paralelně s nimi existovala výše zmíněná komunikace. Z poslední doby pak pocházejí nálezy dřevohliněného opevnění i z prostoru jižní fronty Mostecké ulice,¹²⁷⁾ tedy poblíž pozdější gotické hradby. Na několika místech trasy raně gotických hradeb byly také již od 60. let 20. století objevovány úseky starších zdí románského charakteru z kvádříkového zdiva. Na možnou existenci starší linie románské městské zdi zhruba v trase pozdější gotické fortifikace upozornil jako první Vladimír Piša,¹²⁸⁾ v poslední době oživilo toto téma také Jarmila Čiháková a Zdeněk Dragoun.¹²⁹⁾ Souvislost tzv. Juditiny věže s případným románským opevněním v dané trase by byla zjevná. S ohledem na terénní pozici věže vůči řece a dalším geomorfologickým útvarům lze předpokládat, že by mohla být v podstatě nárožní baštou takového systému v jihovýchodním cípu opevněného území.

Rádi bychom v této souvislosti upozornili na výraznou podobnost Juditiny věže s románskými věžemi bran Pražského hradu (obr. 35). Juditina věž má obdobně jako Bílá věž mírně obdélný půdorys. Charakter zdiva i úpravy otvorů jsou velmi podobné Černé věži a jižní bráně. Juditina věž má nepatrně menší půdorysné rozměry než Černá věž, vůči věži jižní brány hradu je však nepatrně větší. Tloušťka jejího obvodového zdiva se opět blíží spíše jižní bráně. Všechny tři stavby mají obdobné konstrukčně-prostorové uspořádání, kdy je obvodové zdivo zhruba ve dvou třetinách známé výšky zeslabeno na všech stranách vnitřním ústupkem. S Černou věží spojuje Juditinu věž rovněž výskyt obdobných rytých kreseb na vnitřních lících zdiva, přičemž za obzvlášť pozoruhodný považujeme výskyt geometrického motivu osmicípé hvězdy vepsané do čtverce v obou těchto stavbách (obr. 36–38). Může se jednat o doklad pobývání identické skupiny lidí na obou místech – tedy například družiníků či vojenské posádky panovníka. Motiv hvězdy navíc může souviset s geometrií a symbolikou zakládání významných staveb. Na závěr tedy předkládáme k další diskusi pracovní hypotézu, že tzv. Juditina věž mohla vznik-

ra, Malá Strana. Praha 1983.

124) J. Čiháková, o. c. v pozn. 82 a 103; J. Čiháková – J. Havrda, Malá Strana v raném středověku. Stav výzkumu a rekapitulace poznání, Archeologické rozhledy LX, 2008, s. 187–228.

125) K Juditině věži, respektive zhruba do prostoru dnešní mostecké brány směřuje poslední dochovaný úsek mostu v domě čp. 78/III, začínající půdorysným zalomením v místě pilíře na parcele domu čp. 77. Předcházející úsek směřuje k severní mostecké věži, což lépe odpovídá trase odhalených starších komunikací.

126) J. Čiháková, o. c. v pozn. 82, 103, 124; J. Čiháková – Z. Dragoun, Nástin vývoje podhradí Pražského hradu do poloviny 13. století, Archeologické rozhledy, XLIX, 1997, s. 56–61.

127) J. Čiháková, o. c. v pozn. 124, respektive zde citovaná práce J. Havrda, 2008 (v tisku).

128) Citován A. Merhautovou, o. c. v pozn. 3, s. 270–271.

129) J. Čiháková, 2001, o. c. v pozn. 103; Z. Dragoun, o. c. v pozn. 85.

120) Viz pozn. č. 52.

121) Existence cesty nebo uličky v trase dnešní Saské ulice potvrdil stavebněhistorický průzkum v domě čp. 285/III prováděný Ing. J. Mukovou během přestavby domu v roce 2005. Dlážděný povrch uličky byl odhalen pod podlahou sklepních prostor při Lázeňské ulici, v severovýchodní části objektu.

122) P. Vlček a kol., o. c. v pozn. 4.

123) Vycházíme z půdorysů publikovaných v knize V. Hlavsa – J. Vančur-

nout mimo přímou souvislost s výstavbou Juditina mostu, třeba i dříve než tento, ještě v době existence staršího mostu dřevěného. S ohledem na příbuznost stavebního díla s věžemi hradních bran, zejména s Černou věží, není vyloučené, že byla součástí širšího obranného konceptu, který měl panovníkovi zajistit dostatečnou kontrolu i nad osadou a dálkovou komunikací položenými u paty jeho sídla. Výstavba nového opevnění Pražského hradu je na základě zmínky Kanovníka vysehradského k roku 1135 spojována se Soběslavem I.¹³⁰ Přesná data vzniku věží s branami nejsou známa, s ohledem na rozsah díla lze ale stěží předpokládat dokončení za Soběslavovy (†1140) vlády. Výstavbu fortifikačních prvků v podhradí pak můžeme očekávat nejspíše až po dokončení opevnění hradu.

130) *Zd. Dragoun*, 2002, o. c. v pozn. 85, s. 38.

V otázce podoby vstupu do podhradí na konci mostu považujeme útvar dvojvěží s mezilehlou branou až za součást výstavby Karlova mostu. Byla-li na konci mostu v sousedství Juditiny veže někdy také brána, pak předpokládáme spíše útvar podobný románské západní bráně Pražského hradu, která měla formu průjezdu u paty Bílé věže.

Tato studie byla vypracována v rámci plnění institucionálního úkolu vědy a výzkumu NPÚ č. 21301 – Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracovávání stavebněhistorických a uměleckohistorických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích.

DER ROMANISCHE TURM AUF DEM KLEINSEITNER ENDE DER KARLSBRÜCKE IN PRAG

Der südliche Turm des Brückentores auf dem Kleinseitner Ende der Karlsbrücke, üblich genannt Judithurm, ist zweifellos einer der bedeutungsvollsten Bauten des Teils des historischen Kernes Prags auf dem linken Ufer. Er wurde trotzdem bis jetzt keiner ausführlichen Untersuchung unterzogen und in der bisherigen Literatur wird er vor allem im Zusammenhang mit der Judithbrücke erwähnt. Einer mehr detaillierten Untersuchung wurden nur die romanische Reliefplastik an der östlichen Fassade des Turmes, entdeckt im Jahre 1888 und eine Kollektion von Gravierungen auf den Quadern des Mauerwerkes im Interieur des Erdgeschosses, entdeckt in den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts, unterzogen. Diese Studie bringt vor allem eine gesamte ausführliche Dokumentation des Baus, einschließlich der Ergebnisse der Archivrecherche. Ihr Bestandteil ist auch ein Abriss der komplizierten Bauentwicklung des Turmes und zum Schluss ein Versuch um eine Zusammenfassung und neue Formulierung einiger Fragen, die vor allem die Zeit und Umstände der Entstehung dieses Baus betreffen.

Der Judithurm erscheint in Quellen zum erstenmal im Jahre 1249, im Zusammenhang mit dem Aufstand des späteren Königs Přemysl Otakar II. gegen seinen Vater König Wenzel I., der damals „...den Turm, der am Ende der Brücke ist und auch den Bischofshof...“ besetzen ließ. Im Jahre 1252 wird die Befestigung der Türme auf der Prager Burg und am Ende der Brücke erwähnt. Zum Jahre 1281 finden wir dann eine Erwähnung des großen Sturmes im Dezember, dessen Folge war, dass „...der Bau auf dem Turm am Ende der Brücke, ein vortreffliches und sehr starkes Werk, vom Wirbelsturm hingeweggerissen zum Boden einstürzte“. Die folgende Erwähnung betrifft den Kampf mit Kärntnern im Jahre 1310, als „Jindřich von Lipá, der der Kämmerer des Königs war, unter dem Vorwand der Verteidigung der Prager Stadt den Turm am Ende der Brücke in der Nähe der Seligen Jungfrau stark durch Bauten, Waffen, Leute und Lebensmitteln zu befestigen begann.“ Es ist auch zu der Belagerung des Turmes gekommen, er wurde aber nicht erobert. Erst im Jahre 1404 wird zum erstenmal ein Tor erwähnt, das von der Brücke – damals schon Karlsbrücke – in die Kleinere Stadt Prag führt. Eine grundsätzliche Bedeutung hat das Zeugnis Rudolf III. Herzog von Sachsen, der im Jahre 1407 seinen Palast in der Mostecká Gasse mit den Altstädtern gegen das Názovský Haus auf dem Perštýn wechselte. In dem Brief zum Streit der Kleinseitner und Altstädter Gemeinde über Brückentürme in den Jahren 1408 – 1409 erwähnt Rudolf, dass „Wir und unsere Eltern haben gehörig ohne irgendwelche Ansprüche mit allem Zubehör und bis zur jetzigen Zeit den kleinen Turm auf dem Brückentor mit der Behausung über dem Tor und auch den großen Turm im Besitz gehabt“ und danach eine mehr detaillierte Beschreibung „... waren ... im ruhigen Besitz beider genannten Türme, die beiderseits des Tores liegen, auch mit dem Raum über dem Tor...“. Es handelt sich um den ersten eindeutigen Beleg der Existenz beider Türme mit dem Tor auf dem Kleinseitner Ende der Brücke. Zum Jahre 1464 ist der Aufbau des neuen nördlichen Brückenturmes und Tores vom König Georg von Poděbrady belegt. Beide Türme mit dem Tor brannten bei dem großen Brand der Kleinseite im Jahre 1503 aus. In dem Zusammenhang erfahren wir von

den Quellen, dass „...Dachstühle auf den Wehrtürmen, einer mit Schiefer bedeckt, sehr edel, und der zweite aus Ziegeln abbrannten“. Im Verlauf des 16. Jahrhunderts entstanden auch die ersten treuen Abbildungen der Stadt, auf den wir den Turm finden können – um 1536 die Vedute aus dem sog. Würzburger Album und 1562 der sog. Breslauer Holzschnitt. Erst zum Jahre 1591 ist durch die Inschrift über dem Eingang in das ehemalige Brückenzollhaus, das Haus Konkr.-Nr. 56/III, die große Instandsetzung des Hauses und des Turmes, die dem Judithurm seinen heutigen Charakter einprägte, belegt. Der Turm wird so auch auf allen jüngeren Veduten erfasst – seit 1601 – besonders detailliert dann auf der Zeichnung von Roelant Savery aus der Zeit um 1610. Im Jahre 1785 wurde der Turm nach der Aufhebung des Amtes der Prager Brücke mit dem ehemaligen Zollhaus in Privathände verkauft, und unmittelbar darauf für Wohnzwecke hergerichtet. Im Jahre 1888 wurden Bauherrichtungen durchgeführt, in deren Rahmen bei der Errichtung des Abtrittes im Vorraum im ersten Stock auf dem äußeren Haupt der östlichen Umfassungsmauer ein Plänerkalkrelief mit dem votiven Inhalt entdeckt wurde. Im Jahre 1893 kaufte das Haus und den Turm die Prager Gemeinde. Seit 1927 siedelt in den Räumen im zweiten und dritten Stock des Turmes der Klub für altes Prag. In den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts wurde das Geschäft im Erdgeschoss des Turmes aufgehoben und bei der nachfolgenden Untersuchung ist in seinen Räumen zur Entdeckung einer Kollektion der frühgotischen Ritzzeichnungen, Überresten des gotischen Gewölbes und weiteren Elementen gekommen.

Der Judithurm ist ein mächtiger romanischer prismatischer Bau auf dem mäßig länglichen Grundriss mit Maßen 9,9×11,1 m. Die erhaltene Höhe des romanischen Quadermauerwerkes des Turmes aus Plänerkalk macht 19,5 m, die Stärke bis zur Höhe des zweiten Stockes etwa 1,8, im dritten Stock dann 1,6 m. Der Turm hat eine halbverankerte tonnengewölbte Decke, hohes tonnengewölbtes Erdgeschoss und drei ungleich hohe flachgedeckte Stockwerke. Er ist mit einem hohen Walmdach mit großen Dacherkern mit gemauerten, in alle vier Weltrichtungen gewendeten Volutengiebeln gekrönt. Der Turm ist von den Räumen des Hauses Konkr.-Nr. 56/III zugänglich. Der Keller und das Erdgeschoss selbständig vom Niveau des Hofes, erster Stock über die Pawlatsche seines Nordflügels, höhere Stockwerke dann durch innen liegende Treppe. Fassaden des Turmes haben eine Renaissanceherichtung, mit dem teilweise erhaltenen Verputz mit der illusionistischen Sgraffitobossage bekommen. In die nördliche Fassade des Turmes sind die Bögen des Brückentores eingebunden, dessen Umgang vom dritten Stock zugänglich ist.

Auf Grund der Funde im Keller, im Erdgeschoss und im ersten Stock des Turmes können wir einzige Entwicklungsphasen des Turmes ungefähr rekonstruieren. Von der ursprünglichen romanischen Baugestalt kennen wir überzeugend eine einzige Öffnung – das Schießschartenfensterchen in der Südwand des Erdgeschosses, wo wir weiter die Existenz einer ähnlichen Öffnung noch in der Ostwand voraussetzen. Weiter setzen wir das romanische Alter der Türöffnung (heutzutage ein Fenster der Küche) in der Nordwand des ersten Stockes voraus. Wir setzen voraus, dass der Bau in der romanischen Zeit vier flachgedeckte Geschosse hat-

te, mit Fußböden in den Niveaus: Erdgeschoss im Niveau des Terrains – 188,4 m ü. M.; erster Stock – 191,55 m ü. M.; zweiter Stock mit dem nördlichen Eingang – 196,6 m ü. M.; dritter Stock mit dem Fußboden bei dem Rücksprung im Mauerwerk – 202,28 – 202,98 m ü. M., und er wurde mit einem Umgang mit dem Zinnenkranz in der heutzutage nicht bestimmbarer Höhe über der erhaltenen Mauerkrone gekrönt. Der Turm wurde um die Wende der 30er und 40er Jahre des 13. Jahrhunderts markant umgebaut. An der Stelle des romanischen Erdgeschosses und eines Teils des ersten Stockes entstand ein hohes Erdgeschoss, eingewölbt mit dem Kreuzgewölbe mit Plänerkalkrippen und mit Gewölbestürmen in der Form des Spitzbogens. Der Fußboden wurde im Gegensatz zum romanischen Zustand in das Niveau 187,85 m ü. M. vertieft. In der nordöstlichen Ecke des Turmes befand sich ein großes gemauertes Gebilde, das auf Grund der Analogien entweder ein Kamin oder eine Treppe sein konnte. Hinsichtlich seiner Maße und der Platzierung des romanischen und hochgotischen Eingangs in höheren Etagen setzen wir voraus, dass es sich um eine Treppe handelte und dass sie auch in höhere Etagen fortsetzte. Die Änderung im Erdgeschoss hat notwendig auch die Änderung der Stockwerke auch in höheren Niveaus hervorgerufen, die genaue Gestalt der Gliederung kennen wir jedoch nicht. Zu weiteren Herrichtungen des Baus ist sehr früh, noch vor 1249 gekommen. Es wurde das Niveau des Fußbodens auf 189,17 m ü. M. erhöht und es entstand eine Öffnung (Türöffnung?) in der Westwand. Wegen der Erhöhung des Fußbodens ist zu Herrichtungen des Treppenhauses (?) in der nordwestlichen Ecke gekommen. Nach der Besatzung des Turmes von den Kämpfern des Königs Wenzel I. in dem erwähnten Jahr 1249 entstand wahrscheinlich ein bedeutender Teil der Ritzzeichnungen an den Wänden des gewölbten Saales. Im Rahmen der Befestigung nach der Mitte des 13. Jahrhunderts hat der Turm wahrscheinlich einen neuen Abschluss bekommen – am ehesten ein hohes Dach mit dem Fachwerkkumgang, das im Folge des Sturmes im Jahre 1281 unterging. Wir wissen nicht, was die Befestigung durch „Bauten“ im Jahre 1310 betroffen hat, wir setzen aber voraus, dass vor allem den Eingang und den Abschluss des Turmes durch den Umgang. Eine mehr markante Welle der Herrichtungen hat der Aufbau einer neuen steinernen Brücke durch Kaiser Karl IV. hervorgerufen. Im Zusammenhang mit der Brücke entstand wahrscheinlich ein neues Brückentor mit dem zweiten Turm. Zum Umgang dieses Tores führte wahrscheinlich ein kleines Schulterbogenportal im Niveau des heutigen zweiten Stockes. Bei der östlichen Fassade des Turmes entstand neu ein Objekt des Brückenzollhauses, das mit dem Turm kommunikationsweise durchgeschaltet wurde, offensichtlich durch eine Tür, die ähnlich platziert war, wie der heutige Eingang ins Erdgeschoss. Das kleine Portal im Niveau des zweiten Stockes wurde dann nach nicht ganzen hundert Jahren aufgehoben und durch einen neuen Eingang im dritten Stock ersetzt, der zum Umgang des unter Georg von Poděbrady im Jahre 1464 erbauten Tores führte. Eine grundsätzliche Änderung in der Entwicklung des Turmes hat der Brand im Jahre 1503 dargestellt, als außerhalb der Überdachung auch die gesamte innere Gliederung des Turmes, samt des Gewölbes im Erdgeschoss eingegangen ist. Obwohl die Instandsetzung des Turmes erst zum Jahre 1591 belegt ist, ist es zweifellos, dass mindestens zu der Teilerneuerung nach dem Brand schon früher kam, weil über den Judithurm der Umgang des Tores und auch höhere Stockwerke des nördlichen Turmes zugänglich waren. Heutige innere Konstruktionen des Turmes entstanden wahrscheinlich nach und nach seit den 60er Jahren des 16. Jahrhunderts, wobei zuerst ein neuer gewölbter Keller und das gewölbte Erdgeschoss und gemauerte Treppe vom ersten zum zweiten Stock entstanden, nachfolgend entstanden nach 1575 Konstruktionen der Decken und der Treppenhäuser im ersten bis zum dritten Stock. Die Erneuerung der Turmes wurde mit dem Aufbau eines neuen Walmdaches im Jahre 1590 und mit der Herrichtung der Fassaden im Jahre 1591 beendet.

Interieure des Turmes wurden dann noch in den ersten Jahren des 17. Jahrhunderts vollendet, als die bis jetzt erhaltenen Geländer und die Ummantelung der Treppenhäuser entstanden und der Dachstuhl zum erstenmal hergerichtet wurde.

Erst nach dem Verkauf des Turmes einer Privatperson am Ende des 18. Jahrhunderts ist wahrscheinlich zur Einteilung der Disposition des südlichen Teiles des zweiten und dritten Stockes und zur Entstehung des Schornsteines bei der östlichen Umfassungsmauer gekommen. In den 40er Jahren des 19. Jahrhunderts wurde im Rahmen des klassizistischen Umbaus des Hauses Konstr.-Nr. 56/III und offensichtlich in der Koordination mit der Herrichtung der Anfahrt auf die Karlsbrücke der Fußboden im Erdgeschoss des Turmes und des Hauses um 1,4 m auf 192,18 m ü. M. erhöht. Daraus ist die Aufhebung der Eingangstür in der

Ostwand hervorgegangen. Es wurde ein direkter Eingang in den Raum im Erdgeschoss von der Durchfahrt des Brückentores errichtet. Eine weitere tatsächlich markante Änderung im Organismus des Turmes war dann erst in den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts der Rückkehr zum älteren Niveau der Fußböden durch die Beseitigung dieser Einschüttung und Erneuerung des östlichen Eingangs von dem Raum des nördlichen Flügels des Hauses Konstr.-Nr. 56/III.

Als grundsätzliche Fragen in Beziehung zum Judithurm bleiben die Zeit und Umsätze seiner Entstehung und seine Beziehung zur Judithbrücke. Ein grundlegender Sinn des Turmes war vom Anfang an zweifelslos der Schutz und die Beherrschung der bedeutenden ost-westlichen, an den Übergang des Flusses anschließenden Kommunikation. Die Entstehung des Turmes wird traditionell mit der Entstehung der Judithbrücke verbunden, obwohl für diese Voraussetzung keine eindeutige Beweise existieren. Für einen schlagenden Beweis wird das romanische Relief an der östlichen Fassade des Turmes gehalten, das mit der Gewinnung des königlichen Titels Vladislavs II. verbunden wird. Die wirkliche Bedeutung, die Ursprünglichkeit der Platzierung des Reliefs an dem Turm und ihre gegenseitige Verbundenheit sind jedoch nicht eindeutig. Auf Grund der Richtung der älteren, archäologisch entdeckten Kommunikationen in dem Raum der heutigen Mostecká Gasse, auf Grund der Raumbeziehungen des Turmes und erhaltenen Reste der Judithbrücke und auf Grund der markanten Ähnlichkeit des Judithturmes mit romanischen Toren auf der Prager Burg nehmen wir an, dass der sog. Judithurm unabhängig von dem Aufbau der Judithbrücke entstehen konnte, zum Beispiel auch wesentlich früher, noch in der Zeit der Existenz ihres hölzernen Vorgängers. Der Turm konnte noch dazu auch ein Bestandteil der Befestigung der Unterburg auf dem linken Ufer sein, die den frühgotischen, erst nach der Gründung der Kleineren Stadt Prag im Jahre 1257 erbauten Mauern vorherging. Überreste der Stadtmauer, die durch die romanische Bautechnik aus Plänerkalkquadern erbaut wurde, wurden am Rande des ältesten Kernes der Kleinseite an mehreren Stellen archäologisch erfasst, am nächsten zum Turm auf der Parzelle des Hauses Konstr.-Nr. 292/III. Die Entstehung des zweiten Turmes, respektiv des Doppelturmes mit dem Tor in dem Raum der Mündung der Brücke, oft schon für die romanische Epoche vorausgesetzt, halten wir erst für einen Bestandteil des Aufbaus der Karlsbrücke, als bis zum Jahre 1408 immer nur ein Turm (einziger) am Ende der Brücke erwähnt wurde. Falls in der Nachbarschaft des Judithturmes ursprünglich auch ein Tor war, dann setzen wir eher ein dem romanischen westlichen Tor der Prager Burg ähnliches Gebilde voraus, das die Form einer Durchfahrt bei dem Fuß des Weißen Turmes hatte.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Kleinseitner Brückentürme mit dem Tor; Blick von der Karlsbrücke. Der nördliche Turm und das Tor sind hier nach der großen Instandsetzung in den Jahren 1874-82 erfasst. Der südliche Turm ist schon der klassizistischen Außenfensterflügel entzogen, Innenfenster sind aber noch alt (Foto J. Vilím, übernommen aus: *Letem Českým světem/Im Flug durch die Böhmisches Welt*, herausgegeben von J. Otto, 1898).

Abb. 2: Sog. Judithurm, Prag - Kleinseite; Ausschnitt aus dem kaiserlichen Abdruck der Karte des stabilen Katasters. Das Objekt des Turmes schwarz gelegt. (Es wurde eine Aufnahme der Karte aus dem Internet Portal <http://archivnimapy.cz> verwendet).

Abb. 3: Ausschnitt aus der Vedute Prags aus dem sog. Würzburger Album. Die Abbildung erfasst den Zustand 33 Jahre nach dem Brand der Kleinseite und bloß 5 Jahre vor dem zweiten vernichtenden Brand im Jahre 1541. Von dem südlichen Brückenturm sind auf der Vedute nur Oberteile des Zinnenkranzes des Umgangs, die zwischen den Dächern des Sächsischen Hauses und der Kirche der Jungfrau Maria unter der Kette herausragen. Das Sächsische Haus und der nördliche Turm haben schon renovierte Dächer. (Foto Irmgard Götz-Kenner, 1996, übernommen aus dem Artikel von M. Ježek – *Česká města na foliích Würzburgského alba/Böhmische Städte auf Folien des Würzburger Albums*, Teil II, *Průzkumy památek*, II/1997).

Abb. 4: Ausschnitt des sog. Breslauer Holzstiches von Jan Kozel und Michael Peterle aus dem Jahre 1562. Der südliche Brückenturm und seine Beziehungen zu den Nachbarbauten sind hier gegenüber der älteren Vedute gut sichtbar und nach dem Maß des Einklangs mit dem erhaltenen oder kennengelernten historischen Zustand zu urteilen, sind sehr glaubwürdig erfasst. Der romanische Turm ist um zwei hohe Stockwerke niedriger als der nördliche Turm und ist mit einem vorgesetzten Umgang mit dem Zinnenkranz gekrönt, ohne eine sichtbare Konstruktion der Überdachung. Auf der südlichen Fassade ist im letzten Stock des Turmes eine gewölbte Stirn eines Wohnraumes mit drei Öffnungen abgebildet, auf der westlichen Fassade, gewendet zu dem Sächsischen Haus ist eine kleinere Öffnung erfasst. Hin-

sichtlich der Häufigkeit des Vorkommens der charakteristischen Dreiergruppe der Fenster unter dem Bogen auf dem Prospekt – dieselbe Zusammensetzung ist auch im dritten Stock des nördlichen Turmes aufgezeichnet, wo sie nachweislich nie war, aber auch auf der Mehrheit der übrigen Bauten – können wir die erfassten Details als einen Beleg des ehemaligen Zustandes nehmen. (Übernommen aus dem Buch von K. Bečková Zmizelá Praha, Hradčany a Malá Strana/Verschwundenes Prag, Hradšchin und Kleinseite, Praha 2000).

Abb. 5: Ausschnitt der Vedute Prags von Johann Willenberg aus dem Jahre 1601. Die Abbildung erfasst den Turm schon nach der Vollendung des großen Umbaus. Es scheint jedoch, dass das Sächsische Haus von dem Turm bisher durch einen Traufengang getrennt ist. (Übernommen aus dem Buch von V. Hlavska und J. Vančura, Malá Strana/Kleinseite, Praha 1983).

Abb. 6: Ausschnitt des sog. Sadelers Prospekt Prags, nach der Vorlage von P. van den Bosch 1606/1618. Das Sächsische Haus reicht schon bis an den Turm, es bleibt bisher jedoch der westliche Dacherker des Dachbodens frei. (Übernommen aus dem Buch von K. Bečková Zmizelá Praha, Hradčany a Malá Strana/Verschwundenes Prag, Hradšchin und Kleinseite, Praha 2000).

Abb. 7: Die Federzeichnung von Roelant Savery aus der Zeit um 1610 belegt, wie wenig sich der Judithturm seit dem Anfang des 17. Jahrhunderts verändert hat. Die Aufmerksamkeit gebührt der Höhenbeziehung der östlichen Giebelmauer des Sächsischen Hauses zum Turm und der Wasserlauf, der durch die Pforte aus der Saská Gasse fließt. (Übernommen aus dem Buch von O. Ševců und Koll., Karlův Most/Karlsbrücke, Praha 2007).

Abb. 8: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Plan des Baumeisters Fr. Kindl aus dem Jahre 1888 für die Errichtung der Abtritte im Erdgeschoss des Turmes und im Vorraum vor dem Eingang in den Turm im ersten Stock. Entworfen Eingriffe sind rosa bezeichnet. Bei der Realisierung dieses Plans ist zur Entdeckung des Plänenkalkreliefs gekommen. (Archiv der Bauabteilung des Amtes des Stadtteils Praha 1, Bauakte des Hauses Kónskr.-Nr. 56/III).

Abb. 9: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Plan des Baumeisters Fr. Kindl aus dem Jahre 1888 für die Teilung des Wohnraumes im ersten Stock des Turmes in zwei kleinere Zimmer. Rosa – neues Mauerwerk, gelb – abgerissenes Mauerwerk bezeichnet. Die Aufmerksamkeit gebührt der Lage und der Gestalt des Schornsteines in der Ecke der Küche. (Archiv der Bauabteilung des Amtes des Stadtteils Praha 1, Bauakte des Hauses Kónskr.-Nr. 56/III).

Abb. 10: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Plan des Erdgeschosses des Hauses Kónskr.-Nr. 56/III aus dem Jahre 1896, signiert mit dem Namen Bureš, der Plan erfasst den Zustand des Erdgeschosses des Hauses und des Turmes in der Gestalt, die es bis zum Ende der 50er Jahre des 20. Jahrhunderts, mit Hofanbauten bei der südlichen und östlichen Fassade des Turmes, hatte. Die Zeichnung belegt nebst anderem die Existenz der Abtrittsnische in seiner südöstlichen Ecke (Archiv der Bauabteilung des Amtes des Stadtteils Praha 1, Bauakte des Hauses Kónskr.-nr. 56/III).

Abb. 11: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Plan der Arch. V. und. F. Kavalír aus dem Jahre 1927 für die Beseitigung der Trennwände in den Wohnräumen des zweiten und dritten Stockes, Einlage der Innenfenster und Errichtung einer kleinen Kammer unter der Treppe im dritten Stock. Die beseitigten Trennwände stammten wahrscheinlich vom Ende des 18. Jahrhunderts. Neue Konstruktionen – rot, beseitigte – gelb bezeichnet. Farbige Bezeichnung ist heutzutage besser auf der Rückseite des Planes sichtbar. (Archiv der Bauabteilung des Amtes des Stadtteils Praha 1, Bauakte des Hauses Kónskr.-Nr. 56/III).

Abb. 12: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Gesamtansicht des Turmes mit dem Weitwinkelobjektiv vom Südosten, vom Treppenhaus des Hauses Kónskr.-Nr. 56/III. Auf der Aufnahme ist die Platzierung und die Herrichtung der Fenster der südlichen und östlichen Fassade und der Maß der Erhaltung des Renaissanceverputzes mit Sgraffiti sichtbar. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 13: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite. Grundrisspläne aller Geschosse des Turmes mit der graphischen Bezeichnung der Bauentwicklung: schwarz – romanisches Mauerwerk; dicht körnig – gotisches Mauerwerk I. Phase; dünn körnig – gotisches Mauerwerk der jüngeren Phasen; kreuzlotrecht – Renaissance I. Phase; kreuzdiagonal – Renaissance II. Phase; dichte Schraffen schräg – Spätbarock; dichte Schraffen schräg – Klassizismus um 1840; dünne Schraffen lotrecht – Ende des 19. Jahrhunderts; ohne Schraffen – 20. Jahrhundert (Vermessung und Zeichnungen: Keller – III. Stock – M. Patrný 2003, Korrektur J. Veselý, 2008, Dachstuhl J. Veselý, 2008).

Abb. 14: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; lotrechte Schnitte mit der grafischen Bezeichnung der Bauentwicklung – Legende siehe Abb. 13. (Vermessung und Aufzeichnung – J. Veselý, 2008).

Abb. 15: Sog. Judithturm, Prag – Kleinseite; Detail eines Restes der Inschrift-Kartusche zwischen den Fenstern des dritten Stockes der östlichen Fassade (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 16: Sog. Judithturm Prag-Kleinseite; Unterer Teil der nördlichen Fassade des Turmes, eingeschlossen zwischen den Bögen des Tores. Im Erdgeschoss links die Vermauerung der einstigen Auslage, über der Vermauerung das unversehrte romanische Quadermauerwerk des Turmes mit kleinen Resten des Renaissanceverputzes, erhalten vor allem unter dem Umgang des Tores. Rechts eine gotische Anmauerung aus regelmäßigen

Quadern, beendet mit dem Pfeiler des westlichen Bogens. In der Masse der Anmauerung ist eine Aussparung für den „Kamm“ realisiert. Rechts oben ist die Situation in der Umgebung des abgeschragten Abschlusses der Anmauerung, mit einer länglichen, mit einem Baldachin auf Konsolen bedeckten Öffnung neben der Aussparung und einem jüngeren Fenster der Küche des ersten Stockes (in der Stelle einer älteren Öffnung) merklich. Über der Anmauerung, in dem eigentlichen Mauerwerk des Turmes befindet sich ein längliches eingefallenes Feld mit dem vermauerten kleinen Portal des zweiten Stockes (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 17: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Detail des eingefallenen Feldes mit dem vermauerten kleinen Portal in der nördlichen Fassade des Turmes, unter dem Umgang des westlichen Bogens des Brückentores. Im Niveau 102 cm über der Schwelle des kleinen Portals läuft eine scharfe Grenze zwischen dem vom Feuer eingetroffenen und nicht eingetroffenen Mauerhaupt. Die Rotfärbung vom Feuer zeigt vom betreffenden Niveau auch die Vermauerung des Portals. (Foto V. Razim, 2003).

Abb. 18: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Oberer Teil der nördlichen Fassade, im Blick vom Umgang des Tores. Das romanische Quadermauerwerk reicht bis zum Renaissancekranzgesims. Reihen des Mauerwerkes sind dem Gesims gegenüber ein bißchen zum Osten geneigt. Im rechten Teil der Aufnahme sind Höhenbeziehungen des Abschlusses der Quaderanmauerung und des Absatzes des kleinen Portals des zweiten Stockes zum Umgang des Tores gut sichtbar. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 19: Sog. Judithturm, Prag-Kleinseite; Detailvermessung und Dokumentierung der Wände des Erdgeschosses, mit der Auswertung der Funde und Aufzeichnung der Fundsituationen: 1 – Freigelegtes romanisches Schießschartenfensterchen mit der Breite der Nische 11,5–48 cm und Höhe 94 cm. Das Parapett des Fensters war anscheinend eben, die Oberschwelle bilden 4 Steinplatten aus dem dunkelroten Sandstein. Die westliche Laibung der Nische wurde vom großen Teil durch eine jüngere Türöffnung vernichtet, in der Tiefe der Nische ist jedoch ein Teil der Laibung erhalten geblieben; 2 – Erhaltene Laibung der Öffnung, am ehesten des romanischen Alters – die vorausgesetzte Lage des zweiten romanischen Fensters. Die Öffnung wurde wahrscheinlich noch vor dem frühgotischen Umbau in der Richtung nach unten vergrößert, wo sie das Niveau des Fußbodens des 1. Stockes erreichte (191,55 m ü.M.). Sie wurde aufgehoben und teilweise vermauert im Zusammenhang mit Änderungen des Betriebs und des Niveaus der Fußböden im Rahmen einiger gotischen Entwicklungsphasen; 3 – Regelmäßige längliche Aussparungen im romanischen Mauerwerk, im Niveau 191,5 m ü.M. an der Südwand und 191,34 m ü. M. an der Westwand, die als ein Überrest der Deckenkonstruktion zwischen dem ersten und zweiten romanischen Geschoss interpretiert werden. Die Vermauerungen der Aussparungen sind sorgfältig und sind von der Glut gebrandmarkt; 4 – Beschädigte polygonale Plänenkalkkonsole, teilweise in den Gewölberücken des Kellers eingelassen, über der Konsole ist im Mauerwerk ein 194 cm langer Rest des Ansatzes einer diagonalen Rippe aus Plänenkalk erhalten, ohne erhaltenen Profilierung. Die Konsole und die Rippe sind in eine, im Quadermauerwerk des Turmes sekundär ausgehauene Aussparung und mit Ziegeln auf Feinkornmörtel mit dem ockerfarbigen Bindemittel umgemauert. Der Rest der Rippe und ihre Ummauerung sind vom Brand (Feuer) gebrandmarkt, im Unterschied zur Konsole, die sich unter der Grenze des von der Glut eingetroffenen Gebietes der Wände befindet; 5 – An zwei Stellen sind in der Vermauerung der Narbe nach der Gewölbekappe Reste ihrer Konstruktion erhalten. Bei der südwestlichen Ecke ist in der Höhe 55 cm über dem Renaissancefußboden in der Vermauerung durch das Feuer gebrandmarktes Mörtelbett des radial situierten Ziegels und Fragmente des benachbarten Ziegels sichtbar. Der zweite Rest des Mörtelbetts mit Bruchstücken der Ziegel befindet sich in dem oberen Teil des gleichen Teiles der Narbe, 249 cm über dem Renaissancefußboden, in der Nähe des Fußes des Renaissancegewölbes zwischen den Stichkappen; 6 – Markante Ausweitung der senkrechten Narbe nach der Konstruktion des gemauerten Körpers – am ehesten Treppenhauses, in der Stelle seiner sekundären Herrichtungen, realisiert nach der Erhöhung des Fußbodens. Es ist ein Rest der jüngeren Phase der Ziegelkonstruktion mit dem Verputz, ein bißchen aus der Wand hervortretend, erhalten geblieben; 7 – Grenze zwischen dem oberen, Renaissance-Teil der Vermauerung der senkrechten Narbe, der vom Brand nicht getroffen wurde und dem unteren, gotischen Teil der Vermauerung, mit dem rötlichen Bindemittel, der ein Bestandteil der sekundären Herrichtung der Konstruktion nach der Erhöhung des Niveaus des Fußbodens des gotischen eingewölbten Raumes ist; 8 – Renaissancevermauerung der gotischen Öffnung mit Laibungen, die aus großen glatt bearbeiteten Blöcken aus Plänenkalk oder feinkörnigen Sandstein ausgemauert wurden. In der Vermauerung, überwiegend aus dem Stein, befinden sich auch sekundär verwendete Bruchstücke der Steinmetzelemente; 9 – Zwei kleine Flächen mit markanten Depositen des Rußes über der verblendeten gotischen Öffnung indizieren wahrscheinlich die Platzierung der Halter für Lichtspäne; 10 – Renaissancevermauerungen der Öffnungen, Narben usw. haben das Übergewicht der Ziegel über dem Stein, grobkörnigen weißlichen Mörtel und sind von älteren Nachmauerungen dadurch unterscheidbar, dass sie vom Brand nicht

gebrandmarkt wurden; 11 – Behaltene kleine Flächen des geglätteten Renaissanceverputzes, mit erhaltenen Anläufen zur Auffüllung des Gewölbes am unteren Ende und Abdrücke des Mörtelbettes des Pflasters in der Fläche, im Niveau, das dem erhaltenen Renaissancefußbodens entspricht.; 12 – Der Renaissanceverputz, erhalten im unansehnlichen Streifen über dem Fußboden, läuft unter das Niveau des Pflasters ein.; Ro – Vorausgesetztes Niveau des Fußbodens des romanischen ersten Stockes.; Go – Vorausgesetztes Niveau des Fußbodens des gotischen ersten Stockes.; Re – Niveau des Fußbodens des Renaissanceerdgeschosses. (Vermessen und verarbeitet von J. Veselý, 2005–07).

Abb. 20: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Ein Paar der kleinen Portale bei dem östlichen Fuß des Turmes. Das kleine Portal links gehört der Mündung des Halstreppehauses des Kellers des Turmes, das kleine Portal rechts gehört dem Keller unter der Arkadenloggia, der wahrscheinlich ein Überrest der älteren Gestalt des Zollhauses ist. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 21: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Detail der Südwestwand des Kellers bei der Mündung des Treppenhauses. Oben das Gewölbe des Kellers. Links ein kleiner entdeckter Abschnitt des Hauptes des Quadermauerwerkes, das etwa im Niveau des Gipfels der Nivellierlatte endet. In diesem Niveau befand sich wahrscheinlich der Fußboden des romanischen Erdgeschosses. Das hervortretende ungerade Mauerhaupt darunter, unter dem bestehenden Verputz durch Bruchstücke von Ziegeln und vom Stein ausgeglichen und ergänzt, gehört schon der ursprünglich Fundamentpartie des Mauerwerkes. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 22: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Vermessung der Wände mit der Bezeichnung des Vorkommens der Ritzzeichnungen. (Vermessen und verarbeitet von J. Veselý, 2005–07).

Abb. 23: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Teil der östlichen Fassade des Turmes sichtbar von dem Raum des Erdgeschosses der Arkadenloggia des Nordflügels des Hauses Konkr.-Nr.56/III. In der Mitte das Portal des Eingangs ins Erdgeschoss des Turmes, dessen linker Ständer durch eine Säule der Arkade bedeckt ist. Rechts vom Portal freigelegtes Quadermauerwerk des Turmes mit drei Aussparungen nach der Deckenkonstruktion des älteren Zollhauses im Niveau seiner Oberschwelle. Links unten, bei dem Fuß der Säule der Arkade ein kleiner Abschnitt des Hauptes des Quadermauerwerkes sichtbar. (Foto J. Veselý, 2006).

Abb. 24: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Romanisches Fensterchen des ehemaligen ersten Stockes in der Südwestwand des heutigen Erdgeschosses. Die linke Laibung ist ursprünglich, die rechte aus Ziegeln hängt erst mit der Erneuerung der Öffnung in den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts zusammen. In der Tiefe der Nische ist ein erhaltener kleiner Abschnitt der ursprünglichen rechten Laibung sichtbar. Sturzsteine der Nische sind ursprünglich, aus dem roten Sandstein. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 25: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Detail einer beschädigten gotischen Konsole und an sie aufliegenden Restes einer Rippe in der südwestlichen Ecke des Turmes, oberhalb des Fußes des Kellergewölbes. (Foto J. Veselý, 2007).

Abb. 26: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Reliefplastik an der östlichen Fassade des Turmes (heutzutage in der Eintrittshalle des Stockwerkes). a – Foto des Zustandes der Plastik vor 1984, die kniende Gestalt ist bisher ohne Kopf, die rechte Laibung der Nische reicht bis zur sitzenden Gestalt und wächst aus dem hervortretenden Block heraus; b – der Zustand der Plastik im Jahre 2008 ist ein Ergebnis der Restaurierung im Jahre 1985, die kniende Gestalt hat eine patinierte Gipskopie des Kopfes, die rechte Laibung der Nische ist durch eine markante Abnahme des Materials der Nachmauerung hergerichtet. (a – übernommen aus dem Artikel von J. Adamec, *Judithin most v Praze/Judithbrücke in Prag*, Zeitschrift *Panorama*, 1984, b – Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 27: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Oberer Teil der Fensternische der Küche im ersten Stock des Turmes. Die Nische wurde im unteren Teil sekundär erweitert, ursprünglich ist der ein bißchen unregelmäßiger halbrunder Deckbogen. Im Zusammenhang mit dem Versetzen der Renaissancefensterlaibung wurde der Deckbogen bei dem äußeren Haupt der Wand zugehackt. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 28: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Treppenhaus vom zweiten in den dritten Stock mit dem Spätrenaissancekegelgeländer. Die Treppe hat eine archaische Tragkonstruktion mit massiven gehauenen Stufen, die an Balkenwangen angeschlagen wurden. (Foto V. Tůr, 2008).

Abb. 29: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Gesamtblick vom Nordwesten in den nördlichen Teil des dritten Stockes. Links unten, im Durchgang der Treppe ein Stockrücksprung der nördlichen Mauer des Turmes sichtbar. (Foto V. Tůr, 2008).

Abb. 30: Sog. Judithurm Prag-Kleinseite; Gesamtblick in den Raum des Dachbodens im Niveau unter den ersten Kiehlbalken des Dachstuhles. Rechts die ursprüngliche Renaissance-treppe in den ersten Stock des Dachstuhles. (Foto V. Tůr, 2008).

Abb. 31: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Fachwerkkonstruktion der Ostwand des südlichen Dacherkers. Der Fuß des Sparrens des Walms (links) ist durch eine Prothese aus Eichenholz vom Anfang des 17. Jahrhunderts

verlängert. (Foto J. Veselý, 2008).

Abb. 32: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Detail des originalen Verlängerung der Hauptsparren im Niveau zwischen dem zweiten und dritten Kiehlbalken. Beide Teile sind durch einen eingelegten Keilzapfen einander verbunden, der durch ein Paar Holznägel gesichert ist. (Foto V. Tůr, 2008).

Abb. 33: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Ungefähre Rekonstruktion der Entwicklung der Nivellette des Terrains und der Kommunikation bei dem Fuß des Turmes. Oben das Lageschema, unten der Vertikalschnitt durch den Turm und das Terrain. 1 und 2 – Niveaus erfasst von J. Čiháková in der Sonde Nr. 5 und 7 in der Mostecká Gasse im Jahre 1997; 3 und 4 – Niveaus des freigelegten Diabas-Pflasters der Judithbrücke im Erdgeschoss des Hauses Konkr.-Nr. 77/III; 5 – Niveau des älteren Pflasters der Karlsbrücke erfasst von J. Dragoun im Jahre 2007; 6 – vorausgesetztes Niveau des Fußbodens des romanischen Erdgeschosses des Judithturmes; mit der vollen dünnen Linie ist der rekonstruierte Durchlauf des Niveaus der romanischen Kommunikation, mit der gestrichelten dünnen Linie der Durchlauf des Niveaus der gotischen Kommunikation nach 1353, mit der vollen starken Linie das heutige Niveau des Terrains bezeichnet (Fertigmessung und Zeichnung J. Veselý, Grundriss der Reste der Judithbrücke übernommen aus dem Buch von V. Hlousa und J. Vančura, *Malá Strana/Kleinseite*, Praha 1983).

Abb. 34: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Andeutungsrekonstruktion der Entwicklung der Innengliederung des Judithturmes an dem ost-westlichen Vertikalschnitt. a) romanische Epoche: 1a – vorausgesetztes Schießschartenfenster; 2 – Eingang im Niveau des zweiten Stockes; 3 – vorausgesetzte Gestalt des Abschlusses des Turmes durch einen Umgang mit dem Zinnenkranz; b) Anfang des 13. Jahrhunderts: 1b – erweiterte Öffnung des romanischen Fensters; 5 – wahrscheinliche Lage des Eingangs auf das Treppenhaus; 6 – vorausgesetzte Fortsetzung des Treppenhauses in höhere Stockwerke; 7 – Decke im Niveau des Stockrücksprungs; 8 – markante Überdachung, niedergerissen vom Sturm im Jahre 1281; c) 1249 – 1503: 1c – wieder hergerichtete Öffnung in der Stelle des romanischen Fensterchens, seit der Mitte des 14. Jahrhunderts wahrscheinlich schon eine Tür; 9 – neue Lage des Eingangs auf das Treppenhaus, die mit der Erhöhung des Niveaus des Fußbodens zusammenhängt; 10 – neue Öffnung auf der Westseite (Eingang im Niveau des Terrains?); 11 – Deckenkonstruktion des Zollhauses, in die östliche Fassade des Turmes hineingesteckt; 12 – romanischer Eingang, wahrscheinlich in der Mitte des 15. Jahrhunderts verblendet; 13 – kleines Schulterbogenportal, das am ehesten mit dem Umgang des ersten gotischen Tores zusammenhängt; 14 – vorausgesetzter ursprünglicher Eingang zum Umgang des spätgotischen Tores; Ziegeldach, dessen Untergang zum Jahre 1503 beschrieben ist; gotischer Umgang mit dem Zinnenkranz, belegt noch im Jahre 1562; d) Turm nach der Vollendung des Renaissanceumbaus im Jahre 1591: 1d – Tür, die an die Lage einer älteren Öffnung anschließt, in der zweiten Renaissanceetappe mit der markanten Steinumrahmung versehen; 17 – neu unter das Niveau der Sohlenfuge des Turmes eingetiefter Keller; 18 – mögliche Lage einer Fensteröffnung; 19 – das Fenster, das in der gotischen Anmauerung durchgebrochen wurde, nützt die Nische des ältesten Eingangs aus; 20 – aufgehobener und verblendeter Eingang zum Umgang des älteren Tores; 21 – neu hergerichteter Eingang zum Umgang des spätgotischen Tores. (Zeichnungen J. Veselý, 2008).

Abb. 35: Vergleich der Formen, Größen und Raumlösung der Treppen- und Kaminkörper, die in die Ecken der Räume mit Kreuzrippengewölben eingelegt wurden: a – Erdgeschoss des Judithturmes – Rekonstruktion des Zustandes vor 1249?; b – Bezděz/Bezdiez, Burg, nördlicher Lehnspalast, östlicher Teil des Wohngeschosses, nach 1264; c – Litomyšl/Litomischl, eingewölbt Saal bei der Südwestwand des Presbyteriums der Propsteikirche der Kreuzerhöhung, 1356 – 78. (Zeichnungen J. Veselý, 2008).

Abb. 36: Vergleich der Baugestalt der Türme der romanischen Tore der Prager Burg und des Judithturmes. a) Weißer Turm mit der anliegenden Durchfahrt, b – südliches Tor der Burg, c – Schwarzer Turm, d – Judithurm (Bild a-c übernommen aus: P. Vlček und Koll., *Umělecké památky Prahy, Hradčany a Pražský hrad/Kunstdenkmäler Prags, Hradschin und Prager Burg*, Praha 2000; b – J. Vančura, *Hradčany a Pražský hrad/Hradschin und Prager Burg*, Praha 1976; c – D. Menclová, *České hrady I/Böhmische Burgen I*, Praha 1972. Bild d – J. Veselý, 2008).

Abb. 37: Sog. Judithurm, Prag-Kleinseite; Gravierung Nr. 50 mit dem Hirsch und dem Fragment des achtzackigen Sternes auf einem der Quader der linken Laibung des romanischen Fensterchens in der Südwestwand des Erdgeschosses des Judithturmes. (Foto J. Veselý, 2006).

Abb. 38: Schwarzer Turm auf der Prager Burg; Zusammenstellung von vier achtzackigen Sternen und ein Quadrat mit Diagonalen auf der Südseite des ersten Stockes des Interieurs. (Foto V. Tůr, 2007).

Abb. 39: Schwarzer Turm auf der Prager Burg; Gravierung eines Hirsches auf dem Quader der Nordwand des zweiten Stockes. (Foto V. Tůr, 2007).

Abb. 40: Sog. Judithurm, Prag - Kleinseite; Gesamtansicht des ehemaligen Zollhauses Konkr.-Nr. 56/III mit dem Turm und anschließenden Bögen des Brückentores. Im Hintergrund die hohe östliche Giebelmauer des Sächsischen Hauses Konkr.-Nr. 55/III. (Foto J. Veselý, 2008).

(Übersetzung J. Kroupová)